EROII NEAMULUI

Fondată în 1996; Serie nouă
Anul X, Nr. 3 (36), Sept. 2018

ROMÂNIA
1918-2018 | SĂRBĂTORIM ÎMPREUNĂ

EROII NEAMULUI

Această publicație a fost tipărită cu sprijinul Consiliului Județean Satu Mare.
Responsabilitatea conținutului revine autorilor și nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Consiliului Județean Satu Mare.

Județul Satu Mare
Consiliul Județean

S.C. Prestări Manopera Intracomunitară SRL Satu Mare

EURO INSOLV SPRL
Satu Mare

S.C. SAMGEC SRL
Satu Mare

SAMGEC

S.C. EXPEDIENT SRL
Satu Mare

S.C. EXPEDIENT S.R.L.
SCOALA
SCOALA DE SOFERI
CATEGORIA A si B

Coperta față: Monumentul Eroilor din Chegea, comuna Săcășeni, județul Satu Mare
Coperta spate: Aranjament sătmărean dedicat Centenarului pentru românii din Gyula - Ungaria

„EROII NEAMULUI" este o revistă de cultură şi educaţie patriotică, apolitică şi neguvernamentală, editată trimestrial de Asociaţia Civică „Tempora" Satu Mare şi Asociaţia Naţională Cultul Eroilor „Regina Maria" - filiala Satu Mare, în colaborare cu Muzeul Judeţean Satu Mare.

REDACŢIA

Redactor coordonator: col. (r) *Voicu ŞICHET*

Redactori: dr. *Viorel CIUBOTĂ*, dr. *Viorel CÂMPEAN, dr. Daniela BĂLU,* col. (r) *Mircea BLIDERAN*

Colaboratori (pentru acest număr): ps. *Timotei SĂTMĂREANUL*, protopop *Dumitru ROMAN*, av. *Dan Mihai ŞUTA*, pr. dr. *Cristian BOLOŞ*, ing. *Mircea PÎRLEA*, prof. *Carol C. KOKA*, lt. col. (r) *Ioan BĂLĂNESCU*, ing. ec. *Cristian MAREŞ*, dr. ing. *Luminița Cornelia ZUGRAVU*, muzeograf *Mihaela SĂLCEANU*, pr. prof. *Gheorghe-Radu SĂLĂGIAN*, prof. *Ioan CORNEANU*, *Lacrima TEOCAN ISTRĂUAN*, *Marius Ioan CHIOREAN*, ing. *Angela FAINA*, prof. dr. *Ovidiu T. POP, Bianca Bogdana IUGA*, prof. *Nicolae POP*, drd. *Marta CORDEA*, col. (r) *Radu OLAH*, ing. *Daniela CIUTĂ*

Fotografii: col. (r) *Voicu ŞICHET*

Tehnoredactare computerizată: Vili Alina Marinela PFA

ISSN 2067 - 5801

Contact: Satu Mare, B-dul Vasile Lucaciu nr. 17/8, jud. Satu Mare
Telefon: 0740-084131 e-mail: voicusichet@yahoo.com, www.asociatia-tempora.ro

Toate drepturile rezervate autorilor și redacției.
Răspunderea pentru opiniile exprimate în paginile revistei revine în exclusivitate autorilor.

Cuprins

Pag. 2	Col. (r) *Voicu ŞICHET* - Jurnalul cimitirelor şi monumentelor eroilor (XXXV)
Pag. 10	Preot dr. *Cristian BOLOŞ* - Modele creştine de eroism (XXXII) - Momente de aur din viaţa mea şi din viaţa bisericii noastre
Pag. 12	†*Timotei SĂTMĂREANUL* - Biserica Mărturisitoare și Unirea. Mici adnotări pe marginea unei mari teme
Pag. 14	Protopop *Dumitru ROMAN* - Centenarul Unirii. Să ne rugăm ca Dumnezeu să binecuvânteze România!
Pag. 16	*Av. Dan Mihai ŞUTA* - Satu Mare pentru Centenar
Pag. 18	Dr. *Daniela BĂLU* - Numeroase personalități din Ungaria au participat la expoziția „Centenarul în ipostaze identitare” – organizată de Muzeul Județean Satu Mare
Pag. 21	Ing. *Angela FAINA* - Aici, la noi, pamântul este viu...
Pag. 22	Dr. *Viorel CÂMPEAN* - Dr. Augustin Silaghi (Szilagyi), 130 de ani de la naștere
Pag. 24	Dr. *Viorel CIUBOTĂ*, *Mihaela SĂLCEANU* - Gheorghe Patachi Văleanu, un erou român sătmărean născut la Vezendiu, județul Satu Mare (III)
Pag. 29	Prof. *Carol C. KOKA* - Prezent la Alba Iulia, Ambroziu Nicoară votează Unirea Transilvaniei cu România
Pag. 32	*Bianca Bogdana IUGA* - LUCACIU, VASILE, preot, publicist, deputat, Președinte al „Ligii culturale pentru unitatea tuturor românilor”
Pag. 37	Prof. *Nicolae POP* - Dr. Vasile Lucaciu – Promotor al idealului de Unitate națională a românilor ardeleni. 1 Decembrie 1918
Pag. 39	Ing. *Angela FAINA* - Cum este posibil aşa ceva în România?! Limba română trebuie cunoscută de toţi cetăţenii care trăiesc în România
Pag. 42	Prof. dr. *Ovidiu T. POP* - Profesorii de la Liceul Mihail Eminescu din Satu Mare și ASTRA
Pag. 46	Ing. ec. *Cristian MAREŞ* - Zdrobiți și uitați, românii transnistreni
Pag. 53	Dr. *Viorel CÂMPEAN* - Părintele Dumitru Bandiciu, tatăl unui erou căzut la Stalingrad
Pag. 56	Drd. *Marta CORDEA*, Col. (r) *Radu OLAH* - Încă un Monument al Eroilor, dezvelit în Anul Centenarului. Chegea în straie de sărbătoare
Pag. 60	Col. (r) *Voicu ŞICHET* - Patrioți din trei județe îngemănați pentru omagierea „Bătrânului naţiei”
Pag. 62	Ing. *Daniela CIUTĂ* - La Carei s-au vărsat lacrimi de mulţumire sufletească
Pag. 63	Lt.-col. (r) *Ioan BĂLĂNESCU* - Comemorare de un înalt nivel civic și cu profund simț patriotic
Pag. 66	Dr. ing. *Luminița Cornelia ZUGRAVU* - Ziua Marinei Române
Pag. 69	Ing. *Mircea PÎRLEA* - Primii voievozi și eroi români ai Transilvaniei: Gelu, Menumorut și Glad
Pag. 71	Pr. prof. *Gheorghe-Radu SĂLĂGIAN* - RĂzboiul pentru întregirea neamului românesc (1916-1919)
Pag. 76	Prof. I*oan CORNEANU*, *Lacrima TEOCAN ISTRĂUAN* - Cronicarul Eftimie Murgu (1805 – 1870)
Pag. 78	*Marius Ioan CHIOREAN* - Tentamen Historiae Vallachicae

Jurnalul cimitirelor şi monumentelor eroilor (XXXV)

Colonel (r) Voicu ŞICHET

Dacă în numărul trecut redacţia încheia ultimul articol, cel semnat de d-na Angela Faina, cu un sec „No comment!”, mă văd obligat ca aici să încep cu câteva comentarii legate de respectivul material. De felul meu nu sunt orgolios şi nici lipsit de modestie, de aceea am acceptat cu greu publicarea articolului respectiv, simţind pe undeva o prea mare laudă la adresa mea, la tot ceea ce fac pe acest tărâm al promovării istoriei şi valorilor naţionale adevărate, deoarece eu le consider ca ceva firesc, normal. Însă, în acelaşi timp, am considerat că acele aprecieri ale unei persoane pe care nu o cunoşteam, nu o văzusem şi nu vorbisem cu ea niciodată, aflată la mii de kilometri de Satu Mare, vor fi de natură a spori apetitul concetăţenilor noştri pentru a lectura articolele ce apar trimestrial în revistă, dar şi pentru a se implica şi ei, fiecare după posibilităţile şi calităţile sale, în activităţi cultural-patriotice de promovare a românismului, măcar acum la împlinirea unui veac de Românie Mare. Mai mult, am simţit că un eventual refuz ar fi putut genera un sentiment de frustrare din partea doamnei Angela Faina, care să ducă la ruperea din faşă a relaţiilor de colaborare abia înfiripate. În acest sens nu cred că am dat greş, pentru că, iată, în prezentul număr, fosta noastră concitadină are două articole deosebit de interesante şi cu multă substanţă. Apoi, cu sprijinul domniei sale, Asociaţia Civică Tempora Satu Mare şi redacţia revistei *Eroii Neamului* vor fi prezente la „Festivalul Candela 2018”, ce va avea loc la Casa Română (Casa parohială a Catedralei „Buna Vestire” din Montreal) în 4 noiembrie, evenimentul fiind organizat de către românii din Canada, în speţă de către redacţia revistei *Candela de Montreal*. Cine are posibilitatea, găseşte mai multe informaţii şi va putea urmări aspecte de la această manifestare românească dedicată Centenarului Marii Uniri pe Pe pagina web şi pe adresa noastră de Faceboock. Pentru ceilalţi, sperăm să publicăm câteva materiale interesante în numărul viitor. (foto 1)

Şi dacă tot a venit vorba de implicarea asociaţiei noastre şi a revistei în activităţi desfăşurate printre românii din afara graniţelor, trebuie să remarc aici manifestarea deosebit de

„Creştinismul este o mişcare continuă a omului către Dumnezeu" Preot Petre Popescu

CANDELA DE MONTREAL

LA CHANDELLE DE MONTRÉAL

Anul XXII Nr. 3 – iunie – august 2018 – 48 pagini

100 ani

FAURITORII MARII UNIRI

Iuliu Maniu

Iuliu Maniu a fost unificatorul şi creatorul statului român modern. A militat pentru drepturile românilor din Transilvania prin toate activităţile sale, inclusiv ca membru în Parlamentul din Budapesta. După realizarea Marii Uniri a fost ales Preşedinte al Consiliului Dirigent şi ministru de interne, dovadă că a fost recunoscut drept cea mai importantă personalitate politică a momentului. După 1918 a fost de trei ori prim ministru, lider al opoziţiei democratice în timpul lui Carol al II-lea, membru de onoare al Academiei Române.

Iuliu Maniu a fost întruchiparea desăvârşirii ideal-istorice pentru ţara sa. După 1944 a fost simbolul rezistenţei democratice faţă de comunizarea ţării. De aceea, a îndurat un sfârşit tragic la închisoarea de la Sighet. Legat încle-i este neamului, un cuvânt rămâne de-a pururi.

CENTENARUL MARII UNIRI

Revistă de literatură şi cultură generală

bilingvă / bilingue

Revue de littérature et de cul

foto 1

reuşită a inimoasei şi valoroasei noastre colaboratoare, şi colege de redacţie totodată, d-na dr. Daniela Bălu, organizată la Gyula, în Ungaria. Despre acest eveniment aţi putut urmări imagini foto şi video pe site-ul nostru, iar protagonista principală publică în acest număr un articol edificator. Aici voi consemna doar faptul că am donat comunităţii de români din Gyula, care se încăpăţânează să rămână români chiar dacă aproape totul le este împotrivă (aşa cum se întâmplă în mai toate comunităţile de români rămase în jurul graniţelor României după conflagraţiile mondiale din secolul trecut), un drapel cu sigla Centenarului Marii Uniri (care a fost postat permanent în sala în care s-au desfăşurat activităţile), insigne cu aceeaşi siglă, precum şi reviste şi cărţi, printre care cea îngrijită de mine, *Părintele dr. Vasile Lucaciu în paginile revistei „Eroii Neamului”*. (foto Coperta 4)

Referindu-ne la sărbătorile şi datele importante pentru istoria noastră din această perioadă (iulie-sepembrie), trebuie să remarc, cu tristeţe, chiar cu dezamăgire, lipsa de interes a sătmărenilor pentru marcarea acestora. Astfel, la

Ziua Imnului Naţional (29 iulie), deşi era duminică şi se vehiculase ideea de a fi prezente corurile tuturor bisericilor ortodoxe din municipiu, prezenţa a fost foarte redusă. (foto 2) Fiind şi vacanţă, nu am avut parte nici de participarea elevilor, iar lipsa unui scrutin electoral în perioada următoare a făcut ca partidele politice să nu depună eforturi pentru a-şi aduna „activul de bază" pe platoul din Centrul Nou. Doar Ansamblul „Vatra" din Santău ce a mai scos din amorţire asistenţa lipsită de vlagă şi aplomb.

foto 2

De altfel, şi de Ziua Drapelului Naţional (26 iunie), lucrurile au stat cam la fel, doar că atunci, deşi era vacanţă, s-a reuşit mobilizarea mai multor şcoli din judeţ pentru a fi prezente cu elevi pe acelaşi platou. Faptul s-a datorat iniţiativei noaste, a Asociaţiei Civice Tempora, care a şi sprijinit-o financiar, de a acorda câte un Drapel Naţional pentru câteva unităţi şcolare reprezentative din judeţ. Ceremonialul s-a desfăşurat într-un cadru solemn, drapelele fiind înmânate de către reprezentanţi ai autorităţilor judeţene şi municipale, precum şi de şefi ai unităţilor şi instituţiilor militare, din toate armele, din Satu Mare. Sperăm ca măcar aceste şcoli să arboreze Drapelul Naţional al României pe câte un catarg amplasat în incinta proprie, astfel încât la împlinirea Centenarului Marii Uniri elevii sătmăreni să sărbătorească acest unic eveniment din viaţa lor sub faldurile tricolore roş-galbene-albastre. (foto 3)

foto 3

În ceea ce ne priveşte, am continuat să sprijinim, mai cu fapta, mai cu vorba, mai cu sfatul şi „indicăţiile", amplasarea de Catarge de susţinere a Drapelului Naţional şi în alte locaţii, cele mai reuşite şi de amploare manifestaţii de sfinţire şi înălţare (la care am fost şi noi prezenţi) având loc la 3 biserici reprezentative din, în ordine cronologică, Carei, Tăşnad şi Satu Mare.

Astfel, la Carei, în după amiaza zilei de 5 august, după Vecernia şi Paraclisul Maicii Domnului săvârşite în Biserica Sf . Dumitru din Carei de către un sobor de preoţi avându-l în frunte pe PS Timotei Sătmăreanul, în prezenţa a numeroşi credincioşi, s-a sfinţit şi s-a înălţat Drapelul Naţional pe catargul donat de Asociaţia Civică Tempora. Este interesant de remarcat că acest ceremonial a avut loc cu o zi înainte de împlinirea a 101 ani de la marea victorie a Armatei Române de la Mărăşeşti (6 august 1917) şi cu una după împlinirea a 99 de ani de la eliberarea, de către aceeaşi Armată Română, a Budapestei de bandele bolşevice ale lui Bela Kun (4 august 1919). (foto 4)

foto 4

Prezent la manifestare, părintele Marian Crainic, fost protopop al Careiului, impresionat de cele văzute, mi-a solicitat sprijinul în

realizarea unui moment asemănător la Catedrala ortodoxă din Tăşnad, unde este paroh, şi asta peste doar 10 zile, respectiv pe 15 august, de Sfântă Mărie Mare (Adormirea Maicii Domnului), hramul frumoasei biserici tăşnădene. Putem spune că şi acest ceremonial a avut loc într-o zi cu semnificaţie importantă din punct de vedere militar, în 15/16 august 1916 România declarând război Imperiului Austro-ungar şi demarând operaţiunile de trecere a Carpaţilor pentru eliberarea fraţilor aflaţi de secole sub asuprire străină. (foto 5)

foto 5

Cea de-a treia manifestare a avut loc la Biserica „Naşterea Maicii Domnului" din Cartierul Soarelui al municipiului Satu Mare, după Sfânta Liturghie săvârşită de Sfântă Mărie Mică, hramul acestui important lăcaş de cult ortodox, singurul pornit a fi înălţat în municipiul nostru înainte de 1989. Şi câte sunt acum.... Dacă la Carei şi la Tăşnad am fost prezent, susţinând şi scurte alocuţiuni, aici asociaţia şi revista noastră au fost reprezentate cu cinste şi onoare de către părintele Cristian Boloş, colaborator apropiat al nostru, căruia îi mulţumim pentru efort. (foto 6)

foto 6

De remarcat este şi faptul că la toate cele 3 manifestări au participat reprezentanţi ai autorităţilor judeţene şi locale, în special Instituţia Prefectului Judeţului Satu Mare fiind un fervent susţinător al acestui proiect, **Un Catarg pentru Centenar**, fapt pentru care aducem mulţumiri, cu deosebire, domnului prefect Darius Filip.

Vorbeam mai sus de datele importante din istoria noastră care au fost marcate în această perioadă, printre ele aflându-se şi 30 august, nefasta zi a anului 1940, în care s-a „pus capac" asupra celorlalte rapturi teritoriale din trupul sfânt al ţării, dictatul vienez aducând după el multă jale şi durere în sufletele românilor, cu deosebire al celor din această parte, care au fost umiliţi, bătuţi şi schingiuţi, ba chiar ucişi, pentru singura vină de a fi români. O parte din ei au luat calea refugiului, unde viaţa nu a fost deloc uşoară, cu toate eforturile fraţilor de dincolo de linia de demarcaţie (frontiera vremelnică impusă de puterile fasciste ale Europei), mulţi tineri înrolându-se în Armata Română cu gândul la revenirea, alături de Armata Română din „ţara liberă", pentru eliberarea locurilor natale. Din păcate, deşi s-au implicat mai multe organizaţii cultural-patriotice, ale pensionarilor şi rezerviştilor militari, dar şi instituţii sătmărene, participarea nu a fost la nivelul aşteptărilor. Situaţia a fost salvată, întrucâtva, de membrii corurilor reunite ale celor două asociaţii ale pensionarilor sătmăreni (Asociaţia Judeţeană a Pensionarilor şi Liga Pensionarilor „Unirea"), care au asigurat şi componenta artistică a manifestării, despre care face vorbire, în articolul său, venerabilul locotenent-colonel în retragere Ioan Bălănescu. (foto 7)

Având în vedere că în cadrul manifestării din 30 august s-a derulat un moment şi la Troiţa din Piaţa Libertăţii, fiind resfinţită, iar cu privire la aceasta a izbucnit ulterior un scandal mediatic, doresc să fac şi aici câteva precizări. **Nu există nicio legătură între o posibilă (şi vehiculată) intenţie a autorităţilor municipale de a o dezafecta din acea locaţie şi aprobările obţinute, cu multă trudă, pentru reamplasarea în apropiere a Monumentului Eroului Necunoscut**. Niciodată, în nicio discuţie cu edilii mai vechi sau mai noi ai municipiului (de prin 2006 până în prezent) nu s-a pus problema ca reamplasarea monumentului să se facă în detrimentul Troiţei, ca monedă de schimb, ca un „troc", aşa cum au insinuat unii pe internet. Nu doresc să spun mai multe aici, mi-am exprimat punctul de vedere în presa scrisă şi la televiziune, însă am dorit să rămână consemnat şi în paginile revistei noastre acest fapt, pentru ca mult aşteptata şi râvnita reamplasare a Monumentului

Eroului Necunoscut în municipiul Satu Mare, sperăm noi de 1 Decembrie 2018, chiar de împlinirea CENTENARULUI, să nu fie umbrită de astfel de discuţii care seamănă vrajbă nu doar între noi şi maghiari, ci chiar între noi, românii. Sau, poate, asta s-a şi dorit!!

foto 7

Dacă am adus vorba de Monumentul Eroului Necunoscut, trebuie subliniat faptul că, după obţinerea avizului de la Comisia de For public de pe lângă Ministerul Culturii şi Identităţii Naţionale, în termen de nici 10 zile de la depunerea actelor, Primăria municipiului Satu Mare ne-a eliberat Autorizaţia de construire, conducerea acesteia ţinându-se de promisiunea făcută în ianuarie 2018, la întâlnirea cu reprezentanţii a peste 10 asociaţii cultural-patriotice, de rezervişti, şi pensionari sătmăreni, conform căreia se angaja că va sprijini demersul nostru cu tot ceea ce ţine de competenţa sa. La ora la care aceste rânduri vor ieşi de sub tipar, soclul monumentului este deja ridicat, urmând a fi placat cu piatră de Vişlea, iar deasupra să montăm, undeva pe la mijlocul lunii noiembrie, statuia propriu-zisă din bronz. Şi în ceea ce priveşte adunarea fondurilor necesare nu stăm deloc rău, astfel că nădăjduim s-o scoatem la capăt şi cu această problemă. Poate că şi aceste rânduri vor fi de natură a stimula apetitul dărniciei printre sătmărenii cu posibilităţi finaciare şi materiale mai consistente. Doamne ajută!!

Un înălţător moment patriotic şi de bună practică, în ceea ce priveşte colaborarea interjudeţeană pentru cinstirea memoriei făuritorilor României Mari, s-a derulat la Băseşti, la 1 august 2018, unde, celor 3 biblioteci judeţene din Sălaj, Maramureş şi Satu Mare, li s-au alăturat şi alte asociaţii cultural-patriotice, printre care şi Asociaţia Civică Tempora, pentru a marca cei 183 de ani de la naşterea celui ce avea să fie preşedintele Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, venerabilul „Bătrân al naţiei”, Gheorghe Pop de Băseşti. Amănunte puteţi citi în articolul meu publicat în prezentul număr, dar şi pe pagina noastră web.

Dar, pentru că acest material îl public sub genericul cunoscut, „Jurnalul cimitirelor şi monumentelor eroilor”, trebuie să menţionez aici efortul locuitorilor din Chegea, sat ce aparţine de comuna Săcăşeni, de a marca Centenarul Marii Uniri printr-un frumos monument închinat eroilor din localitate, alături de care au amplasat şi un catarg de susţinere a drapelului Naţional.(Foto Coperta 1). Iniţiativa i-a aparţinut prietenului nostru, inimosul colonel (r) Radu Olah, membru al A.N.C.E. „Regina Maria” – filiala Satu Mare, cel care a fost şi cu ideea ridicării monumentului din Ruşeni dezvelit în urmă cu câţiva ani, tot în curtea bisericii, precum cel de la Chegea. Manifestarea, desfăşurată în data de 1 septembrie 2108, este prezentată pe larg în articolul colaboratoarei noastre de la Biblioteca Judeţeană Satu Mare, drd. Marta Cordea.

Rămânând în aceeaşi zonă, voi reliefa faptul că monumentul de la Hotoan, pe care am avut onoarea de a-l vizita în această perioadă, la câţiva ani de la inaugurare, se află într-o stare foarte bună, graţie, în primul rând, grijii pe care i-o poartă ctitorul său, consilierul local Virgil Bocancios, care se ocupă cu mare atenţie şi de întreţinerea Căminului cultural, interior şi exterior, şi care mi-a mărturisit că nu se va lăsa până nu va amplasa în apropiere şi bustul preotului Vasile Pătcaşiu, cel care a redactat celebra „Cronică de la Hotoan”, document care a furnizat istoricilor şi cercetătorilor o sumedenie de date şi informaţii despre perioada anterioară şi posterioară Marii Uniri, mai cu seamă despre Primul Război Mondial. (foto 8)

Tot un monument dedicat eroilor din primul şi al doilea război mondial l-am regăsit în stare bună în curtea catedralei ortodoxe din Tăşnad, fapt ce denotă grija preoţilor şi enoriaşilor pentru păstrarea cum se cuvine a memoriei celor ce şi-au dat viaţa pentru Patrie. Pentru că la vremea respectivă, august-septembrie 2013, nu am pomenit nimic despre inscripţia de pe monument, o fac acum. Pe faţă, spre stradă, sunt trecute numele a 46 de eroi din al doilea război mondial, iar pe spate, spre biserică, numele a 10 tăşnădeni căzuţi în prima conflagraţie, iar mai jos o strofă dintr-o poezie închinată eroilor :

foto 8

„Erou, de mii de ori Erou/Acela ce se bate/Şi moare pentru brazda lui/Şi pentru libertate!”. (foto 9)

foto 9

Şi pentru că vorbim de monumente bine îngrijite, voi remarca şi restaurarea Monumentului închinat lui Mihai Viteazul din Moftinu Mic, care a fost înălţat şi replacat, având acum o mult mai bună vizibilitate şi, drept urmare, impact asupra celor ce circulă prin zonă. (foto 10) Nu avem decât să felicităm conducerea primăriei că s-a preocupat de acest lucru, ca şi pe specialiştii de la Muzeul Judeţean Satu Mare, în frunte cu directorul Radu Ardelean, cei care refac şi Cimitirul Eroilor din municipiul Satu Mare, lucrare pe care o aşteptăm să fie finalizată cât de curând, astfel încât acest obiectiv să fie o mândrie pentru sătmăreni. Tot Radu Ardelean şi echipa sa se vor ocupa de restaurarea a peste 40 de monumente ale eroilor din judeţul nostru, în baza unui proiect promovat prin Consiliul Judeţean Satu Mare către Ministerul Culturii şi Identităţii Naţionale, care a primit o finanţare destul de consistentă în cadrul programului destinat sărbătoririi Centenarului Marii Uniri.

foto 10

Ne bucură faptul că autorităţile, de la diverse niveluri, se implică în refacerea, restaurarea sau repararea operelor comemorative de război din judeţ, a căror stare necorespunzătoare am tot semnalat-o din acest colţ de pagină. Mai bine mai târziu (aproape în ceasul al XII-lea) decât niciodată!!! Nu se vor încheia lucrările în acest an, nu este un capăt de ţară!!! E bine că s-au demarat, că sunt resurse financiare, logistice şi umane de ducere a lor la bun sfârşit. Iar, în definitiv şi la urma urmei, Sătmarul ar trebui să sărbătorească unirea de facto cu România, doar în 19 aprilie 1919, atunci când oraşul şi judeţul au fost eliberate, prin jertfa şi eroismul Armatei Române, de trupele bolşevice ale lui Bela Kun.

Ca o paranteză, aş vrea să semnalez cititorilor

noştri, şi să-i îndemn totodată, să viziteze, dacă au ocazia, Cimitirul şi Monumentul Eroilor din Căciulata. Acesta se află aproape vis-a-vis de Mănăstirea Cozia şi este rezultatul strămutării eroilor din vechea locaţie din Călimăneşti, dat fiind că zona respectivă a intrat într-un proiect de reabilitare urbană. Strămutarea s-a realizat în 2005, cu sprijinul Mănăstirii Cozia, în prezent cimitirul, cu cruci albe, frumos aliniate, şi monumentul central arătând foarte bine, inclusiv cele două tunuri din colţurile incintei. (foto 11)

foto 11

În judeţ au mai avut loc şi, foarte probabil, se vor mai derula evenimente dedicate Centenarului Marii Uniri, fiindu-mi greu să le consemnez pe toate în acest articol, însă două din ele mă simt obligat să le semnalez cititorilor revistei noastre.

Astfel, la Negreşti Oaş, în cadrul evenimentelor cultural-artistice reunite sub brandul „Zestrea Oaşului", care stau sub semnul Centenarului Marii Uniri, Primăria oraşului, prin Casa de Cultură coordonată cu multă pricepere şi dăruire de dr. Natalia Lazăr, a organizat, în colaborare cu Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Academia Română şi Protopopiatul Ortodox Român Oaş, în perioada 8-9 august, **Simpozionul ştiinţific– Centenarul Marii Uniri: Credinţă, Rezistenţă şi Istorie Românească**. În cadrul acestuia, printre cele aproximativ 25 lucrări prezentate de către cercetători ai institutului, istorici şi specialişti din judeţele Satu Mare şi Maramureş, precum şi reprezentanţi ai cultelor şi ai comunităţilor româneşti din Transcarpatia, s-a numărat şi lucrarea mea**:** *Cea mai mare personalitate sătmăreană implicată în făurirea României Mari. Evocarea părintelui dr.Vasile Lucaciu în revista „Eroii Neamului*". Aceasta, alături de toate materialele prezentate, vor fi incluse într-un volum pe care organizatorii intenţionează să-l editeze în preajma Zilei Naţionale.

La eveniment a fost prezent şi P.S. Timotei Sătmăreanul, proaspătul vicar al Eparhiei Ortodoxe a Maramureşului şi Sătmarului, pe care îl felicităm cu această ocazie, dorindu-i o îndelungată şi rodnică păstorie în folosul şi spre mântuirea credincioşilor din acest frumos colţ de ţară românească. Pe lângă Binecuvântarea dată celor prezenţi, PreaSfinţia Sa a susţinut şi o lucrare inclusă în program. De asemenea, doamna Aurelia Fedorca, primarul oraşului Negreşti Oaş, a acordat diplome şi plachete omagiale tuturor invitaţilor şi celor ce au susţinut referate. (foto 12)

foto 12

Al doilea eveniment important desfăşurat la Satu Mare în această perioadă a fost organizat de nou înfiinţata Asociaţie „Uniţi pentru Satu Mare", constituită din importanţi oameni de afaceri şi avocaţi sătmăreni, având ca prim şi imediat scop celebrarea la un nivel cât mai înalt, cu demnitate şi mândrie, a Centenarului Marii Uniri. Ca urmare, în 21 şi 23 septembrie 2018, s-au organizat mai multe momente ale unei singure manifestări dedicate acestei măreţe realizări a poporului român din urmă cu un veac. Astfel, în prima zi, s-au depus coroane de flori la

busturile/statuile personalităţilor reprezentative pentru idealul unităţii naţionale, Avram Iancu, I.C. Brătianu, Iuliu Maniu, Vasile Lucaciu, iar după ora 15 a avut loc un Simpozion istoric de înalt nivel, protagonişti fiind (în ordinea susţinerii discursurilor), P.S. Timotei Sătmăreanul – episcop vicar al Maramureşului şi Sătmarului, părintele Dumitru Roman – protopul greco-catolic de Satu Mare, avocatul Dan Mihai Şuta – preşedintele Asociaţiei „Uniţi pentru România", dr. Viorel Ciubotă – istoric, cercetător, fost director al Muzeului Judeţean Satu Mare şi prof. univ. dr. Ioan Bolovan – prorectorul Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj Napoca. La finalul Simpozionului, asistenţa a savurat din plin prestaţia plină de aplomb, dar şi de simţire românească, a maestrului Dan Puric. Cu menţiunea că primele 3 discursuri le puteţi citi în paginile acestui număr al revistei, voi spune că seara s-a încheiat cu o recepţie, la care au fost invitaţi toţi cei prezenţi la Teatru.

Însă momentul cel mai „spectaculos", cu impact de amploare asupra întregii comunităţi sătmărene s-a derulat duminică, 23 septembrie, începând cu participarea la Sfânta Liturghie de la Catedrala ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului" din municipiul Satu Mare a câtorva sute, poate mii de oşeni, codreni şi moţi, toţi îmbrăcaţi în straie populare de sărbătoare, veniţi de pe întreg cuprinsul judeţului, la chemarea asociaţiilor care-i reprezintă, preşedinţii acestora făcând parte, ca mambri fondatori, din Asociaţia „Uniţi pentru Satu Mare". La ieşirea din biserică, toată lumea a fost „îmbiată" cu un „păhar de pălincă", un „dărab" de cârnaţ şi unul de „pită", după care s-a făcut deplasarea în Piaţa Vasile Lucaciu pentru constituirea formaţiilor de defilare. Acestea au avut în frunte un grup de 8 călăreţi, urmat de feţele bisericeşti şi membri din conducerea asociaţiei organizatoare, apoi de grupuri-grupuri de bărbaţi şi femei îmbrăcaţi în costume populare specifice zonelor folclorice tradiţionale din Sătmar, cântând cântece patriotice şi de voie bună. Lor li s-au alăturat şi sătmăreni „în civil", astfel încât, după aprecierea mea, cei care au făcut deplasarea până în Centrul Nou au fost peste 3-4 mii. Aici a avut loc un spectacol cu interpreţi şi formaţii de marcă, atât din muzica populară, cât şi din folk şi muzica uşoară, manifestarea încheindu-se cu un foc de artificii spectaculos. (foto 13 și 14)

foto 13

foto 14

De ce am relatat mai în amănunt această defilare în porturi populare tradiţionale? Pentru că mi-aş dori, şi am şi făcut ceva demersuri în acest sens, ca la 1 Decembrie 2018, cu ocazia aniversării Centenarului Marii Uniri, să se organizez o astfel de paradă în centrul municipiului Satu Mare, care să completeze manifestările clasice din anii anteriori. Şi nu mă gândesc doar la parada portului, dansului şi cântecului popular, ci şi la o defilare aproape ca pe vremuri (să luăm, totuşi, ce e bun de la înaintaşi, să nu le privim toate ca fiind „comuniste" şi „ceauşiste", astfel de parade având loc şi în perioda interbelică în faţa familiei regale şi a altor înalţi oficiali ai statului!!!) a altor categorii socio-profesionale, chiar cu care alegorice. Ca exemple: elevi, studenţi, pensionari (civili şi militari), agricultori, viticultori, comunităţi etnice conlocuitoare, meseriaşi, jurişti, avocaţi etc. (marea majoritate au organizaţii socio-profesionale), ca să nu mai vorbim de

comunităţile locale, primării care au ce să arate. Dacă mă întrebaţi cui să arate, v-aş răspunde printr-o sugestie adresată forurilor conducătoare ale judeţului şi municipiului: **invitaţi reprezentanţi ai administraţiilor similare din ţările vecine, dar mai ales ale celor cu care există relaţii de colaborare, de înfrăţire!!**

Cum vor decurge lucrurile la 1 Decembrie 2018, o să vedem atunci. Noi sperăm că în condiţii foarte bune, mai ales dacă ne vom realiza şi obiectivul nostru: Amplasarea Monumentului Eroului Necunoscut în Piaţa Libertăţii din municipiul Satu Mare. Şi mai sperăm ca sătmărenii cu potenţial financiar, grupaţi în Asociaţia „Uniţi pentru Satu Mare", să nu se limiteze doar la a organiza simpozioane şi spectacole, ci vor iniţia şi sprijini demersuri pentru realizarea unor lucruri durabile (monumente, statui, catarge, plăci comemorative, cărţi, albume etc.), ceva ce să rămână peste ani drept dovadă a implicării lor în sărbătorirea Centenarului Marii Uniri prin fapte, nu prin vorbe.

În încheiere, doresc să semnalez faptul că, în seara de 30 septembrie 2018, în faţa Statuii lui Vasile Lucaciu din municipiul nostru, a avut loc

foto 15

foto 16

un moment emoţionant, ocazionat de prezenţa unui grup de circa 30 de elevi olimpici de la diferite şcoli din Oradea. Vizita s-a făcut în cadrul unei excursii organizată de Societatea Cultural-patriotică „Avram Iancu" – filiala Bihor, cu sprijin substanţial din partea Primăriei Oradea, având ca titlu „Recuperarea memoriei". Astfel, grupul olimpicilor orădeni, însoţiţi de câţiva profesori, sub comanda colonelului (r) Ioan Bartoş (originar din Ardud) – preşedintele asociaţiei organizatoare, au făcut un turneu de 2 zile în judeţele Bihor, Sălaj, Maramureş şi Satu Mare, poposind la obiective cu rezonaţă istorică deosebită, cu precădere legate de Marea Unire. Din păcate, la noi în judeţ, datorită unei defecţiuni la autocar, au ajuns târziu şi s-a renunţat la vizitarea Casei Memoriale dr. Vasile Lucaciu din Apa, unde trebuia să ne întâlnim conform programului iniţial. Am încercat să compensez cât de cât acest neajuns la statuia marelui nostru înaintaş din Satu Mare, oferindu-le câteva date de interes despre activitatea sa, dar şi despre „Istoria sa în bronz", aşa cum a numit d-na dr. Daniela Bălu periplul statuii din 1940 până în zilele noastre. Totodată, le-am oferit mai multe exemplare din cele mai recente numere ale revistei noastre, ei răsplătindu-mă cu câteva cântece patriotice şi o plachetă din partea Societăţii Cultural-Patriotice „Avram Iancu", depunând şi o jerbă de flori pe soclul statuii. (foto 15 şi 16)

De la Satu Mare s-au deplasat la Carei, unde au organizat un moment evocator la Monumentul Ostaşului Român, din păcate singuri, ora fiind înaintată, iar cei cu care ar fi trebuit să se întâlnească nu au mai putut aştepta. Păcat!!

Modele creştine de eroism (XXXII)
Momente de aur din viaţa mea şi din viaţa bisericii noastre

Preot dr. Cristian BOLOŞ

Ziua de 24 iunie 2018 îmi va rămâne mereu întipărită în minte ca fiind o zi de mare sărbătoare. Într-adevăr, este ziua în care serbăm anual naşterea Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul, Înaintemergătorul Domnului Iisus Hristos sau „Sânzâienele", o sărbătoare de vară, încărcată cu multe semnificaţii şi pătrunsă de o serie de datini specifice poporului român. Însă, totodată, este ziua în care, potrivit afirmaţiei Preasfinţitului Părinte Iustin, Episcopul Maramureşului şi Sătmarului, noi, sătmărenii, am primit un mare, „dar de Centenar", şi anume, pe Preasfinţitul Părinte Timotei Sătmăreanul, ca Arhiereu-Vicar al Episcopiei noastre. Preasfinţia Sa fusese Exarh al mănăstirilor din cuprinsul Eparhiei Maramureşului şi Sătmarului şi stareţ al frumoasei mănăstiri de la Scărişoara, din Protopopiatul Carei, judeţul Satu Mare.

Mă leagă mai multe amintiri de Preasfinţia Sa, dar aş dori să amintesc doar trei.

Prima amintire datează din 10 septembrie 2000, ziua mea de naştere, când, prin rânduiala lui Dumnezeu, am fost hirotonit ca şi diacon de către Înaltpreasfinţitul Părinte Iustinian Chira şi Preasfinţitul Părinte Iustin. Se întâmpla o dată cu târnosirea monumentalei biserici din Călineşti-Oaş. În acele momente, încărcate de o emoţie profundă, cel care mi-a întins mâna şi m-a povăţuit a fost nimeni altul decât părintele diacon Timotei Bel, actualul nostru Arhiereu-Vicar. Sprijinul său a fost covârşitor pentru mine.

A doua amintire este legată de un pelerinaj excepţional de care m-am ocupat eu, în mod personal. Este vorba despre pelerinajul pe care, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, racla cu mâna dreaptă a Sfântului Nicolae şi racla cu moaştele Sfântului Constantin Brâncoveanu l-au făcut în judeţul Satu Mare, fiind însoţite de o delegaţie de la biserica Sfântul Gheorghe Nou din Bucureşti, în frunte cu preotul paroh dr. Emil Nedelea Cărămizaru, de care mă leagă o curată prietenie. În data de 23 mai 2017, Sfântul Nicolae şi Sfântul Constantin Brâncoveanu au ajuns la Mănăstirea Scărişoara, al carei paraclis poartă hramul Sfinţilor Brâncoveni. Acolo, Sfinţii au fost întîmpinaţi, în dangăte de clopote, de către părintele stareţ Timotei Bel, care ne-a mărturisit, printre lacrimi, fericirea de care este cuprins. Vorbind cu dânsul, în intimitatea creată în mănăstire, mi-a adresat câteva cuvinte care mi-au păstruns în inimă: „Părinte Cristian, noi va trebui să colaborăm mult mai strâns în viitor!" Cuvinte profetice! Atunci mi-am dat seama, pentru prima dată, că părintele exarh Timotei va deveni în scurt timp Preasfinţitul Timotei. Ceea ce s-a şi întâmplat. Celor dragi ai mei le-am mărturisit, la întoarcerea mea acasă, premoniţia pe care am avut-o la Scărişoara.

A treia amintire este recentă. Datează din ziua de 5 august 2018 şi se referă la Sfânta Liturghie Arhierească, pe care P.S. Părinte Episcop Iustin şi P.S. Părinte Timotei Sătmăreanul au săvârşit-o în Catedrala ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului" din Satu Mare. A fost un moment aparte, reprezentând prima Sfântă Liturghie pe care ierarhii noştri au oficiat-o împreună în biserica noastră. Cu acest prilej, P.S. Părinte Episcop Iustin ni l-a prezentat nouă, sătmărenilor, pe P.S. Părinte Timotei Sătmăreanul, în calitate de Arhiereu-Vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureşului şi Sătmărului. Credincioşii, care au umplut, cu dragoste, Catedrala sătmăreană, au fost extrem de impresionaţi de solemnitatea momentului, cuvântul de învăţătură fiind rostit, cu înţelepciune şi blândeţe, de către P.S. Părinte Timotei. Nu pot uita cuvintele P.S. Părinte Episcop Iustin: „Iubiţi credincioşi, vă mulţumim pentru căldura cu care ne-aţi primit, pentru credinţa voastră puternică în Dumnezeu, pentru ataşamentul vostru faţă de Biserică. Am venit azi, aici, aducându-vă şi prezentându-vă <<un dar de Centenar pentru Sătmar>>, adică pe Preasfinţitul Părinte Timotei, care s-a format în şcoala Rohiei şi care, de acum înainte, va fi împreună-lucrător cu mine în cadrul eparhiei noastre…" În final, din încredinţarea P.S. Părinte Iustin, am luat şi eu cuvântul, în calitate de preot paroh al Catedralei, mulţumind Bunului Dumnezeu pentru toate darurile revărsate asupra

noastră, a sătmărenilor, mulţumind ierarhilor noştri pentru momentele înălţătoare pe care ni le-au oferit, pentru că ne poartă mereu în rugăciunile Preasfinţiilor lor, mulţumind soborului de preoţi şi mulţumindu-le credincioşilor, care ne sprijină necondiţionat în toate acţiunile pe care le întreprindem, acţiuni care cuprind toate palierele vieţii spirituale, sociale, filantropice, educaţionale, culturale şi administrative, biserica aflându-se într-un amplu proces de restaurare. I-am mulţumit părintelui Donca Aurel pentru întreaga sa activitate, care după 24 de ani de slujire în biserica noastră, a intrat în pensie şi i-am urat bun venit noului meu coleg, părintelui Şimonca Radu, exprimându-mi dorinţa de a sluji împreună în pace, dragoste şi cu totală dăruire. De asemenea, se cuvine să fiu recunoscător, şi pe această cale, corului „Theologos" al Episcopiei noastre, care a înfrumuseţat, prin minunate cântări, Sfânta Liturghie Arhierească.

Tot în acea zi memorabilă, de 5 august 2018, a fost adusă cu evlavie şi aşezată spre cinstire, în biserica noastră, icoana Maicii Domnului „Pantanassa", care reprezintă un dar făcut sătmărenilor de către Mănăstirea Vatoped din Sfântul Munte Athos, prin jertfelnicia unei familii credincioase. Trebuie să precizez faptul că mai avem o icoană athonită, icoana Maicii Domnului „Vimatarissa-Sătmăriţa", ambele făcându-se cunoscute credincioşilor prin faptele minunate petrecute în urma rugăciunilor adresate Măicuţei Domnului şi ambele împodobind această „Casă a Maicii Domnului", cum am intitulat eu Catedrala Sătmarului, prima biserică ortodoxă construită în municipiul Satu Mare după Marea Unire de la 1 decembrie 1918. Tot la 5 august 2018, a fost aşezat, în biserica noastră, un Epitaf care prezintă punerea în mormânt a Mântuitorului Iisus Hristos, fiind un dar făcut nouă de către Mănăstirea Iviron din Sfântul Munte Athos, prin mărinimia unui bun credincios, alături de icoana Învierii Domnului Iisus Hristos, adusă de la Tesalonic. Aceste odoare nepreţuite sunt străjuite de candele care ard neîncetat, amintindu-ne de importanţa umplerii candelelor vieţilor noastre cu untdelemnul credinţei vii, dinamice, lucrătoare prin iubire şi fapte bune.

Toate aceste lucrări şi evenimente, amintite mai sus, s-au realizat prin pronia lui Dumnezeu, spre a fi de folos tuturor credincioşilor, pe care, în mod personal, îi asigur de preţuirea mea, de recunoştinţa mea, de DRAGOSTEA mea. Să dea Dumnezeu ca împreună să mergem pe calea cea împărătească, dobândind cununa biruinţei în Împărăţia Luminii, având-i ca şi călăuzitori pe ierarhii noştri, pe P.S. Părinte Episcop Iustin şi pe P.S. Părinte Timotei Sătmăreanul.

Slavă Ţie, Doamne, slavă Ţie!

Biserica Mărturisitoare și Unirea. Mici adnotări pe marginea unei mari teme

†Timotei SĂTMĂREANUL
Arhiereu vicar

Unitatea este un atribut al Bisericii.

Fiind una și unică, Biserica este un referențial de comuniune și generează unitate în mediile social-culturale în care Cuvântul Evangheliei este trăit în timpi istorici. Iar dacă acest lucru poate fi mai greu de urmărit în plan global, el devine tot mai evident – în providențialitatea lui – pe măsură ce observăm viața „particulară" a popoarelor creștine.

Pornind de la cele de mai sus și dincolo de orice filetism – concepție condamnată, de altfel, în 1872, de un sinod local din Constantinopol - , putem afirma că exemplul românesc este unic în specificitatea sa. Chiar dacă e utilizată, de cele mai multe ori, în mod lozincard și emfatic, sintagma „ne-am născut creștini" este, totuși, adevărată. În planul discuției noastre, acest fapt are o consecință majoră: unicitatea originii duce la permanenta - și implicita - afirmare a unității dintre etnicitate și credință. Cu alte cuvinte, credința și națiunea – inconfundabile și neamestecabile, de altfel – reconfigurează mereu, împreună, unitatea neamului, pe baza originii lor comune. În alți termeni, această „osmoză" a dus, încă de la început și în timp, la configurarea întregii osaturi a neamului românesc.

Acest fenomen, extrem de delicat și complex, este greu cuantificabil - și tocmai de aceea ușor de contestat. Totuși, în momentele „nevralgice" ale istoriei noastre, acest principiu al unității a funcționat în mod natural, într-un firesc ce face superfluă orice altă argumentare.

Unirea politică a cnezatelor și voievodatelor din sudul Carpaților, unire realizată de Basarab I Întemeietorul, a dus, simultan, și la unificarea organizării bisericești, episcopul din cetatea de scaun – cel mai probabil de la Argeș - devenind mitropolit. Se poate presupune că același ierarh a sfințit și Biserica „lui Negru Vodă" din Câmpulung, ctitoria marelui domnitor, necropola domnească a primilor Basarabi. Sub fiul său, Nicolae Alexandru, venerabilul Iachint de Vicina va fi recunoscut, în mai 1359, ca mitropolit al Ungrovlahiei. Era, așadar, recunoașterea unei stări existente, și nu înființarea unei noi instituții. Iar această recunoaștere bisericească a consolidat, și în plan politic, tânărul stat românesc.

Una dintre primele acțiuni ale domnitorului Bogdan I Întemeietorul, după stabilirea în Moldova, a fost ctitorirea Bisericii „Sfântul Nicolae" din Rădăuți, la rândul ei necropolă a domnitorilor moldoveni din secolul al XIV-lea (cu excepția lui Petru I Mușat). Se pare că hramul bisericii nu a fost ales întâmplător: conform „Pomelnicului sfintei Mitropolii a Rădăuțiului (...)", primul ierarh moldovean cunoscut este Nicolae, contemporan cu voievodul din Cuhea Maramureșului. Din respect, Bogdan I a dat ctitoriei sale hramul sfântului al cărui nume îl purta mitropolitul. Iată încă o expresie a „simfoniei" - și a simbiozei, am putea spune - dintre organizarea statală și cea bisericească.

Când, în 1595, pentru încheierea unei alianțe politice cu Sigismund Báthory, Mihai Viteazul va trimite o solie la Alba Iulia, îi va pune în fruntea ei pe mitropolitul Eftimie al Țării Românești și pe episcopii Teofil al Râmnicului și Luca al Buzăului. Domnitorul va reafirma, pentru mitropoliții Ungrovlahiei, calitatea de „exarhi ai Plaiurilor" (pentru a se asigura de hirotonirea unor mitropoliți ortodocși în Transilvania), va ctitori mai multe biserici (la Lujerdiu, la Făgăraș, la Ocna Sibiului), iar în 1597, la Alba Iulia, va ridica o biserică-mănăstire, care va servi apoi drept catedrală și reședință mitropolitană. Aici își va avea sediul mitropolitul Primei Uniri, Ioan de la Prislop.

Unirea Principatelor, prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn în Moldova (5/17 ianuarie 1859), respectiv în Țara Românească (24 ianuarie/5 februarie 1859), a dus, în mod firesc, și la unificarea bisericească din 1865, când mitropolitul Ungrovlahiei a devenit „primat" al Bisericii Ortodoxe din noul stat România. Unificarea fusese precedată de proclamarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (în 1864; act corelativ cu creșterea prestigiului politic al noului stat) și a fost urmată de constituirea

Sfântului Sinod, ca organ central, unitar, de conducere (1872).

La 14 noiembrie 1918, pe baza directivelor Consiliului Național Român, viitorul mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan, și căpitanul Victor Precup, le prezintă conducătorilor țării, aflați atunci la Iași, situația din Transilvania. Din capitala Moldovei, Nicolae Bălan îi scrie lui Vasile Goldiș aceste cuvinte pline de emoție și înflăcărare: „(...) *î*n timpul cel mai scurt posibil, *î*ntr-o adunare ce se va ține oriunde, dar mai bine la Alba Iulia, și la care s*ă* participe mulțime c*â*t mai mare și reprezentanții consiliilor locale de pretutindeni, proclamați alipirea necondiționat*ă* la Rom*â*nia".

Parcă tot mai rar ne amintim că 1 Decembrie 1918 a fost o zi de duminică... Ziua Unirii a început cu Sfânta Liturghie și Te-Deum-uri în cele două biserici românești din Alba Iulia și în sutele de biserici din orașele și satele Transilvaniei. Apoi, sublimând parcă amarul celor două secole de uniație, episcopul Miron Cristea al Caransebeșului – cel ce avea să fie primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române - și episcopul Iuliu Hossu de la Gherla i-au salutat pe cei peste 100.000 de români cu două discursuri memorabile.

Apoi, la sfârșitul Sfintei Liturghii, la Alba Iulia, episcopul ortodox român Miron Cristea a citit Rugăciunea pentru dezrobirea neamului românesc, care cuprindea, într-o atmosferă de profundă emoţie patriotică, adevăruri de mare profunzime duhovnicească: ,,Doamne, Dumnezeul nostru, Tu eşti Părintele nostru, Tu ai văzut strâmtorarea părinţilor noştri şi ai auzit strigarea lor, căci se făcuseră ei ca floarea în brumă şi plecat spre pulbere era sufletul lor, şi trupul lor lipit de pământ. Iar acum mântuire ai trimis nouă şi toate marginile pământului văd mântuirea Dumnezeului nostru".

Aşadar, în unire se află puterea şi demnitatea, binecuvântarea şi bucuria unui popor. Dezbinarea, însă, este ucigătoare şi umilitoare pentru un popor, deoarece ea slăbeşte şi degradează viaţa acestuia. Uniţi în ,,cuget şi simţiri", uniţi pentru Satu Mare, putem birui dificultăţile şi încercările vieţii. Să luăm pildă de la corifeii Marii Uniri pe care-i admirăm totdeauna pentru unitatea lor de acţiune şi pentru realizările care au urmat după Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.

Biserica, prin rugăciune, cuvânt şi faptă, cultivă darul sfânt al unităţii şi demnităţii naţionale, deoarece adevărata libertate nu se află nici în dezbinare, nici în indiferenţa egoistă, ci ea se află în starea de comuniune şi cooperare pentru săvârşirea binelui comun.

Întrucât darul libertăţii şi al unităţii naţionale, simbol al demnităţii poporului român, a fost obţinut cu multe jertfe de vieţi omeneşti şi multe eforturi spirituale şi materiale, Biserica Ortodoxă Română pomeneşte la fiecare Sfântă Liturghie pe ,,toţi eroii, ostaşii şi luptătorii români, din toate timpurile şi din toate locurile, care s-au jertfit pe câmpurile de luptă, în lagăre şi în închisori, pentru apărarea patriei şi a credinţei ortodoxe strămoşeşti, pentru întregirea neamului românesc, pentru libertatea şi demnitate poporului român". De asemenea, Biserica doreşte să contribuie, împreună cu instituţiile Statului român, la păstrarea integrităţii României şi a demnităţii poporului român, preţuind astfel jertfa celor ce au luptat de-a lungul istoriei pentru realizarea acestor mari idealuri şi să promoveze pacea şi înţelegerea.

Acum, la 100 de ani de la Unire, Dumnezeu ne cere să facem istorie. Şi putem să facem istorie mărturisind valorile în care credem: Familie, Biserică, Credinţă.

Învăţătura Evangheliei Domnului Iisus Hristos, ne invită la o asumare mai deplină a credinţei pe care o mărturisim, cu eleganţă, cu nobleţe şi multă înţelepciune. Ni se cere, fiecăruia în parte, să avem curajul să-l mărturisim pe Hristos. Dacă nu avem acest curaj, nici El nu o va face în faţa Tatălui Său. Iată ce zice Domnul Hristos în Evanghelia după Matei în capitolul 10 versetele 32, 33: ,,Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi şi Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Iar de cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, şi Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri".

Ce înseamnă să îl mărturiseşti pe Hristos? Răspunsul este: să ai curajul de a vorbi despre credinţa şi nădejdea ta. Ca să poţi face aceasta, trebuie să ai dragoste nemărginită în Hristos, să te încredinţezi Lui, astfel convertind timpul în veşnicie. Dacă noi îl iubim pe Hristos, nu avem altă soluţie decât să îl mărturisim, chiar şi într-un context ostil, în care parcă îţi este greu să vorbeşti de El.

Mărturisirea faptică a credinţei în Domnul vieţii, trebuie să fie o constantă naturală a vieţii noastre, deoarece mărturisirea este „iubire asumată faţă de Dumnezeu".

Însăşi viaţa ta, modul tău de a te comporta, devine o mărturisire despre Cel în care crezi. Atitudinea ta, comportamentul tău, gândurile tale, tot să trimită spre Hristos. Atunci credinţa devine viaţă.

Din cele de mai sus – care s-au dorit o sintetică prezentare şi mărturisire – s-a putut, credem, constata că Biserica a fost mereu în mijlocul năzuinţelor de unitate ale neamului românesc. Ea s-a aflat acolo, nu printr-un act voliţional şi propagandistic al vreunei instituţii exterioare, ci pentru că credinţa străbună a locuit mereu împreună cu dorinţa de unire, în inima fiecărui român.

Să ne ajute bunul Dumnezeu şi Maica Domnului să fim mărturisitori prin faptă şi cuvânt.

Vă mulţumesc.

N.R. Discurs susţinut în data de 21 septembrie 2018, la Teatrul de Nord Satu Mare, cu ocazia Simpozionului dedicat Centenarului Marii Uniri, organizat de către Asociaţia „Uniţi pentru Satu Mare”

Centenarul Unirii. Să ne rugăm ca Dumnezeu să binecuvânteze România!

Protopop Dumitru ROMAN

Istoricul Thomas Carlyle spunea la sfârşitul secolului 19 că „*istoria ne învaţă că nu suntem capabili să învăţăm din istorie*”. Cu mult mai înainte, Seneca, în antichitate, a găsit definiţia pedagogiei interactive: *„docendo discimus”*, *predând învăţăm*! Nu predau şi nu am deloc pretenţia unui referat doct, din contră: am curajul să enunţ şi să sesisez simplu ceea ce compatrioţii (inclusiv eu) pot simţi şi resimţi în preajma unui centenar atât de mediatizat. Dacă apa e tulbure, nu înseamnă că e adâncă. Să încercăm, aşadar, profunzimea: Evident că în 2018 suntem inundaţi şi bombardati cu o mulţime de informaţii, comemorări, aduceri aminte de toate culorile şi categoriile. Mi-e teamă că umilul meu aport nu face decât să sporească această inflaţie conjuncturală.

Realitatea nu e un extaz al aparenţelor. Realitatea e că un protopop greco-catolic ce se află acum în faţa domiilor voastre, eu, nevrednicul urmaş al protopopilor greco-catolici Petru Bran, primul profesor de limba şi literatura română din Sătmar şi Vasile Lucaciu, are menirea şi privilegiul de a reaminti, fără încetare, că Marea Unire n-ar fi fost posibilă fără aportul esenţial al gândirii profund patriotice a bisericii greco-catolice. Şi spun acest lucru fără a încerca nici măcar o mireasmă de polemică: este un fapt istoric, care oricât de mult ar fi ocultat de unii şi alţii, de a-şi aroga întâietatea şi puterea, rezonanţa Istoriei va avea greutatea dominantă în virtutea axiomei expusă proverbial de evanghelistul Ioan: „*veritas liberavit vos”, adevarul vă va aduce libertatea*. Nu e vorba numai de libertatea interioară, ci şi de maturitatea cu care după un secol încercăm să înţelegem saltul cuantic la care a ajuns naţiunea noastră datorită evenimentelor de la sfârşitul primului război mondial. O sută de ani poate nici nu sunt suficienţi pentru a putea aprecia cu justeţe calitatea evenimentelor şi consecinţelor lor asupra generaţiilor care au urmat. La începutul anului curent, cineva a remarcat cu pertinenţă că: în sfârşit, a atins şi noul secol majoratul. Au trecut 18 ani de când am demarat noul mileniu. Suntem oare suficient de maturi pentru a contrazice diftongul lui Carlyle?! Pentru a fi capabili să învăţăm din istorie, să nu repetăm aceleaşi erori de servitudine şi oportunism, să avem curajul de a da o şansă naţiunii noastre, de a-şi răscumpăra un loc onorabil în peisajul european, de a ne deschide sincer în ecumenism şi bună înţelegere!

Ne-a învrednicit Dumnezeu pe noi, cei de azi, să aniversăm centenarul Unirii românilor de la 1 Decembrie 1918. Sentimentul profund de recunoştinţă pentru cei care au realizat Unirea ne

determină la o incursiune istorică şi sufletească asupra drumului parcurs. Istoria României a fost scrisă cu bucurii şi cu jertfe, iar memoria celor căzuți sau a celor răniți de regimuri ostile trebuie să ne sensibilizeze să prețuim ceea avem astăzi. România nu s-a născut din întâmplare, ci din eroismul unor oameni, care, pentru idealul unității naționale, şi-au dat tinerețea, resursele materiale şi intelectuale, viața însăşi. Sentimentul dragostei de țară, atât de diferit de şovinism, nu este altceva decât dragostea pentru locul în care te-ai născut şi în care locuieşti, şi care nu este nici de stânga, nici de dreapta.

Ceea ce s-a realizat la 1 Decembrie 1918, Marea Unire, este rodul unui ideal şi al unor îndelungate şi multiple forme de acţiune ale românilor de dincoace şi de dincolo de Carpaţi. Izvoarele vremii dovedesc că, în acel moment crucial, românii de pe tot cuprinsul românesc gândeau la fel, cu toţii doreau realizarea unităţii politice.

În ziua de 1 Decembrie 1918, episcopul greco-catolic al diecezei de Gherla, dr. Iuliu Hossu, din încredinţarea Marelui Sfat al Naţiunii, va citi Marii Adunări ,,Declarația Unirii", după ce, într-o impresionantă cuvântare, îşi exprimă hotărârea şi bucuria personală de a ne uni pe veci cu România: ,,Fraţilor, Ceasul împlinirii vremii este acesta, când Dumnezeu Atotputernicul rosteşte prin poporul Său credincios, dreptatea Sa, însetată de veacuri. Astăzi, prin hotărârea noastră, se înfăptuieşte România Mare, una şi nedespărţită, rostind fericiţi, toţi românii de pe aceste plaiuri: Ne unim pe veci cu Ţara-Mamă, România!... Dreptatea Ta, Doamne, e dreptate în veac şi cuvântul Tău este adevărul!". Ulterior, eminentul arhiereu, martir şi mărturisitor pentru credință, cardinalul greco-catolic Iuliu Hossu, cel dintâi purpurat al neamului românesc, rezuma foarte bine parcursul şi rolul Bisericii Române Unite cu Roma Greco-Catolică spunând: ,,Dacă nu exista Unirea religioasă de la 1700, nu era nici Adunarea de la Blaj din 3/5 mai 1848, unde s-a strigat: «Vrem să ne unim cu Ţara!» şi fără aceasta nu era nici Unirea din 1918".

Pentru a înfrunta provocările pe care le are în față, România trebuie să regăsească sentimentul unității naționale. În trecut am realizat unirea deoarece am fost uniți. Astăzi trebuie să consolidăm în mod permanent unitatea găsind noi rațiuni pentru a fi uniți. Avem nevoie de curaj; suntem o țară destul de frumoasă şi avem o mare rezervă de resurse şi energie. Dacă facem o exegeză Imnului național - scris de un absolvent al şcolilor blăjene - ne dăm seama că trebuie să resuscităm acel sentiment pentru mult timp disprețuit, neglijat sau chiar luat în râs, numit amor patriae.

A aniversa în fiecare an - şi mai ales în acest an - data de 1 Decembrie nu înseamnă doar un exercițiu de memorie istorică, ci un mod concret de a-i redescoperi şi de a-i reînnoi spiritul. În primul rând, Ziua Națională a României trebuie să fie sărbătoarea tuturor românilor. Mai mult, trebuie să fie o ocazie pentru a ne gândi la românii cu probleme, la cei sărmani, la cei discriminați, la cei de pe margine, la cei care şi-au pierdut slujba şi demnitatea. În al doilea rând, data de 1 Decembrie trebuie să fie celebrată nu doar prin cuvinte retorice, ci în aşa fel încâ valorile naționale să devină obiective concrete ale politicii şi ale comunității.

În preajma datei de 1 Decembrie, ne copleşeşte un sentiment de patriotism, evocăm pe cei care au luptat pentru independența şi libertatea noastră. Însă cei care îşi iubesc țara trebuie să exprime acest lucru în mod practic: să se roage pentru țara lor, pentru românii de acasă şi din diaspora, să se roage pentru vindecarea relelor care există în țară (corupție, sărăcie, imoralitate şi indiferență religioasă), să se roage pentru cei aflați în dregătorii ca Dumnezeu să îi călăuzească în deciziile pe care le iau şi să le atingă inimile, pentru ca Dumnezeu să ridice lideri puternici şi integri, bărbați şi femei, care să fie modele de urmat pentru următoarea generație, pentru pacea şi binecuvântarea familiilor româneşti. Acesta este gândul Nostru cu ocazia Centenarului României, adresat credincioşilor şi tuturor românilor: **să ne rugăm ca Dumnezeu să binecuvânteze România.**

Îndrăznesc să închei cu cuvintele celebrului Cicero: ,,*Dum spiro spero" - sper atât timp cât voi trăi*, că unirea şi idealurile ei n-au fost în zadar. Aşa să ne ajute Dumnezeu!

N.R. Discurs susţinut în data de 21 septembrie 2018, la Teatrul de Nord Satu Mare, cu ocazia Simpozionului dedicat Centenarului Marii Uniri, organizat de către Asociaţia ,,Uniţi pentru Satu Mare"

Satu Mare pentru Centenar

Av. Dan Mihai ŞUTA

În numele tuturor membrilor Asociației **Uniți pentru Satu Mare,** vă urez bun venit la simpozionul organizat de această asociație sub genericul „**Satu Mare pentru Centenar**”! Vă mulțumesc pentru acceptarea invitației și prezența dumneavoastră.

Pentru Asociația **Uniți pentru Satu Mare**, recent înființată, ceea ce se întâmplă acum, aici, are conotații deosebite, pe de o parte, pentru că este primul eveniment pe care îl organizează iar, pe de altă parte, pentru că are în vedere celebrarea Centenarului Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, moment astral întru devenirea României și a poporului român. Ca atare, ceea ce veți vedea și auzi în următoarele aproximativ trei ore și jumătate, cu siguranță va fi perfect cu privire la distinșii noștri invitați, domnul profesor universitar dr. Ioan Bolovan, prorectorul Universității Babeș-Bolyai din Cluj Napoca, domnul profesor dr. Viorel Ciubotă și, desigur, îndrăgitul și inegalabilul maestru Dan Puric. Însă, cu referire la noi organizatorii, s-ar putea să constatați unele mici imperfecțiuni ori stângăcii sau emoții, față de care solicit din partea dumneavoastră o necesară clemență. Ele sunt inerente și chiar firești oricărui început, noi fiind precum nou-născuții, cu ochii larg deschiși la lume, iar lumea cu ochii mirați și curioși ațintiți spre noul venit. Am venit, într-adevăr, intempestiv dar nu întâmplător, suntem, poate, timizi în primii pași, dar hotărâți să ducem la capăt încercarea noastră, însă, foarte important și esențial**!**, de bună credință și cu mult drag pentru Satu Mare și pentru tot ceea ce înseamnă sătmărean.

Nașterea Asociației **Uniți pentru Satu Mare**, după cum spuneam adineaori, nu este întâmplătoare. Ea se produce în anul 2018, an jubiliar al Centenarului Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, moment al înfăptuirii României întregite, al României Mari, al României care, mai apoi, înfruntând un secol de istorie foarte concentrată și deloc miloasă, suferind mari pierderi, se află, totuși, pe harta lumii moderne. A fost visul secular al multor generații de mari patrioți, ardeleni, moldoveni, munteneni de a face și de a vedea România Unită. A încercat Mihai Viteazul la 1600, a reușit parțial, dar durabil, Alexandru Ioan Cuza, la 1859, unind Moldova cu Țara Românească. Au pledat și au luptat pentru Unirea cea Mare, luminata Școală Ardeleană și corifeii ei, Inocențiu Micu Klein, Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, iar mai apoi personalități importante, precum preotul dr. Vasile Lucaciu, marele nostru patriot sătmărean și toți cei alături de el semnatari ai Memorandumului de la 1892, act fundamental de afirmare a românilor ardeleni și drept strigăt pentru libertatea Transilvaniei. Pentru ca, în cele din urmă, prin dăruire și jertfă să înfăptuiască Marea Unire, Regele Ferdinand I, Ion I.C. Brătianu, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida Voevod, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Episcopul Iuliu Hossu și mulți, mulți alții, în frunte cu Biserica Greco-Catolică și Armata Română.

Momentul 1 Decembrie 1918, de desăvârșire a unității naționale și statale a românilor a fost zenitul năzuinței noastre în întemeierea unei istorii comune, pentru a forma o singură Țară numită România. A fost zenitul demnității naționale a românilor și a României, apogeul credinței noastre în unitate, libertate și demnă unicitate. A fost momentul astral al speranței poporului român în adecvarea la făurirea istoriei, la construirea lumii contemporane.

Numai că urgiile n-au întârziat să apară între hotare, după o perioadă interbelică înfloritoare și remarcabilă în toate planurile vieții economico-sociale. A fost a doua Conflagrație Mondială, care a măcinat din temelii nu numai România ci întreaga planetă și a dat o cotitură istorică mult prea nedreaptă Țării și Poporului român, silite să suporte cătușele bolșevismului și ale totalitarismului comunist. A fost perioada în care am pierdut tot ce am câștigat la 1 Decembrie 1918. Am suportat reculul destinului nostru istoric prea supuși, prea plecați și prea fataliști! Ne-am plecat capetele în fața istoriei croite pe la chermeza occidentalilor adunați la braț cu bolșevicii la Yalta. Puteam face altfel? E greu de spus…Însă ne-a costat enorm și a durat aproape o jumătate de secol! Dar, chiar și în robia comunistă, a existat cineva care a încercat să ne redea demnitatea de odinioară, declarând România independentă, suverană pe destinul ei și crezând cu încăpățânare funciară că nu va fi aruncată la ghena istoriei. Numai că am plătit un preț prea mare și, într-un moment de oarbă furie, dezlănțuită de iluzia revoluționară a unor zile de decembrie și suficient instigați de aceiași autori

ai condamnării noastre la întunecimea comunismului, strânși laolaltă de data aceasta la Malta, l-am împușcat într-o zi sfântă, a anului1989, pe visătorul comunist. Iar fantomele lui ne bânuie și astăzi, după aproape 30 de ani…

Ce a urmat știm cu toții. Visuri, idealuri, credințe, iubiri și dragostea față de Țară frânte și spulberate. Le-am dat pe toate pentru iluzia îmbogățirii materiale rapide și ne-am trezit despuiați de tot ce aveam mai de preț: aurul galben, aurul verde, aurul negru, munții, câmpiile și văzduhul. Din stăpânitori am devenit înstăpâniți, un mic grăunte în uriașul carusel al capitalismului și al globalismului, cele două mega-malaxoare ale lumii contemporane. Ne-au fost și ne sunt măcinate fără milă tradițiile, obiceiurile, cutumele, cântecele populare și patriotice, gândurile la Țară și la Popor. Adică tot ce este românesc și românism! Corabia destinului românesc este în derivă, purtată de curenții soioși dar repezi ai lumii actuale, iar Țara este părăsită, este depopulată și lăsată de izbeliște de cei plecați în pribegie, în căutarea unei vieți mai bune, fără minciună, hoție și dispreț pentru valorile autentice, iar cei rămași îi cântăm prohodul, îndemnând-o la părăsire. Drama României noastre de astăzi este depersonalizarea ei prin depopulare, prin ștergerea tradițiilor ei seculare și prin plecarea fiilor ei într-un exod fără întoarcere. Încet-încet Țara rămâne stearpă, rămâne goală, fără suflet și fără chiotele copiiilor. Actrița și scriitoarea Oana Pellea, remarca recent: **„Ce destin! Să-ți moară țara când împlinește 100 de ani… de neiubire moare țara asta…de nepăsare. Neiubire este să asiști pasiv la moartea țării tale**."

Asociația **Uniți pentru Satu Mare** și-a stabilit ca scop revitalizarea tradițiilor și a obiceiurilor strămoșești și propune o necesară întoarcere la origini, o necesară revenire în matca națională. Pledăm pentru o Românie care să se regăsească, pentru o Românie care, după o necesară reculegere în fața propriei istorii, a propriului trecut, recent sau îndepărtat și printr-o necesară dar poate providențială asumare, să se ridice din negura globalismului și rapacitatea capitalismului pentru a se reafirma în integralitatea forței sale creatoare, a credinței sale în Dumnezeu și a spiritualității sale geniale. Numai prin revenirea la valorile clasicei, statornicei și credincioasei familii românești, pline de căldura căminului familial, în care copiii sunt crescuți, îngrijiți, iubiți și educați de mama și tatăl lor, cu necesitate și din firea naturii femeie, respectiv bărbat!, vom putea sădi speranța în renașterea morală și spirituală a poporului român. Ruina sufletească a unui neam nu se poate vindeca decât prin credință, prin spiritualizare și prin educație.

La final, în numele tuturor membrilor Asociației **Uniți pentru Satu Mare**, foarte aproape de marea aniversare a Centenarului Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, urez Țării noastre ceea ce urez tuturor locuitorilor sătmarului, precum și tuturor românilor oriunde se află: regăsirea demnității, a identității, a iubirii și a respectului pentru celălalt, a locului pe care îl merită în complicata lume contemporană.

La mulți ani România, la mulți ani popor român, la mulți ani sătmăreni!

N.R. Discurs susţinut în data de 21 septembrie 2018, la Teatrul de Nord Satu Mare, cu ocazia Simpozionului dedicat Centenarului Marii Uniri, organizat de către Asociaţia „Uniţi pentru Satu Mare"

Numeroase personalități din Ungaria au participat la expoziția „Centenarul în ipostaze identitare” – organizată de Muzeul Județean Satu Mare

Dr. Daniela BĂLU

După experiența pozitivă avută la evenimentul „România salută Viena” din luna iunie 2018, Muzeul Judeţean Satu Mare a prezentat, în data de 21 septembrie, la sediul „Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria” din Gyula, expoziţia „Centenarul în ipostaze identitare”, evenimentul fiind onorat de prezența Consulului General al României la Gyula, domnul Florin Vasiloni, a Preasfințitului Părinte Siluan, Episcopul Eparhiei Ortodoxe Române din Ungaria, însoțit de alți clerici din cadrul Episcopiei (preotul Florin Olteanu, Protopop de Gyula, preotul Aurel Becan, Protopop de Seghedin, preotul Ionuț Teodor Negrău, Paroh la Săcal și Arhidiaconul Emanuel Văduva, de la Catedrala Episcopală din Gyula).

Au fost prezenți la eveniment și doamna Eva Iova Șimon, directorul săptămânalului „Foaia Românească”, d-na Claudia Toma, Decanul Facultății de Farmacie din cadrul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, d-na Codruța Stoica, Prorectorul Universității de Stat „Aurel Vlaicu” din Arad, dl. Vasile Fonoage, vicepreşedintele Uniunii Naționale a Patronatului din România, dl. Tiberiu Iuhas, Preşedintele Autoguvernării Românești Locale din Békéscsaba, dl. Ioan Budai, fost director al Liceului Românesc din Gyula și Primul Preşedinte al Autoguvernării pe Țară a Românilor din Ungaria.

Cuvinte emoționante despre însemnătatea Unirii Naționale din 1918 și a evenimentului cultural de la Gyula, ce perpetuează peste veacuri valorile neamului românesc și importanța unității în viața tuturor românilor, au fost rostite de către organizatori și gazde: Excelența Sa, Domnul Consul General Florin Vasiloni, Preasfințitul Părinte Episcop Siluan, doamna director Eva Iova Șimon și domnul primar al orașului Ardud, Ovidiu Marius Duma.

În calitate de realizatoare a proiectului și autoare a catalogului „Centenarul în ipostaze identitare”, mi-a revenit misiunea prezentării detaliate a expoziției și a catalogului tradus în limbile maghiară, germană, engleză, un catalog ce reflectă valorile spirituale și identitare ale neamului românesc, reflectate prin intermediul fotografiilor realizate de cei 4 artiști fotografi: **Iosif Schneider, Kurt Hielscher, Ioniță G. Andron și Iuliu Pop.**

Iosif Schneider a fost profesor de biologie la Liceul Mihai Eminescu din Satu Mare, iar în perioada interbelică a contribuit, alături de artistul Aurel Popp, la organizarea primei expoziții de etnografie din Satu Mare. Inaugurarea expoziţiei a avut loc la data de 1 Decembrie 1925, când **s-a sărbătorit Unirea Ardealului cu România.** Câteva dintre fotografiile realizate de el în județul Satu Mare au fost publicate de celebrul cercetător Ion Mușlea, în lucrarea *Cercetări folklorice în Țara Oașului* , publicată în anul 1932.

Kurt Hielscher, autorul albumelor de prezentare a Germaniei, Spaniei, Italiei sau Țărilor Nordice, publică în 1936 albumul *România. Natură. Clădiri. Viață populară.* Albumul realizat de Kurt Hielscher (ce conține inclusiv imagini din Țara Oașului ce au fost redate în expoziția și catalogul „Centenarul în ipostaze identitare”) este unul dintre cele mai complexe și profesioniste albume fotografice ce promova țara noastră în acele timpuri. Albumul a fost prefațat de nu mai puțin celebrul poet Octavian Goga, care face o descriere metaforică a peisajelor României, citată în paginile catalogului „Centenarul în ipostaze identitare”, prezentând aspecte ale istoriei poporului român, chiar din primele rânduri subliniind **importanța și justețea realizării Marii Uniri**: „Războiul mondial s-a deslănțuit ca o furtună cutropitoare asupra omenirii [...]. Ca în toate cataclismele însă și în recenta prăvălire un principiu al sănătății a căutat să-și facă drum, instalând pe ruine o nouă orânduire de viață. Ideia națională, care în cursul veacului al XIX-lea a determinat schimbările de hartă în Occident și-a împins și mai departe triumful ei creind frontiere de stat în sensul unor delimitări etnice. Un act de justiție destul de întârziat s-a îndeplinit astfel, normalizând oarecum raporturile de viață ale unui colț de

umanitate. Că în această aşezare proaspătă sunt dibuiri şi întrebări cari nu şi-au primit răspunsul încă (textul a fost scris în 1933 – n.n.), fenomenul e firesc şi orice manual de istorie ne poate da lămuriri liniştitoare prin capitole similare din alte epoci şi alte părţi.

România cu frontierele ei actuale e rezultanta unui proces de evoluţie istorică, prin care-şi legitimează dreptul de existenţă şi se încadrează într-unul din marile adevăruri elementare ale unui patrimoniu comun de gândire [...].

România, ţară nouă, cea mai veche după înrudirea ei cu pământul, e pentru întâia oară întronată în drepturile ei".[i]

Guvernul României îi încredinţase fotografului Kurt Hielscher, în anul 1931, misiunea de a realiza un album - foto în care să fie **promovate pentru prima oară imagini din România unită, din România Mare**. Deşi pornise în misiunea sa cu mari îndoieli despre ceea ce putea să ofere România unui fotograf atât de renumit în epocă, aceste ezitări aveau să-i fie contrazise de tot ceea ce i-a oferit România şi oamenii săi, Kurt Hielscher mărturisind în prefaţa albumului: [...] „devenisem mai fanatic decât oricând. Aşteptările mele au fost cu mult întrecute; aproape în fiecare zi aveam surprize noi. Ce privelişti! Formaţii sălbatice de munte în Carpaţi; văi fermecătoare printre plăcute şi prietenoase coline ardeleneşti; larga Dunăre cu strâmtoarea ei stâncoasă la Porţile de Fier şi nemărginita zare a Deltei sale; lagunele şi Coasta de Argint la Marea strălucitoare; stepele Dobrogei şi şesurile fertile ale Munteniei.

Ce simţ al formelor în clădiri! Colibe simple de lut şi case ţărăneşti cu porţi de lemn bogat crestate; grădini şi palate într-adevăr greceşti; biserici ortodoxe cu fresce exterioare şi cu altare în întregime poleite; cetăţui mânăstireşti cu ziduri puternice; gingaşe bisericuţe de lemn cu acoperişuri foarte ascuţite şi, în Transilvania, masive şi numeroase biserici fortificate germane, unice pe lume. Şi am văzut poporul, în unele ţinuturi într-o împestriţată convieţuire, cu graiuri şi obiceiuri felurite; l-am văzut, l-am auzit, şi am învăţat să-l iubesc. Cu cât un sat e mai singuratec cu atât mai nealterat e spiritul rasei şi cu atât mai nobile trăsăturile; portul popular, încă păstrat, m-a fermecat bogăţia sa, cu diversitatea lui şi cu vioiciunea colorilor sale. Cu câtă dragoste, cu cât simţământ artistic înnăscut îşi împodobesc ţăranii casele şi mormintele lor; crucile din cimitire, de la fântâni sau de pe drumuri sunt semnele adâncii şi naivei lor sensibilităţi.

În fiecare zi şi în fiecare săptămână ţara îmi era mai dragă! Firea deschisă şi prietenoasă a locuitorilor din satele româneşti mi-a mers la inimă.

Studiul istoriei neliniştite şi pline de lupte a ţării, m-a ajutat să înţeleg poporul care şi-a vrut unirea după sângele şi graiul său (s.n.).

Dar pe lângă mulţumirea pe care am simţit-o, lucrând, m-a cuprins şi durerea că întreg poporul român este ameninţat de un duşman crunt, căci de cultura acestei ţări bine cuvântate de soare se apropie norii grei ai Occidentului: praful civilizaţiei care înăbuşe orice viaţă plină de coloare. Unele sate au şi fost învăluite; norul cenuşiu acoperă tot mai mult uneltele strămoşeşti şi coloarea veselă a costumelor, înecându-le în monocromia stinsă a modei de pretutindeni. **Aşa îşi pierde treptat, un popor cu simţ artistic, străvechia sa înfăţişare** (s.n.).

De aceea am dat în aceste fotografii atâta importanţă vieţii populare în dauna peisagiului. **Mi se pare că aş putea salva astfel prin cartea mea, pentru timpurile viitoare, ceea ce încet şi continuu este sortit pieirii.** Fie ca o soartă prielnică să păstreze încă mult timp poporul acestor munţi, văi şi câmpii, în frumuseţea şi spontaneitatea sa"[ii].

Alături de fotografiile realizate de Iosif Schneider şi Kurt Hielscher, atât în expoziţie dar mai ales în catalogul „Centenarul în ipostaze identitare", sunt prezentate fotografii realizate de celebrii sătmăreni Ioniţă G. Andron şi Iuliu Pop, imagini selectate din cele două colecţii pe care le deţine Muzeul Judeţean Satu Mare, unice la nivel naţional (colecţia Iuliu Pop – cca. 40.000 de clişee, fotografii, filme, iar colecţia I.G.Andron peste 100.000). O parte din ele, precum cele realizate de Ioniţă G. Andron, au fost publicate chiar şi în cărţi de istorie a României (Constantin C. Giurescu şi Dinu Giurescu în *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi până astăzi* (1971) – 4 fotografii, şi 6 fotografii în C.C. Giurescu, *Formarea poporului român* (1973).

Cu certitudine, cei 4 artişti fotografi au lăsat moştenire valori autentice ale identităţii româneşti, fotografiile lor cumulând însemnătatea documentelor artistice - etnografice - istorice - antropologice. Un vechi proverb spune că **„o imagine valorează cât o mie de cuvinte"**, veridicitatea acestei afirmaţii fiind în deplină

concordanță cu importanța moștenirii culturale transmisă de cei 4 artiști - fotografi, o avuție ce străbate granița timpului și capătă puterea faptelor rămase în istoria neamului.

Fotografiile celor 4 artiști transformă într-o modalitate excepțională rolul aparatelor de fotografiat din simple instrumente pasive în exprimări participative și reflexive, într-o reală și profundă antropologie vizuală a comunităților, eternizată de cei 4 fotografi în imagini ce alcătuiesc o autentică istorie vizuală.

Acum, la **100 de ani de la Marea Unire**, când suntem trăitorii unui veac înveşmântat în straiele globalizării și ale culturii „de consum", în care valorile autentice se disipează într-un amalgam de reprezentări identitare, aflate într-o permanentă transformare și mobilitate, se cuvine să ne amintim că păstrarea și reconstruirea identității etnice, mai ales a identității culturale și naționale, trebuie să-și găsească izvorul în valorile tradiționale și în originalitatea ce evidențiază unicitatea.

Atât catalogul cât și expoziția „Centenarul în ipostaze identitare", organizate la Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria, au fost apreciate de oaspeții prezenți, după vernisaj având loc un spectacol de succes prezentat de Ansamblul Folcloric "Cetatea Codrului" din Ardud, prin care s-a creat o atmosferă deosebită, românească, ce a entuziasmat sufletele participanților și a fost răsplătită cu aplauze prelungite.

În calitate de director al Muzeului Județean Satu Mare, am înmânat oficialităților prezente Medalia „Centenarul Marii Uniri", și am oferit „Drapelul Centenarului" doamnei Eva Iova Șimon, reprezentanta Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria.

Proiectul a fost organizat cu sprijinul: Ministerului Culturii și Identității Naționale – Direcția Județeană pentru Cultură Satu Mare; Consiliului Județean Satu Mare; Primăriei Ardud, Asociației Civice „Tempora" Satu Mare, care a donat, la fel ca și pentru evenimentul de la Viena, pe lângă „Drapelul Centenarului", mai multe insigne cu logo ROMÂNIA 100, revistele *„Eroii Neamului"* și volumul omagial *Părintele dr. Vasile Lucaciu în paginle revistei sătmărene „Eroii Neamului"* (adresez și pe această cale mulțumiri domnului col.(r.) Voicu Șichet).

Evenimentul a fost transmis de televiziunea TRINITAS din România.

Note

i. Daniela Bălu, *Centenarul în ipostaze identitare*, Ed. Muzeului Sămărean, Satu Mare, 2018, pp.15-16.
ii. Ibidem, pp.16-17.

Aici, la noi, pamântul este viu...

Ing. Angela FAINA

Din cele mai îndepărtate veacuri, când ciobanul dac, sprijinit în lancea lui aspră. îşi păzea hotarul, şi până în ziua de azi, când oşteanul veghează cu ochi de şoim la graniţele **României întregite, aceste pământuri au fost şi sunt tezaurul nostru**: un tezaur preţios, unic şi viu, animat de munţi bărbaţi, ape vioaie şi cristaline, câmpii duioase şi mănoase, animat de toate aceste plaiuri ce **ne vorbesc pe limba noastră**, încinse la mijloc cu brâul carpatin.

Din vremuri bătrâne, străvechi, **aici** a pulsat viaţa strămoşilor nostri, **aici** s-a frământat pâinea neamului, **aici** s-a doinit, **aici** au rămas adăpostite, sub glia caldă, oasele străbunilor, **aici** s-a prefăcut pământul Roşiei în minunate brăţări şi podoabe dacice.

Aici, la noi, stă încremenită în timp şi piatră cetatea Albei-Iulii, cu nume de legendă traiană şi de voievod transilvan, ea, cea care a trăit clipa triumfală a intrării lui Mihai, dezrobitorul şi unificatorul sufletelor de români. Crima odioasă ce s-a săvârşit atunci, pe Câmpia Turzii, cu vicleşug şi mare cruzime, de către duşmanii lui Mihai, va fi răzbunată pe Câmpia Libertăţii, cea mărturisitoare a atâtor momente de glorie şi înălţare.

Aici, **la noi**, la Albac, Horea, Cloşca şi Crişan au sfidat necruţătorii nemeşi, chemând la luptă moţii Apusenilor. Şi tot aici, Iancu, „Craiul munţilor" şi generalul Legiunii „Auraria Gaemina", işi arăta ameninţător lancea şi ridica sabia dreptăţii în faţa cruzilor honvezi unguri.

Aici, **la noi**, la Abrud, la Câmpeni şi la Vidra, el, Iancu, cere cu glas aprins drepturi şi libertate pentru moţii săi şi înfrânge cu vitejie şi cu ascuţimea minţii forţele viclene şi trufaşe maghiare. Tot **aici**, pe aceste plaiuri mioritice cântate de poet, se află, lângă Blaj, Câmpia Libertăţii, cea care a auzit la 1848, înălţându-se către cer, cântul tunat din mii de piepturi: „Noi vrem să ne unim cu Ţara!"… şi a văzut privirile lor ascuţite, fulgerate de suferinţa iobăgiei.

Mai apoi, la Jiu, Oituz şi Mărăşeşti, acest pământ viu, al nostru, a auzit în viforul luptelor strigătul de atac al ostaşilor noştri, pe un ton puternic şi hotărât: „Pe aici, nu se trece!!"… iar glia caldă a primit, mângâind cu blândeţe la sânul ei, osemintele trupurilor frumoase şi sângele tânăr al eroilor neamului.

Aici, **la noi**, ca nicăieri, legiuni de mucenici, din toate oştile reunite şi reînviate ale trecutului, au stat mereu împreună sub arme şi steag. **La noi, aici,** din aceste pământuri vii, morţii şi martirii neamului s-au sculat şi au luptat umăr la umăr cu fraţii de pe câmpurile de bătălie.

Duhul lui Iancu a fost mereu **aici**, prezent printre noi, venind să îmbărbăteze acolo unde era numai plângere şi să lumineze în întuneric gânduri poticnite. Iar când nu mai era speranţă, sosea degrabă să înalţe braţul său armat, arătând calea dreptei mântuiri.

Tot **la noi**, la Alba-Iulia, s-a săvârşit **marea epopee a neamului**, când românii, adunaţi din munţi şi văi sub acelaşi steag tricolor, cu adâncă simţire, au strigat din nou, cu toţii, hotărât, să se audă hăt departe: **„Trăiască România Mare!! "**

Aici, clipele trăite au fost de extaz şi exaltare, strălucire şi grandoare! **Aici** s-a săvârşit minunea, în **„clipa astrala a românilor": deplina libertate, în unitate cu toţi fraţii de sânge de pe pământurile vii ale neamului. Apoteoza Unirii!** Dar minunea nu s-a produs fără dureri, fără lacrimi şi vărsare de sânge, fără plângere şi disperare. Am plătit-o scump, dar a meritat din plin!

Aici, **la noi**, în cetatea Albei-Iulii, s-a păşit ferm, hotărât, pe calea mântuirii neamului. Astfel, **aici**, la 1 Decembrie 1918, s-a scris pagina de glorie, cea mai frumoasă şi mai luminoasă din istoria noastră, având lângă noi spiritele trezite la viaţă ale înaintaşilor, ieşite din pământul viu, la ceas de măreţie, ca să ciocnim împreună cupa victoriei.

Pentru acest pământ, mamele şi-au trimis fiii la războaie, pentru el s-a vărsat sânge tânăr. Astfel, prin grea suferinţă, am reuşit să ne păstrăm alături pământul viu, tezaurul nostru unic, cald, unde ne dorm martirii şi eroii.

Marele Ştefan cel Sfânt ne indeamnă din mormânt ca să-l păstrăm în continuare, veghindu-l pentru copiii copiilor noştri.

Să dea D-zeu ca pe pagina de mâine a istoriei să se înscrie, tot cu litere luminoase, un alt capitol, de data asta cel al păcii şi al colaborării între naţii. Cheia unui viitor strălucit pentru copiii noştri o găsim în cartea faptelor trecutelor vremi, în spusele înţelepţilor noştri părinţi de neam, figuri luminoase şi sfătuitori de bine. Lumina înţelepciunii lor să ne călăuzească gândurile, idealurile şi faptele! **Aşa să ne ajute D-zeu!**

„A noastră este ţara,/ O moştenim deplin/ Va trebui, întreagă,/ S-o dăm celor ce vin!/ La cei născuţi şi astăzi/ Şi mâine şi poimâine!" **Trăiască România! Trăiască Tricolorul!**

Dr. Augustin Silaghi (Szilagyi), 130 de ani de la naștere

Dr. Viorel CÂMPEAN

Se împlinesc în acest an 130 de ani de la naşterea avocatului dr. Augustin Silaghi (în documentele mai vechi numele apare sub forma Szilagyi şi Szilágyi), unul dintre corifeii împlinirii idealului național în Satu Mare. De asemenea, aportul lui a fost hotărâtor la începutul de viață culturală românească în Sătmarul de după Marea Unire.

S-a născut în anul 1878 la Sanislău, în familia poștașului Gheorghe Silaghi. Sanislăul este, până în zilele noastre, una dintre localitățile cele mai bogate din județul Satu Mare. Satul a avut norocul să aibă parohi care au slujit cu vrednicie, punându-se și în slujba emancipării naționale, precum: Demetriu Hossu, Gavril Lazăr de Purcăreți, Alexa Pop și Iosif Pataki. De asemenea, la Sanislău s-au născut viitori preoți care aveau să facă cinste Bisericii Române Unite: Augustin Maghiar (decedat în temnița Sighet), frații Vasile și Ignațiu Chirvai, George Moody și lista ar putea continua. De asemenea, au văzut lumina zilei la Sanislău mai mulți dascăli care s-au pus în slujba școlii și limbii române, reprezentanți ai familiilor Chirvai și Magyar; și aici lista este mult mai lungă. Începutul secolului al XX-lea a adus Sanislăului trei daruri literare, pentru că în răstimp de două decenii în bogatul sat sătmărean aveau să se nască poetul și publicistul Costa Carei (1909), poetul și teatrologul Ion Cherejan (1918) și eminescologul Gheorghe Bulgăr (1920). După câțiva ani, în familia unui avocet, se năștea la Sanislău compozitorul Liviu Borlan.

Dar, revenind la Augustin Silaghi, el a îmbrățișat cariera de avocat. Probabil că școala primară a urmat-o la Sanislău. Studiile gimnaziale și liceale le-a absolvit la Beiuș. A obținut bacalaureatul în anul 1899, într-o generație cu consăteanul său, Augustin Magyar (începând cu clasa a II-a de liceu), dar și cu alți viitori preoți greco-catolici: Nicolae Fabian, Vasile Boroș, Emil Deac și Ștefan Tășiedan. De-a lungul celor 8 ani petrecuți la Beiuș, diriginţi ai clasei sale au fost profesorii: Antoniu Cighi, Ioan Cheri, Vasile Dumbravă și Florian Stan. Pe parcursul câtorva ani a beneficiat de scutire de taxe școlare[1].

A urmat apoi Academia de Drept din Oradea, iar la Cluj a obținut, în 4 februarie 1911, doctoratul în științe politice, iar la 9 decembrie 1911 doctoratul în drept[2].

Cu siguranţă, încă din tinerețe a avut preocupări culturale. Ştim că a scris două piese de teatru, dintre care una tipărită, Logodna de la Sfântul Ion, o dramă populară în patru acte. Cartea a văzut lumina tiparului la Făgăraş, în regia autorului, la tipografia C. Popp. Volumul are 80 de pagini şi se găseşte în colecțiile Bibliotecii Academiei Române din București[3].

Primul Război Mondial îl găsește mobilizat. Mai mult decât atât, a și fost rănit. În primăvara anului 1919 îl găsim la Satu Mare, foarte activ în organizarea românilor. A fost, împreună cu dr. Silviu Pop, notar al ședinței Consiliului Național Român Comitatens Satu Mare din 26 aprilie 1919, când s-a discutat despre alegerea noului prefect, ocuparea unor posturi în administrație și alte probleme urgente. Lui dr. Augustin Silaghi i s-a repartizat postul de tribun la oficiul de poștă, telegraf și telefon[4].

A fost unul dintre fondatorii primei publicații sătmărene care a apărut în limba română după 1918, „Satu Mare”. Un bisăptămânal, apărut în 24 septembrie 1919 ca organ de presă al partidului Naţional Român. Dariu Pop era director, iar dr. Augustin Silaghi deținea funcția de redactor responsabil. Se pare că la început, publicația a apărut pe spesele sale[5]. Reproducem articolul program al publicației: „Facem parte din Partidul Naţional Român. Dar înainte de a ne grupa în partidul combatant <<avem menirea de a recuceri pe acei români, care azi nu-şi vorbesc limba lor, de a întări în credinţă pe cei oscilanţi şi de a perfecţiona pentru viaţa de mâine, în graiul curat pe acei, care au trăit izolaţi de focarul ţării noastre. Acesta este programul nostru>>”[6]. La șase luni de la apariția publicației, dr. Augustin Silaghi făcea un prim bilanț: „Azi se împlineşte un jumătate de an de când a ieşit de sub tipar cel dintâi număr al gazetei <<Satu-Mare>>. De şase luni

încoace cea dintâi tipografie românească din acest oraş revarsă din belşug slova tipărită în dulcea limbă strămoşească”[7].

De altfel, s-a afirmat pe drept cuvânt că baza începuturilor vieții românești în Sătmarul interbelic a fost pusă prin strădaniile cărturarilor Dariu Pop, Augustin Silaghi şi Augustin Ferenţiu.

A decedat în 8 decembrie 1920, tuberculoza contactată pe front fiind, se pare, cauza morții. La 4 ani de la decesul său, presa românească din Satu Mare nu l-a uitat, Anton Davidescu dedicându-i un articol impresionant (însoțit de o fotografie pe care o publicăm alăturat), pe care considerăm potrivit să îl reproducem la finalul demersului nostru de acum[8].

În amintirea celor 100 de ani de la acele memorabile zile petrecute în spațiul românesc, am considerat că și personalitatea lui Augustin Silaghi ar merita scoasă din uitare. Cu siguranță că demersul nostru va fi continuat într-o bună zi de cei care iubesc istoria Sanislăului și a Sătmarului.

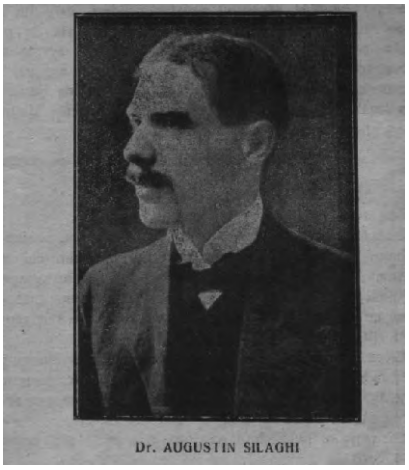

Dr. Augustin Silaghi – o amintire

„La 8 Decembrie 1924, s-au împlinit 4 ani de când moartea a răpit sătmărenilor pe unul dintre cei mai înțelepți fii: dr. Augustin Silaghi. Defunctul a fost unul dintre fundatorii ziarului Satu-Mare, publicist de valoare, om de inimă și suflet nobil. De la unire și până în momentul când a închis ochii, dr. Augustin Silaghi și-a făcut cu prisosință datoria. Şi cine a trăit sbuciumatele zile ale anului, 1919-1920 prin aceste ținuturi, își dă seama cu ce greutăți se luptau românii. Amenințați la fiecare moment de peste graniță, înconjurați de locuitori cari urau cu înverşunare tot ce era românesc, îți trebuia mult tact și mult curaj pentru orice început de mișcare culturală românească. Pe acele timpuri nu numai minoritarii așteptau husarii să apară din moment în moment pe străzile Satului Mare, dar chiar mulți dintre românașii noștri, acei de pe la periferii, nu aveau încă convingerea că domnia românească va fi veșnică.

Ei bine, cu aceste toate se lupta drul Augustin Silaghi. La redacția ziarului Satu-Mare, de două ori pe săptămână, trimetea la sate îndemnuri frumoase, sfaturi înțelepte. În biroul său avocațial, de nenumărate ori l-am găsit înconjurat de țărani români. Ore întregi el le vorbea. Le descria evenimentele, le vorbea despre viitorul acestei țări. Îl priveam adesea în aceste discuții cum se înflăcăra, cum în ochii lui senini se aprindeau două astre. Vocea lui blândă căpăta repede căldura convingerei și împrăștia accente de cea mai desăvârșită sinceritate în juru-i.

Pentru meritele lui mari, pentru sufletul lui nobil și românesc am crezut necesar, scriitorul acestor rânduri, care am învățat atât de multe de la el, să-i împrospătez memoria în paginile primului almanach, al Jud. Satu-Mare. În felul acesta cei ce l-au cunoscut își vor aminti cu venerație figura sa, cei ce nu l-au cunoscut, vor afla că izbânda noastră în aceste ținuturi este strâns legată și de numele celui dus așa de vreme dintre noi”.

Anton Davidescu, 15 Noembrie 1924,

Articol publicat în Almanachul județului Satu Mare. 1924, Satu Mare, 1925, pp. 71-72.

Note

1.Programa Gimnaziului Superior Gr. Cat. şi a Şcoalelor Normale din Beiuşiu pre anul scol. 1891-1892, Beiuş, 1892, pp. 112-113; *Ibidem*, *1892-1893*, pp. 79-80; *Ibidem*, *1893-1894*, pp. 118-119; *Ibidem*, *1894-1895*, pp. 32, 78-79; *Ibidem*,*1895-1896*, pp. 32, 81-82; *Ibidem*, *1896-1897*, pp. 101, 152; *Ibidem*, *1897-1898*, Beiuş, 1898, p. 127.
2. Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualităţii româneşti din Transilvania şi Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, 2000, p. 544, 640.
3.Cota I 234238.
4.Lupta românilor din judeţul Satu Mare pentru făurirea Statului naţional unitar român. Documente 1848 – 1918, Bucureşti, 1989, pp. 527, 530.
5.Nae Antonescu, *Din presa sătmăreană de altădată*, Satu Mare, 2013, pp. 173-175.
6.Avizul Redacţiei, în „Satu Mare”, Satu Mare, an I, nr. 1, 24 sept. 1919, p. 1.
7. Redacţia, *Cuvântul nou*, în „Satu Mare”, Satu Mare, an I, nr. 15, 25 februarie 1920, p. 1.
8. Mulțumim domnului dr. Viorel Ciubotă pentru .care ne-a oferit cu mărinimie almanahul, o publicație puțin cunoscută în istoriografia sătmăreană.

Gheorghe Patachi Văleanu, un erou român sătmărean născut la Vezendiu, județul Satu Mare (III)

Dr. Viorel CIUBOTĂ
Mihaela SĂLCEANU

Continuăm cu prezentarea documentelor privitoare la Gheorghe Patachi Văleanu intrate în posesia noastră datorită bunăvoinței doctorului Văleanu Iosif, fost medic în orașul Hunedoara, nepot al eroului nostru. Autorul acestor memorii încearcă, și credem noi că reușește în bună măsură, să creioneze viața și implicarea familiei sale și mai ales al tatălui său, Văleanu Ioan, în lupta pentru relizarea idealului unității naționale. De menționat că Văleanu Ioan a fost în toamna anului 1918 comandantul Gărzii Naționale Române a cercului Carei și a Gărzii Naționale Române din localitatea Vezendiu. Însă cea mai mare parte a manuscrisului se referă la Gheorghe Patachi Văleanu și la contribuția lui la realizarea Marii Uniri. Este fără îndoială că autorul manuscrisului a avut acces la surse de informații care din păcate astăzi au dispărut. Este cazul acelui jurnal al lui Gheorghe Patachi Văleanu care s-a pierdut prin Israel.

Dar tot atât de adevărat este faptul că autorul manuscrisului face afirmații, de genul aceleia cu privire la vizita familiei regale în Vezendiu, care nu au nici un suport real. Oricum, și din aceste rânduri cititorul își poate forma o idee despre un erou sătmărean care a avut o contribuție importantă la realizarea Unirii celei Mari din anul 1918. Redăm, în cele ce urmează, cu fidelitate, manuscrisul doctorului Văleanu Iosif:

„Văleanu Ioan născut în localitatea Vezendiu, raion Carei în anul 1893 ianuarie 16, mort în 1960 ianuarie 28. Ultimul domiciliu Carei, str. D. Gherea nr. 6. Are un fiu pe Dr. Văleanu Iosif domiciliat în orașul Hunedoara, str. Brâncuși, nr. 3 bis, cod. 2750, telefon 711260, județul Hunedoara.

Subsemnatul am doi copii pe Dr. Văleanu Adrian medic primar chirurg în Israel, orașul Tel Aviv clinica universitară, telefon acasă 0097-235356427, telefon cu robot. Dr. Ligia Sabou medic internist în Tel Aviv Israel, telefon acasă cu robot 009723645663.

De asemenea, am o soră fostă șefă a secției financiare a întreprinderii Electroprecizia Săcele. Numele Văleanu Elena, adresa oraș Săcele III, Str. Ghe. Doja nr. 15, cod 2212 județul Brașov, tel 068270946.

Sora mea are un fiu inginer. Tatăl meu a avut o soră și trei frați. Sora a fost mama lui dr. Coriolan Lupuțiu, medic veterinar fost în studenție, șeful tineretului P.N.Ț. București. Decedat. Frate – Dr. Gheorghe P. Văleanu decedat în 1938, care a avut o fiică Dr. Mona Văleanu cadru universitar inframicrobiologie Cluj Napoca. De asemenea, o nepoată Dana Răbăgală, psiholog str. Gr. Alexandru, nr. 55, bloc D, sc 1, ap 10, cod 3400 Cluj Napoca.

Un al frate al tatei a fost învățătorul Victor Văleanu (decedat) care are o fiică pe Viorica Fieraru avocat la Ministerul Agriculturii, în pensie, str. Tudor Arghezi, nr. 16, ap. 1, of. p. 37, cod 70134, sector București, tel 012104147 și un fiu dr. Viorel Văleanu. Alt frate, Patachi Iosif agricultor care a moștenit casa părintească din Vezendiu. A avut un fiu școlit și crescut în Elveția. A ajuns subsecretar de stat la Ministerul Propagandei Naționale în timpul celui de al doilea război mondial. A dispărut fizic în condiții neelucidate imediat după 23 August.

Familia mea purta pe vremuri după cum reiese din scriptele bisericii din Vezendiu numele de Văleanu, dar așa cum s-a întâmplat peste tot în Ardeal mulți au primit nume maghiare, în cazul nostru Pataki și ni s-a schimbat religia din ortodocși în greco-catolici. După unire, cei mai mulți români și-au reluat vechiul nume. După cum se știe a fost o primă etapă de maghiarizare mai mult sau mai puțin forțată dar ca un obiectiv precis și permanent al Austro-Ungariei.

Văleanu Ioan a plecat la 14 ani împreună cu un frate Iosif în America. S-a stabilit în orașul Pittsburgh și a muncit la oțelărie. Prin muncă și pricepere a ajuns maistru de tânăr. Când în Europa a izbucnit primul război mondial i s-a făcut dor de părinți și împotriva sfaturilor primite de la patron a plecat acasă în vizită. Odată ajuns la Vezendiu,

autoritățile au pus mâna pe el, l-au îmbrăcat soldat, deși era cetățean american și nu știa să țină o armă în mână. Era clar o încălcare a drepturilor omului cum zicem noi astăzi. A fost trimis pe frontul din Serbia la o unitate „4 mitraliori". A fost rănit în două rânduri și nu nutrea decât un singur gând: cum să dezerteze și să plece în România la București unde îl avea pe unul dintre frați, pe Dr. Gheorghe P. Văleanu. Când a prins un moment prielnic într-o noapte fără lună a dezertat. A călătorit mai mult nopțile și după multe peripeții a ajuns în București. Fratele lui i-a explicat că și România va intra în Război cât de curând și că Ardealul drag va reveni la patria mumă. Știa asta (i-a spus el) fiindcă lucra ca ofițer cu informațiile acoperit. Fiindcă avea nevoie de multe informații din Austro-Ungaria i-a propus ca să se deplaseze clandestin și să strângă pentru el informații în ce privește starea de spirit a românilor subjugați, informații militare, sociale și în special totul despre transporturi în general și despre calea ferată mobilă (locomotive-vagoane) și imobilă găsite. Deși i-a spus că este un lucru periculos în sensul că dacă îl prind, atunci ungurii îl spânzură, el a acceptat. Având o mare experiență acumulată cu deplasările clandestine și-a dus corect misiunea liber consimțită, culegerea informațiilor și trecerea Carpaților la București. Revenea și tot așa până când în Ungaria a ajuns la putere guvernul comunist a lui Kun Béla. Tata a fost arestat la locuința sorei lui Luiza. El a fost dus la Budapesta și judecat. I s-a imputat dezertarea, spionajul în folosul României.

De fapt, practic judecătorul nu avea pe masă decât niște ziare cu litere și cifre, adică coduri scrise pe ziare. De asemenea, avea el o manta de piele ofițerească cu epoleții bineînțeles smulși, dar se vedea locul după culoarea pielii mantalei. Mantaua a primit-o cadou de la fratele din București. Tata și-a angajat un avocat evreu foarte bun, dar a fost condamnat la moarte prin spânzurare. În ultima întrevedere cu avocatul lui i-a făcut cadou drept amintire mantaua lui de piele. Când a fost scos de la tribunal a fost condus de jandarmi împreună cu câțiva învățători și preoți români. Pe ultimul drum au fost loviți cu patul puștii și batjocoriți cu apelativul „büdos olah", adică „valahi împuțiți". Atmosfera generală era haotică, nu toți ungurii erau de partea comuniștilor lui Kun Béla. Așa s-a întâmplat că un franctiror dintr-un pod a tras într-un jandarm care a rămas mort pe loc, iar celălalt jandarm însoțitor a fugit cât a putut. Grupul de prizonieri a fugit la fel și el, mai ales că era vital pentru el.

Trecătorii au rămas indiferenți, nu le-au făcut greutăți. Tata știa câteva limbi, mai ales maghiara și s-a descurcat destul de ușor. A călătorit mai mult noaptea și pe căi mai puțin populate până ce a ajuns la Tisa! Pe malul stâng al Tisei s-a întâlnit cu armata română care avea misiunea de a spulbera stăpânirea comunistă a lui Kun din ordinul Antantei.

După război tata se căsătorește și renunță la cetățenia americană. Ajunge pompier și agricultor a 5 ha pământ în orașul Carei, fără să facă niciodată aduceri aminte prin câte a trecut și nici politică.

Dr. Gheorghe P. Văleanu. În comuna Vezendiu, raion Carei, azi județul Satu Mare se naște acest mare luptător pentru libertatea românilor de sub jugul austro-ungar și un democrat convins. S-a născut într-o familie de oameni înstăriți. A făcut studiile liceale la Beiuș, iar teologia la Blaj. Ulterior a plecat la Viena unde a făcut Conservatorul și Dreptul. Tot acolo și-a luat și doctoratul în drept. În Viena a cântat la opera de acolo, fiind foarte apreciat.

La sfârșitul anului 1914 trece Carpații clandestin împreună cu un student în drept și viitorul senator de Sălaj dr. Andrei Domșa și ajunge în București. Intră imediat în vâltoarea socială și mai ales politică. Mulți intelectuali ardeleni compromiși în ochii oficialităților austro-ungare, prin atitudinea lor națională își riscau libertatea uneori și viața, s-au refugiat în România.

Așa au făcut Octavian Goga și Vasile Lucaciu, tot în anul 1914. Octavian Goga (1881-1934[1]) poet și om politic a avut un rol activ în lupta de eliberare națională și socială a românilor din Transilvania de sub jugul Imperiului Austro - Ungar. Vasile Lucaciu (1852-1922) preot, om politic, fost deputat în parlamentul din Budapesta. A făcut cinci ani închisoare din cauza implicării în Memorandumul din 1892. A desfășurat o largă campanie în favoarea unirii Transilvaniei cu România.

Dr. Gheorghe P. Văleanu s-a alăturat imediat grupului de tineri ca: Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Vasile Goldiș, Sever Bocu. Ei erau numiți de opoziția conservatoare „tinerii oțeliți", de fapt acest nume l-au adus din Ardeal. În cadrul Partidului Național Român apare o grupare extremistă „tinerii oțeliți", care au înființat ziarul „Românul", director fiind Vasile Goldiș în 1910. În București ei promovau ideea intrării imediate a României contra Puterilor Centrale. Aveau credința că numai pe calea armelor se poate destrăma un edificiu putred cum era Imperiul

austro-ungar şi pe cenuşa lui se pot naşte ţări noi în Centrul Europei.

În cazul României ei prevedeau unirea cea mare a României cu toate teritoriile locuite de români la un loc. Lor li s-au alăturat Nicolae Filipescu (1862-1916), om politic conservator, ministru în repetate rânduri. El reprezenta o „sciziune" în cadrul partidului conservator fiind un fervent susţinător a intrării în război împotriva Puterilor Centrale.

Dr. Gheorghe Văleanu împreună cu N. Filipescu au înfiinţat „Asociaţiunea Naţională" la sfârşitul anului 1914, o organizaţie politică având ca ţel intervenţia imediată. Cei doi erau prieteni şi colaboratori apropiaţi. Făceau politică chiar şi pe terasa Oteteleşanu.

Lupta lor politică a fost grea şi dusă prin toate mijloacele legale şi ilegale, prin scris şi cuvântări publice. România era o ţară neutră şi aşa a fost în perioada 1914-1916. Ei nu ştiau un lucru esenţial că în 1883 regele Carol I a făcut un tratat secret cu Tripla Alianţă, iar împăratul Wilhelm a telegrafiat regelui Ferdinand de ziua lui de naştere „vechea prietenie a caselor noastre şi colaborarea de 30 de ani a ţărilor noastre va continua şi pe viitor". Dr. Gheorghe P. Văleanu a lipit un afiş pe uşa biroului regal pe care scria: „de închiriat" şi l-a ameninţat pe premierul Ion C. Brătianu că dacă nu sună mobilizarea imediată a oştirii ţării atunci va face ce va face şi el îşi va pierde fotoliul de premier. Alături de „tinerii oţeliţi" s-au înscris Take Ionescu, Ion Lahovari, Constantin Mille, Barbu Ştefănescu Delavrancea, Constantin I. Istrate, Mihai Antonescu, N. C. Cocea, Ion Cantacuzino, S. Mândrescu şi alţii.

Noile idei mergeau de la oraşe la sate şi de la intelectuali la poporeni.

Ioan I.C. Brătianu 1864-1827 om politic liberal, din 1909 preşedinte al Partidului Liberal, ministru şi prim-ministru în mai multe rânduri. În anii neutralităţii (august 1914-august 1916) a dus o politică abilă, manevrând cu prudenţă între cele două blocuri beligerante. În fond el era total pentru intrarea în război dar nu putea să facă asta din moment ce Baronul von dem Bussche, ministrul Germaniei la Bucureşti şi Ottokar Czernin, reprezentantul Austriei la Bucureşti erau cu ochii tot pe el şi în condiţiile când ambele blocuri beligerante îi făceau presiuni să intre de partea lor, dar Brătianu trebuia să aleagă ce era mai bun pentru viitorul României.

România era curtată fiindcă deţinea o situaţie geopolitică excelentă, grâu mult, alimente multe şi benzină. Lucruri indispensabile războiului. Brătianu aştepta momentul când va intra Italia în război şi momentul când România va fi echipată cât de cât cu tehnică de luptă şi muniţii suficiente ştiindu-se faptul că Germania era cea mai bine echipată din lume. Brătianu trebuia să tacă şi să rabde până ce se va ivi momentul prielnic pentru mobilizarea oştirii. Ştia că Unirea cea mare numai Antanta o putea promite.

Dr. Gheorghe P. Văleanu angajat ca şi cântăreţ la Opera din Bucureşti, într-o seară a apărut pe scenă şi în loc să joace rolul de actor a susţinut un discurs, un rechizitoriu contra politicii guvernului: „transilvănenii prin mine spun că nici acum nu trageţi sabia pentru noi. Niciodată nu se vor mai putea relua legăturile dintre noi şi dumneavoastră. Toată suflarea românească vă aşteaptă, pentru nimic în lume să nu renunţaţi la război. De la naşterea poporului român până azi a fost mereu o luptă pentru libertate, unitate, jertfe umane şi mari sacrificii materiale. În Transilvania, chiar după statisticile oficiale măsluite din 1762 românii erau 66%, iar ungurii 21% cu secui cu tot, germanii 11% şi 2% altele. Ardelenii sunt sătui de asupriri de tot felul, se gândesc la eliberare şi la Unirea cu patria mumă. Trei milioane de români îşi spun că au dreptul firesc de a trăi cu toţii în cadrul unui singur stat care să se bazeze pe Comunitatea de arie geografică, de neam, limbă şi obiceiuri. În agricultura transilvană 40% din pământuri sunt în mâna nobililor unguri care practică o exploatare a românilor de tip feudal. Ţăranii îşi pierd pământurile datorită fiscalităţii mari. Muncitorii români au salariile cele mai mici deşi lucrează pe zi lumină.

Autorităţile duc o politică sistematică de deznaţionalizare. Şcolile au ca predare limba maghiară începând cu grădiniţele de copii. Puţinele şcoli româneşti confesionale sunt în pericol de a fi închise. Datorită războiului satele româneşti sunt depopulate de bărbaţi valizi prin încorporări în armata chezaro-crăiască. Regimentele au 80% români şi 25% ofiţeri români. Românii sunt trimişi în locurile de bătălii unde jertfele de sânge erau enorme. Asta numai ca românii să rămână cât mai puţini după război. Cei rămaşi acasă mulţi sunt condamnaţi la închisoare sub diverse pretexte. Prin presiuni de tot felul mulţi români se refugiază în America sau România pentru a scăpa de prigoană. Justiţia militară cât şi cea civilă urmărea sistematic distrugerea morală şi economică a românilor în special. Guvernul maghiar se opunea penetrării românilor în Parlament.

Partidul Naţional Român organul de eliberare

națională condus de lideri ca Ion Rațiu, Vasile Goldiș, Aurel Vlad, Ion Rusu-Șirianu, era tot mai încolțit de autoritățile maghiare, cei mai mulți lideri au trebuit să emigreze în România. P.N.R. în 1914 a purtat discuții cu guvernul maghiar condus de o aristocrație șovină în frunte cu contele Tisza István. Nu a vrut nici lui D-zeu să modifice legea școlară a lui Apponyi. În acest moment Aurel C. Popovici și Alexandru Vaida s-au orientat spre curtea de la Viena, în sensul ca Ardealul să intre într-o federație mare austriacă. Arhiducele Franz Ferdinand moștenitorul tronului a fost singurul care a cochetat cu această idee dar s-a pronunțat cunoscuților că va lua Ardealul, dar fără de români și că are deja idei în acest sens, de asemenea și puterea s-o facă. România era până în final singura salvare."

Oratorul improvizat a fost îndelung aplaudat și în picioare. Era clar pentru toată lumea că problema națională este cea mai importantă problemă politică. Națiunea română din Transilvania este hotărâtă a pieri mai bine decât a suferi sclavia și atârnarea. Libertate și propășire nu prin mila „curților străine" ci prin lupta propriului popor cu „lancea lui Horea". Acum a intrat puternic alături de grupul „tinerilor oțeliți" și Take Ionescu (1858-1922) om politic conservator. De altfel era alt scizionist al partidului său: nu-i de mirare fiindcă studiase dreptul la Paris. S-a convins că numai alături de Antantă România își va desăvârși unitatea de stat.

Împotriva Antantei, deci alături de Puterile Centrale erau câțiva oameni cunoscuți opiniei publice între care:

Titu Liviu Maiorescu (1840-1917) mare om de cultură, fruntaș al Partidului Conservator, de mai multe ori ministru și prim-ministru. Un mare adept al apropierii României de Puterile Centrale, în special de Germania.

Alexandru Marghiloman (1854-1925), conservator, mare propagandist contra Antantei.

P.P. Carp (1837-1918) conservator junimist, filo-german prin educație și concepție politică. A avut și el ideea formării unui stat român federal alături și în cadrul „Austriei Mari"

George Coșbuc ….., mare poet român, avea obiceiul să spună că lupta contra germanilor este o adevărată sinucidere. Nu era periculos fiindcă suferea de o gravă depresie psihică în urma morții fiului său într-un accident de automobil.

Între adepții intervenționiștilor și neintervenționiștilor de multe ori s-au dat lupte pe bulevardele Capitalei cu răniți.

Dr. Gheorghe P. Văleanu a scris articole incendiare pentru intervenție. Ziarul „Universul" i-a publicat articolul Nefastă neutralitate având ca moto cuvintele lui O. Goga

„Eu printre voi îmi port calvarul
Stropit de râs și de noroi,
Căci vai de cel ce-și pierde țara
Ca să și-o ceară de la voi"

În 21 Iulie/4 august Brătianu şi-a trimis emisari din senat la Paris ca să tatoneze condiţiile intrării noastre în război. Ni se promitea România Mare, ajutor militar numai ca să fim alături de Antantă.

În 4/17 august a semnat la Bucureşti convenţia militară alături de Anglia, Franţa şi Italia, deşi a dat mereu asigurări Puterilor Centrale că vom fi neutri. Am fost somaţi de Antantă să intrăm în război după cum s-a stabilit linia viitoarei graniţe ale României şi după ce s-a garantat dreptul ţării noastre de a participa la Conferinţa de pace alături de aliaţi.

După 6 luni de gândire Regele Ferdinand pe data de 14/27 August 1916 a ţinut un consiliu de coroană la palatul Cotroceni. Regele a spus că s-a hotărât definitiv pentru Antantă, că nu mai are nevoie de sfaturi, ci de sprijin. Toţi neintervenţioniştii au lăsat capul în jos, în afară de P.P. Carp care a spus că el nu va da sprijin, dar va da pe cei patru fii ai lui ca să lupte, căci în lupte românul este brav. Brătianu i-a răspuns tăios: ia-ţi fii înapoi şi dă-i în armata germană. Regele Ferdinand a mai spus că el personal l-a rugat pe Împăratul Wilhelm ca să influenţeze în bine situaţia românilor din Ardeal. N-am obţinut nimic şi nimeni nu va putea obţine niciodată nimic. Cei de la Viena i-au mărturisit că niciodată nu vor consimţi să îmbunătăţească real soarta românilor de peste munţi. Regele a încheiat aşa: „nădăjduiesc cu ajutorul lui Dumnezeu să reuşim în cea mai mare întreprindere a istoriei noastre. Domnilor cu Dumnezeu înainte" şi a ridicat şedinţa.

Se face mobilizarea, mare entuziasm în capitală. Intelectualii refugiați din Ardeal sunt primii care se înrolează voluntari, chiar și cei din Bucovina, ex<emplu> profesorii George Tofan, Ion Grămadă, care au murit eroic din păcate pe fronturile din Oituz. Regele Ferdinand a promis reforme agrare și drepturi politice. Alături de Nicu Filipescu la Consiliul de Coroană a fost și dr. Gheorghe P. Văleanu. Se spune că de la extaz la amărăciune nu-i decât un singur pas, armata română de la primele victorii peste Carpați unde au fost primiți cu lacrimi și cu flori, cu vin și cu alimente, 30.000 de tineri brașoveni s-au înrolat în armata română. A trebuit să se retragă, dar onorabil

cu arma în mână. Dr. Gheorghe P. Văleanu a trăit şi drama retragerii în Moldova alături de toţi cei care au luptat pentru intervenţie. Dr. Gheorghe P. Văleanu a luptat în aria triunghiului morţii pe frontul de la Oituz.

Trecătoarea Oituz este la altitudinea de 863 m deasupra mării, între râul Negru şi râul Oituz, mai precis între Munţii Nemira şi Munţii Vrancei, face trecerea între depresiunea Caşin şi depresiunea Bârsei. Au fost trei mari bătălii între 28 septembrie şi 14 octombrie 1916. Divizia XV română a înfrânt ofensiva germană cu lozinca generalului Eremia Grigorescu „Pe aici nu se trece!". Au învins forţe cu mult mai mari germane, între 28 Octombrie şi 2 Noiembrie 1916 au fost respinse trupele austro-maghiare. Între 26 Iulie şi 21 August 1917 trei divizii române au oprit cinci divizii germane. În pauze Dr. Gheorghe P. Văleanu le cânta soldaţilor din tranşee Doina lui Lucaciu. Au fost oprite 3 armate inamice comandate de mareşalul celebru spărgător de fronturi Mackensen. El a crezut oficial că două săptămâni sunt suficiente pentru ocuparea Moldovei. Luptele au fost înfiorătoare cu mulţi morţi şi mulţi răniţi.

După bombardamentul în adâncime, a urmat focul de baraj, apoi tot ce era român s-a ridicat cu baioneta la puşcă şi au culcat tot ce mişca în faţa lor. Germanii au crezut că au de-a face cu trupe senagaleze aduse pe front de către francezi. Au aruncat armele ca să poată fugi cât mai repede posibil.

Germanii au suferit în cele 61 de contracuceriri în timp de 14 zile cea mai mare înfrângere din estul Europei. Francezii au respirat uşuraţi: de pe frontul lor au plecat 40 de divizii germane la maşina de tocat carne din pasul Oituz, etc. Au fost capturate multe muniţii, armament sofisticat, alimente şi numeroşi prizonieri germani. Comandantul forţelor germane, arhitectul Iosef de Holburg a scris: artileria noastră a fost decimată iar infanteria şi mai rău, spulberată.

Din ordinul generalului Averescu (1859-1938) în iarna anului 1918 compania căpitanului de rezervă Ion Mihalache a fost scoasă din dispozitivul de luptă şi trimisă în Basarabia pe care a cutreierat-o peste tot cu acţiuni culturale, cântece şi dansuri naţionale şi aceste acţini erau ajutate de renumitul cântăreţ de operă venit tocmai din capitala valsului. Dr. Gheorghe P. Văleanu împreună cu Victor Deleu pleacă în Italia şi întemeiază batalioane de români prizonieri ardeleni la italieni. Ei s-au înrolat în armata română. În finalul războiului generalul Mărdărescu secondat de locotenentul şi consilierul politic Dr. Gheorghe P. Văleanu ajunge lângă Baia Mare pe linia trasată de anglo-francezi. Dr. Gheorghe P. Văleanu trece clandestin travestit în cioban din zona Oaşului pentru a încerca o răzmeriţă în spatele frontului inamic şi a cutreierat mai bine de o lună de zile satele româneşti: Vezendiu, Portiţa, Hotoan, Sânmiclăuş, Istrău, etc. motiv pentru care după dispariţia lui misterioasă sunt arestaţi membrii familiei şi duşi la închisoarea din Debreţin. Preşedintele Wilson în prima fază a dorit ca să se păstreze imperiul austro-ungar, împotriva dorinţelor ţărilor ce doreau independenţa. Interesul era ca să fie un tampon între Germania şi Rusia. Aflând de acest lucru Dr. Gheorghe P. Văleanu a trecut clandestin prin Arhanghelsk în Norvegia împreună cu Octavian Goga şi Vasile Lucaciu, de acolo în Anglia şi pe urmă la Paris. Peste tot au încercat să arate importanţa prăbuşirii Imperiului austro-ungar o temniţă a popoarelor care-şi doresc independenţa. În Paris împreună cu Dimitrie Brătianu au scos un ziar intitulat „La Roumanie". Ia legătura cu Tache Ionescu pentru o bună colaborare. Tache Ionescu va fi şeful delegaţiei române la tratatul de pace de la Trianon. Peste câteva luni, împreună cu V. Lucaciu trec clandestin peste ocean şi ajung în America, unde au luat legătura cu şeful delegaţiei iugoslave, croatul Malcek şi cu Milan Hodza, şeful grupului cehoslovac şi împreună au influenţat în bine principiile wilsoniene.

După război când s-a înfiinţat România Mare, familia regală, regele Ferdinand şi regina Maria au vizitat principalele oraşe din Ardeal. Aşa au ajuns şi în oraşul Carei. De acolo familia regală împreună cu Dr. Gheorghe P. Văleanu s-au deplasat în comuna Vezendiu la părinţii intimului lor. Au fost primiţi cu mare fast după cum meritau. Familia regală a primit cadou un mânz de rasă iar familia a primit o sabie din mâna regelui.

După război a practicat avocatura şi a fost un pion al culturii din regiunea noastră, deputat şi senator de Sălaj în mai multe legislaţii. A murit prematur şi este înmormântat în cimitirul din Carei. Pe crucea de piatră neagră scria: <<puţini prieteni, mulţi duşmani şi întreg poporul îl plâng>>".

Notă

1.Octavian Goga a murit în anul 1938.

Prezent la Alba Iulia, Ambroziu Nicoară votează Unirea Transilvaniei cu România

Prof. Carol C. KOKA

Unul dintre cei mai de seamă intelectuali români ai Sătmarului interbelic a fost învățătorul Ambroziu Nicoară, directorul Școlii de stat pentru Ucenicii Industriali din Satu Mare și subrevizor școlar. El a fost prezent în ziua de 23 noiembrie 1918, în orașul Satu Mare, cu ocazia Adunării de constituire a Consiliului Național Român, alături de personalitățile vremii: preoții greco-catolici Romul Marchiș, George Mureșan, Andrei Bogdan, Corneliu Abrudan, avocatul dr. Cornel Pop, învățătorul Ioan Matei și alții.[1] Ambroziu Nicoară a fost desemnat să reprezinte la Alba Iulia Reuniunea Învățătorilor și să voteze Unirea Transilvaniei cu România.

Ambroziu Nicoară este fiul învățătorului Grigore Nicoară și al Floarei Contraș. S-a născut la 8 iulie 1888, la Apateu. A crescut în școală și biserică, unde tatăl lui era cantor. Până în anul Marii Uniri, învățătorul Grigore Nicoară a funcționat, începând cu anul 1895, în calitate de învățător la Mărius. Avea un salariu de 338 de coroane de la stat și 462 de coroane din partea credincioșilor. Deținea 2 iugăre de pământ la Crucișor și 4 iugăre la Mărius.[2]

Ambroziu Nicoară avea cinci frați, printre care gemenii Ioan și Maria. Ioan a ajuns învățător, Maria a decedat de tânără, iar o altă soră s-a căsătorit în Mărius, unde a și domiciliat. A urmat cariera didactică, alături de fratele său, contribuind, ca și tatăl lor, la educarea tinerei generații. Grigore Nicoară a făcut parte din Reuniunea Învățătorilor Greco - Catolici din Arhidiaconatul Satu Mare, filiala Ardusat – Someș.

Tânărul Ambroziu a urmat primele clase în satul natal, îndrumat de către tatăl său. A manifestat interes la toate materiile. A trecut apoi la Liceul de Stat din Baia Mare, unde a fost coleg cu viitorii preoți greco-catolici Simion Anderco și Alexandru Darabanth, dar și cu viitorul primar al municipiului Satu Mare, Ștefan Benea.[3] Dorința de a avea o școală pedagogică și de a urma meseria tatălui l-au făcut ca în anul următor să se transfere la Școala Normală din Oradea, pe care a absolvit-o în anul școlar 1907 – 1908.[4] După absolvire, îl regăsim pe postul de cantor – învățător la Fărcașa, o parohie mare, numărul școlarilor care frecventau cursurile era în jurul a 80. Din anul 1911, Ambroziu Nicoară activează la Carei. Este anul în care i se naște fiul, Aureliu – Vasiliu, care a fost botezat de către arhidiaconul Romulus Marchiș. La Carei, familia locuia pe strada Jókai nr. 17, acolo unde locuia și familia capelanului Petru Cupcea.

În toamna anului 1918, în urma încetării luptelor și acceptării principiului naționalităților, a văzut că a sosit timpul acțiunii naționale, unirea tuturor românilor și teritoriilor românești cu patria mamă. Ambroziu Nicoară a fost desemnat să reprezinte Reuniunea Învățătorilor din județul Satu Mare. În ziua de 18 noiembrie 1918, locuitorii români ai zonei Carei au ținut o mare adunare populară în sala Primăriei din Carei, în care au constituit Consiliul Român de plasă. Poporul adunat a intonat imnul național român, după care, convocatorul adunării, arhidiaconul Romulus Marchiș, a solicitat alegerea unui președinte și doi notari. Ca președinte a fost ales Romulus Marchiș, iar ca notari Demetriu Coltău și Ambroziu Nicoară.

Luând cuvântul, Romulus Marchiș a adus la cunoștința adunării semnificația Consiliului Național Român. Adunarea a depus jurământul față de Consiliul Național Român Central, după modelul citit de preotul Cornel Abrudan din Resighea. După aceasta, s-a constituit Consiliul Național Român al plășii: președinte, Romulus Marchiș, vicepreședinte avocatul dr. Cornel Pop, notar, Demetriu Coltău, administratorul Băncii „Bihoreana”, mașinistul Valentin Vanca, locuitorii Vasile Mocan din Dindești, Ioan Nilvan din Andrid, Iosif Szabo din Istrău, Iacob Moldovan din Moftinu Mic, Iuliu Pop din Sânmiclăuș, Ioan Nagy din Tiream, Aurel Boroș din Portița, George Lung din Resighea, George F. Indre din Vezendiu și Augustin Pișcorean din Domănești. Sanislăul și Ciumeștiul își vor comunica ulterior reprezentanții.[5]

La această adunare au mai ținut cuvântări preotul Corneliu Abrudan, învățătorul Ioan Matei, preotul George Mureșan și dr. Cornel Pop.[6] Este important de reținut faptul că la propunerea lui Demetriu Coltău, „adunarea generală pretinde reintroducerea limbii române și înființarea catedrei de română".

Tatăl lui Ambroziu Nicoară, Grigore Nicoară, a fost notarul Consiliului Național Român din localitatea Mărius. Procesul verbal al constituirii acestui for local a fost expediat la 22 noiembrie 1918 pe adresa Consiliului Național Central din Arad.[7]

Delegația din Satu Mare a fost condusă de dr. Romulus Marchiș. *„Am pornit în dimineața zilei de 30 noiembrie 1918 spre Baia Mare. Aici urmau să se întâlnească delegații din partea de nord-vest a țării, din județele Satu Mare, Ugocsa și Maramureș. La Baia Mare văzduhul răsuna de cântecele naționale. De aici delegațiile au pornit cu un tren special spre Alba Iulia. La Jibou, cele două grupuri de delegați, dinspre Baia Mare și Tășnad s-au întâlnit sub conducerea lui George Pop de Băsești, îndreptându-se spre Cluj. Câteva mii de oameni i-au așteptat în gările din Dej, Gherla și Cluj".*

Ajunse la Alba Iulia, delegațiile oficiale au intrat în sala de ședințe, luând parte la istorica adunare. Unul dintre membri delegației, Adrian Tomoiagă, scrie: *„Am debarcat la Alba Iulia în perfectă ordine pe la ora 9. Ningea liniștit și bogat; strat gros de zăpadă moale, nu era frig... După adoptarea istoricei rezoluții de unire imensul popor fluturând steagurile, cu urale puternice și optimism pentru viitorul statului și poporului român s-a deplasat pe Platoul Romanilor, unde grupați în jurul unor tribune, ascultau personalitățile din prezidiul adunării, dând citire, comentând și explicând întreaga proclamație de unire și condițiile hotărâte".*[8]

Revenind de la Alba Iulia, Ambroziu Nicoară a deținut funcția de subrevizor școlar și a fost numit director la Școala de Stat pentru Ucenici Industriali.[9]

La 7 mai 1924, familia Nicoară primește o grea lovitură. Fiul lui Ambroziu, Aurel Vasile Nicoară, din clasa a II-a gimnazială la Liceul „Mihai Eminescu" din Satu Mare, s-a înecat în Someș. Un important cuvânt de rămas bun a ținut la înmormântare dirigintele clasei, profesorul Ioan Coțiu.

Ambroziu Nicoară a desfășurat și o bogată activitate publicistică. Publică studiul „Contribuțiuni la reforma învățământului muncitoresc", apoi, în „Viața școlară", revistă pedagogică înființată în anul 1924 de Dariu Pop, publică articolul „După zece ani din viața școlară românească".

În ziua de 28 mai 1934 a fost prezent la Oradea, cu prilejul aniversării a 150 de ani de la înființarea Școlii Normale. Impresiile cu ocazia acestei vizite le-a publicat în ziarul „Vestitorul".[10]

Ambroziu Nicoară a desfășurat și o bogată activitate economică. A fost directorul Băncii Populare, reușind să împânzească județul cu Cooperative de Credit Banca Populară Industrială și Comercială din Satu Mare.[11] Înființează Cooperativa regională pentru Aprovizionare, Producție și Desfacere Agricolă „Sătmăreana" Satu Mare. În perioada interbelică, activitatea lui s-a desfășurat și sub auspiciile „Astrei". S-a numărat printre conferențiarii Despărțământului Sătmar.[12]

Schimbarea regimului i-a adus, pentru politica liberală, doi ani de închisoare. Conform fișei personale, „A fost organizator în Consiliul orășenesc Oradea al partidului Social Democrat Independent Titel Petrescu." După eliberare, în anul 1954, a locuit o vreme la fratele său, învățătorul Ioan Nicoară din Satu Mare, apoi a plecat la fiica sa Maria din Oradea. Ultimii ani de viață și i-a petrecut la Satu Mare. A locuit pe strada Alexandru Ioan Cuza, colț cu strada Aurel Popp. A decedat în anul 1969 și a fost înmormântat în Cimitirul greco-catolic de la Gară, alături de soția sa Maria, decedată în 1967.

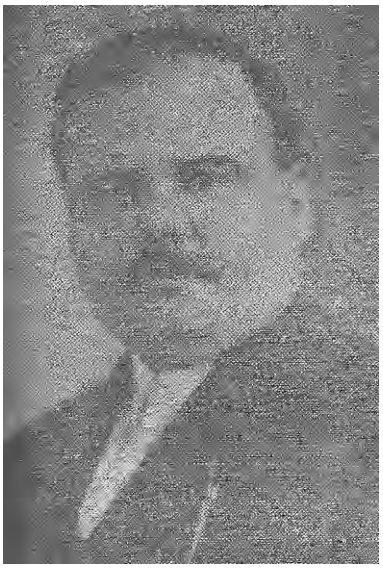

Note

[1.] *Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea statului național unitar român, Documente 1848-1918,* Bucureşti, 1989, p.477-479
[2.] *Dr.Viorel Câmpean, prof. Carol C. Koka, Ambroziu Nicoară, 125 ani de la naştere,* „Eroii Neamului", serie nouă, Anul V, nr.3 (16), sept, 2013, p. 39
[3.] *A nagybányai Állami Főgimnazium Értesitöje 1899-1900 Tanévröl*, (Anuarul Liceului de Stat din Baia Mare), Baia Mare, 1900, p.68-69
[4.] Vasile Bolca, *Şcoala Normală unită din Oradea,* 1934, p.235-236
[5.] „Északkeleti ujság", (Ziarul de Nord-Est), Carei, nr. 47 din 23 noiembrie, 1918
[6.] *Idem.*
[7.] Viorel Ciubotă, *Lupta românilor sătmăreni pentru unire (1918-1919),* Satu Mare, 2004, p.420-421
[8.] Petru Abrudan, *Din consemnările participanților la lupta pentru unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918,* în Acta Musei Porolissensis, VII, 1983, p. 304
[9.] *„Satu Mare",* Satu Mare, an VI, nr. 13, 20 februarie 1924, p. 4
[10.] *„Vestitorul",* Oradea, an X, nr. 11-12, 1-15 iunie, 1934, p. 13-14
[11.] Tankóczi Gyula, *Monografia orașului Satu Mare - Satu Mare várostükre*, Satu Mare, 1936, p. 74
[12.] *„Transilvania",* Sibiu, an LXVI, nr.4 iunie – august 1935, p.161

Chemare

Prof. Maria Letai

De ce vrei tu, român pribeag,
Să slugăreşti ţară străină,
Iar ţara ta cu nume drag
S-o laşi să cadă în ruină ?

Atâta verde şi splendoare,
Atâtea văi răcoritoare,
Atâtea pajişti cu mioare
Găsi-vei tu peste hotare ?

În drumul tău prin lumi străine
Vei găsi şi câte-un mărăcine,
Chiar de-i afla şi flori regale
Parfum de dor vei simţi-n cale

Că ţi-ai lăsat aici părinţii
Bolnavi şi trişti, de dorul tău
Se sting şi-ndureraţi par sfinţii
Din icoane rămaşi cu Dumnezeu

În grija cui laşi a ta ţară
Frumoasă ca o zână din poveşti,
Fără să-ţi pese, făr' să te doară ?
Dar nu uita: mai mândră nu găseşti !

În flori de ie-i îmbrăcată
În blăni de zimbri-ntunecoşi
Ce-au coborât din vremuri de-altădată
Amintindu-ne de Feţi-Frumoşi;

Un nimb de spice munţii înconjoară
Cu bobul lor sfinţesc acest pământ
Hrănit cu sânge şi sudori, a câta oară ?
De cei ce zac acuma în mormânt

Te vei întoarce, tu române,
Precum s-a-ntors fiul risipitor
Dar nu-i vei mai găsi, cu pâine
Să te aştepte şi cu tricolor

Pe-ai tăi părinţi îmbătrâniţi
De dor, de griji, de zile-amare
Căci s-au mutat prea chinuiţi
În veşnicia fără de hotare.

Un dram de remuşcări simţi-vei
Că n-ai fost sprijin lângă ei,
Cu mâna fruntea să le-o pipăi
Să nu le pară anii-atât de grei.

Eroi au fost pe glia lor străbună
Cu sapa, coasa, cu-armele din teci
Iar ţara le-a fost ca o mamă bună
Ce i-a primit şi-n trupul ei pe veci.

În grija cui lăsaţi frumoasa ţară
S-o apere la greu şi la nevoi ?
Veniţi dar, Feţi-Frumoşi de prin afară,
Căci viitorul ţării sunteţi voi !

LUCACIU, VASILE
preot, publicist, deputat, Președinte al „Ligii culturale pentru unitatea tuturor românilor”

Bianca Bogdana IUGA

S-a născut la **21 ianuarie 1852,** în comuna **Apa,** judeţul Satu Mare.

A fost primul băiat al familiei Lucaciu, dintre cei şase copii: Alexandru, Marta, Constantin, Elena şi Petru.

Tatăl său, **Mihail Lucaciu,** a fost învăţător, cantor şi preot în comuna Apa, localitatea lui natală unde conducea singur şcoala confesională greco-catolică fiind fiul ţăranului Vasile al Lucoaiei, adică Luca, bunicul lui Vasile Lucaciu. Acesta a fost pus în lanţuri de către contele **György Károlyi,** de origine şvabă, pentru că s-a împotrivit să-i cedeze pământul familiei, pentru extinderea moşiei grofului.

El a fost numit de unguri Lukács László. La şcoală, micul **Mihai Luca** a fost numit, după porecla tatălui său: Lukács Mihály, iar românii îi ziceau însă **Mihai Lucaciu**. Acesta a fost prigonit de autorităţile administrative şi şcolare pentru ţinuta lui românească, în calitate de învăţător şi cantor la biserică. Apoi s-a erijat în luptător naţional. Micul Vasile Lucaciu era însuşi martor ocular, în mai multe rânduri, când, solgăbirăul [pretorul], secondat de jandarm, adresa cuvinte ofensatoare idealistului său tată, pentru lucruri pe care şi mintea lui de copil le vedea logice şi fireşti.

Dar... **Mihail Lucaciu** nu s-a înspăimântat de aceste ofense aduse lui şi neamului său. El îşi conducea temerar şcoala mai departe şi învăţa copiii mai mult prin grai viu decât din cărţile sărace în informaţii. În şcoală, în afară de abecedar şi istoria biblică, rareori se mai găsea câte un legendar sau o carte de istorie în care se lăudau faptele vitejeşti ale eroilor maghiari. Doisprezece ani de-a rândul **Mihail … Lucaciu** a făcut pe apostolul unui început de cultură în acest sat sărac, iar şcoala confesională era susţinută numai de populaţia satului, primind şi un modest ajutor de la biserică. În anul 1858 a fost chemat la Baia Mare, unde s-a mutat cu bucurie sperând că va avea un teren de muncă mai vast.

Pe cei doi copii ai săi, Alexandru şi Vasile i-a înscris în propria sa şcoală şi le-a dat o educaţie ca şi celorlalţi copii din oraş. Micul, dar sprintenul Vasile a frecventat şcoala aceasta timp de patru ani. Era cel mai distins elev din întreaga şcoală, aşa că, după ce a terminat clasele primare, tatăl său l-a înscris la gimnaziu. În clasele gimnaziale, Vasile Lucaciu, cu mintea pătrunzătoare, a descoperit nedreptatea cu care erau trataţi românii şi în special cei mai săraci. Aici şi-a arătat talentul de orator şi luptător de mai târziu. Era cel mai distins elev din clasă, atât în ştiinţă, cât şi în purtarea exterioară. După terminarea clasei a IV-a, pe care a încheiat-o cu distincţie, nemaifiind şi alte clase superioare, a fost înscris la Liceul din Ungvar, azi Ujgorod, unde a fost găzduit de unchiul său Nicolae Toth, pe atunci profesor de teologie, iar mai târziu episcop de Eperjes.

Spiritul său neastâmpărat n-a putut suporta rigoarea bătrânului teolog Nicolae Toth. Într-o zi l-a anunţat pe tatăl său că doreşte să plece de aici. Mihai Lucaciu a vrut să-l aducă la Satu Mare, însă el a cerut tatălui său să-l ducă la Liceul Premonstratenz din Oradea Mare. **Mihail Lucaciu**, care trebuia să supoarte şi cheltuelile pentru educarea celuilalt fiu al său Alexandru, nu putea să mai suporte şi cheltuiala de drum de la Ungvar până la Oradea Mare. Vasile Lucaciu nu s-a speriat de acest impediment. El a plecat pe jos, spre Oradea Mare. Acolo a îndurat o neagră mizerie. Pentru a se descurca, a trebuit să dea lecţii copiilor bucătarului de la Episcopia Romano-Catolică. Şcoala din Oradea Mare a însemnat însă pentru el o mare decepţie. În loc de spiritul liberal, în loc de căldura pedagogică pestaloziană, aici a găsit o disciplină severă prusacă, friedericană.

Sufletul său doritor de ridicare spre culmi înalte, nu a găsit nici aici atmosfera de libertate socială şi prosperitate. Gimnaziul Premonstratenzilor avea în el ceva inchizitorial, ceva din disciplina oarbă medievală, care subordona voinţa individului formelor şi regulelor adeseori absurde şi inexplicabile pentru mintea şi avântul său tineresc.

Această stare de lucruri îl amărî şi se născu în

sufletul său dorinţa de o schimbare, de a merge mai departe, pentru a progresa, căci nu-i venea să creadă că toată lumea asta nu este decât o vastă puşcărie cu paznici răutăcioşi şi cu puşcăriaşi linguşitori, intriganţi şi neînţelegători.

În această stare de spirit a făcut cunoştinţă cu un ofiţer din armata austro-ungară. Acesta îi vorbi de nobila carieră militară, prezentându-i numai părţile frumoase, lăudând bravurile ce le poate face un soldat şi descriind superioritatea unui militar asupra unui civil.

„- Milităria îţi dă încredere în tine, te ridică în ochii civililor şi te face să pluteşti deasupra nimicurilor omeneşti" spunea ofiţerul.

Cuvintele acestea l-au îmbărbătat pe tânărul Vasile Lucaciu şi s-a decis să intre ca voluntar în armata austro-ungară. El a fost primit cu braţele deschise, dar viaţa de cazarmă, cum e şi firesc, era cu totul alta decât şi-o închipuise el. Libertatea era mult mai puţină decât la liceu, şi aici a simţit mai mult prejudecata ce se manifesta în dauna neamului său românesc. Cazarma a devenit pentru el o adevărată robie. Dar nu aceasta îl deranja, ci faptul că vedea pe tinerii români, obligaţi serviciului militar austro-ungar, care erau trataţi mai rău ca nişte vite. Şi tortura de zi cu zi, atât de monotonă, îi întrista sufletul. A scris acasă multe scrisori, exprimându-şi dezamăgirea, până când tatăl său, cu mari sacrificii materiale, l-a scos din armată.

Vasile Lucaciu s-a reîntors la Oradea Mare şi a început să-şi continue studiile pe cale particulară. A dat examen de clasa a VI-a şi a participat la concursul pentru stipendiile acordate de Episcopia greco-catolică română. Cu toate că unii membri ai comisiei nu vedeau cu ochi buni neastâmpărul lui şi mai ales intrarea în armată, au trebuit să-i recunoască ştiinţa şi eruditatea, fapt pentru care nu i-au putut nega meritul de a fi stipendiat.

Stipendiul (bursa) acesta a fost hotărâtor pentru întreaga lui viaţă. A plecat la Roma, unde a mai studiat clasele VII şi VIII, şi aici s-a înscris la Teologie, pe care a terminat-o ca *Doctor cum laude*, de unde, după 6 ani, se reîntoarce în Ardeal, în anul 1874, ca doctor în teologie şi filosofie şi cu dorinţa arzătoare în suflet de a-şi valorifica ştiinţa câştigată şi pentru a servi interesele neamului său subjugat.

Mama sa a fost Iuliana Lucaciu, născută Toth, într-o familie de intelectuali de religie greco-catolică din **Eperjes**, care mai avea încă doi fii care au devenit preoţi şi ulterior episcopi.

Localitatea Eperjes se afla în fostul comitat **Saros** din Ungaria; azi localitatea este numită **Prešov**, din **Slovacia de Est**.

Vasile Lucaciu s-a căsătorit în anul 1874 cu Paulina Şerbac (n.1856 - m.1911), fiica preotului Ioan Şerbac din localitatea Potău, judeţul Satu Mare şi au avut cinci copii: Vasiliu Cicerone Vergiliu (n. 1876; a trăit 3 luni), Epaminonda (n.25 februarie 1877 - m.29 iulie 1960, preot), Maria Veturia (n.1878, căsătorită cu medicul Ioan Munteanu din Buzău), Vasile Romulus (n.1885, la Satu Mare, doctorand în drept, mort în primul război mondial) şi Tulia (căsătorită cu prof. Vasile Meruţiu la Cluj-Napoca).

A urmat cursurile primare în satul natal, cele gimnaziale de 4 ani la Baia Mare între anii 1862 - 1866, apoi a făcut clasa a VI-a la Liceul Ordinului Premonstratens din Oradea şi la Ungvár în comitatul Ung din Ungaria, azi Ujgorod în Ucraina Subcarpatică. Urmează studiile superioare de Filosofie şi Teologie la Institutul „Sf. Atanasie" din Roma, pe care le începe în anul 1868, iar în 1870 obţine titlul de doctor în filosofie cu titlul *Magna cum Laude*; se reîntoarce în ţară în 1874, absolvă studiile Seminarului Teologic Greco-Catolic din Gherla. A fost hirotonisit şi numit preot în localitatea Sâncrai, judeţul Sălaj, apoi, începând din anul 1878 devine profesor de Religie, Filosofie şi Limba română la Liceul Regesc din Satu Mare. În această perioadă ia contact cu mişcarea pentru emanciparea social-politică şi naţională a românilor din Transilvania, publicând articole îndrăzneţe şi de mare valoare istorică în diverse reviste şi ziare şi scrie cărţi de uz didactic. (vezi Opera)

Vasile Lucaciu era cunoscător a şase limbi străine pe care le utiliza cu succes în deplasările sale din ţară şi străinătate: latina, franceza, germana, engleza, maghiara şi ruteana pe care a învăţat-o de la bunicul său şi unchii săi - fraţi cu mama sa: Nicolae şi Alexis Toth.

Preotul dr. **Nicolae Toth** ulterior a ajuns episcop de **Eperjes**. Preotul **Alexis Toth** care pe urmă a emigrat din Eperjes în Statele Unite ca misionar, după moartea sa a fost canonizat, devenind „***Sf. Alexis***" al Bisericii Ortodoxe Americane.

La Satu Mare începe să se afirme ca luptător pentru introducerea limbii române în gimnazii şi licee, dezvoltând o largă activitate ziaristică şi realizând numeroase intervenţii la guvernul de la Budapesta.

Din această cauză se începe o campanie organizată de denunţuri şi calomnii, care, în cele din urmă, se termină cu desfiinţarea catedrei de limba română de la liceul din **Satu Mare** şi cu propunerea „avansării" la minister, după un stagiu de profesor de latină la Liceul de Stat din **Loşonţ**

(azi Lučenc, **Slovacia**).

După demisia din învăţământ, **Vasile Lucaciu** acceptă funcţia de preot la parohia românească din satul **Şişeşti**, lângă Baia Mare, unde funcţionează efectiv din 27 august 1885. Între anii 1886-1890 construieşte aici o biserică din piatră - ,,Biserica Sfintei Uniri a Tuturor Românilor"- după cum a fost denumită de ctitorul ei, care a fost inaugurată la 15 august 1890. Arhitectura bisericii a fost imaginată de Lucaciu pentru a fi asemănătoare cu cea a Catedralei „Sf. Petru" din Roma la scara de 1:10. În anul 1905, din iniţiativa sa, s-a înfiinţat şi şcoala confesională greco-catolică din localitatea Şişeşti.

În anul 1887 este ales membru al Comitetului Naţional, iar în 1892 secretar general al Partidului Naţional Român.

Un rol important îl are în redactarea şi prezentarea la **Viena** a ***Memorandului*** din **1892**; la procesul Memorandului, care are loc la Cluj între **7-25 mai 1894,** primeşte cea mai mare condamnare: 5 ani de închisoare, pe care îi execută la Seghedin (Szeged, Ungaria).

A fost ales ca vicepreşedinte al Consiliului Naţional al Unităţii Tuturor Românilor, constituit la Paris la 24 august 1918; a făcut parte din Comitetul de conducere al forumului european: „Association pour L`Union des Églises"; a înfiinţat şi a sfinţit steagurile unor detaşamente militare de voluntari în primul război mondial; a făcut parte din delegaţia trimisă de România în Statele Unite pentru a solicita Congresului şi preşedintelui american, Woodrow Wilson, sprijin în favoarea reîntregirii ţării.

În 1905 este ales deputat de Beiuş în Parlamentul de la Budapesta, ca reprezentant al Partidului Naţional Român din Transilvania. A fost unul dintre cei mai populari fruntaşi ai românilor din epocă, care au militat pentru drepturile social-politice ale acestora.

La **29 decembrie 1914** a fost ales **preşedinte al „Ligii culturale pentru unitatea tuturor românilor".** În această calitate a făcut mai multe călătorii în Rusia, Italia, S.U.A., Franţa cu scopul de a recruta voluntari dintre românii din străinătate, împotriva Puterilor Centrale şi pentru a determina opinia publică internaţională să înţeleagă dorinţa de veacuri a poporului român - desăvârşirea unirii sale politice.

La **1 Decembrie 1918**, la Adunarea Naţională de la Alba Iulia a fost ales, în absenţă, membru în Consiliul Dirigent, constituit cu acest prilej.

În toamna anului 1919 se întoarce în ţară. Cu acest prilej a fost sărbătorit la Bucureşti, Sibiu şi mai ales la Satu Mare, Baia Mare şi Şişeşti.

Intrat în politica noii ţări a stăruit mult pentru votarea legii electorale şi a reformei agrare, având în toate cazurile o poziţie înaintată.

După câţiva ani, bătrân şi bolnav se retrage într-o locuinţă la Satu Mare, unde trece la cele veşnice la data de **29 noiembrie 1922.**

Moartea sa a fost anunţată în toate ziarele din ţară. Parlamentul român a organizat funeralii naţionale, iar **ziua de 1 decembrie 1922**, ziua înmormântării lui, a fost declarată zi de doliu naţional. A fost o personalitate marcantă a mişcării naţionale a românilor din Transilvania de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, om politic, preot, profesor.

Vasile Lucaciu a avut o bogată activitate culturală şi literară la Satu Mare. În anul 1885 apare primul periodic românesc cu titlul „Satu Mare", redactat de el.

Între anii **1885 -1890** redactează „Revista catolică", ce a apărut la început lunar, apoi între 1903-1904, bilunar, în care va publica numeroase studii din domeniul istoriei bisericeşti şi a Dreptului canonic. Până în 1888 s-a tipărit la Satu Mare, la Editura „Tipografiei Libere", pe urmă va fi tipărită la Baia Mare, în tipografia lui Michail Molnar. Revista era destinată în special preoţilor, dar şi credincioşilor, acoperind prin rubricile sale (corespondenţe, cronica contemporană, poşta redacţiei, literatura) o arie mai vastă a culturii din aceste ţinuturi. Dintre colaboratorii Revistei Catolice îl amintim pe episcopul martir Dr. Demetriu Radu. În perioada sătmăreană a colaborat la ziarul „Gutinul" din Baia Mare şi a fost în comitetul director al ziarului „Lupta" din Budapesta.

Marele tribun **Vasile Lucaciu**, cunoscut de întreaga naţiune română, a fost numit ***Leul de la Şişeşti***, iar noi putem să-l supranumim acum pe drept ***„Apostolul Românismului"***fiindcă jertfa şi devotamentul lui pe tot parcursul vieţii sale stau pildă în lupta pentru dezrobirea neamului românesc.

În domeniul operei literare, redăm mai jos bogata sa activitate editorială:

- *Instituţiuni filosofice* prelucrate de dr. Vasile Lucaciu, profesoriu de religiunea greco-catolică şi de limba şi literatura română la Gimnasiulu Superior Catolic în Satu Mare, partea I: LOGICA, Satu Mare, Tipografia Liberă, **1881**; Cartea II-a: METAFISICA, Satu Mare, Tipografia Liberă, **1882**; Cartea III-a: FILOSOFIA MORALE, Satu

Mare, Tipografia Liberă, **1884**;

- Pietatea, carte de rugăciuni, publicată la Satu Mare, în 1882;

- *Biserica Sfintei Uniri a tuturor Românilor. Adecă Mănăstirea Maicei Românilor în Şişeşti. Schiţe istorice şi dare de seamă*, Baia Mare, tipografia lui Michail Molnar, **1892;**

- *Istoria lui Foţiu, patriarhul Constantinopolului, urzitoriul schismei greceşti*, prelucrată după preotul I. Jager, canonic onorar de Paris şi de Nancy, profesor de istorie la Universitatea numită Sorbona din Paris, de Dr. Vasile Lucaciu, parohul Şişeştilor, Baia Mare, tipografia lui Michail Molnar, **1892.**

Periodice:

- Lupta preotului românu catolicu în secolulu XIX, Tipografia Liberă, **1885,**

Discursu rostit la primit'a ordinatului preotu Ioane Serbacu în Gherţa Mică, la 31 maiu 1885, prin Dr. Vasiliu Lucaciu profesoriu, Satu Mare,

- Revista Catolică, Sătmar, oct. - dec. **1885**; Baia Mare: ian.- mart. 1886 şi oct. 1886 - oct. 1887; Şişeşti: ian.- oct. 1889 şi 15 ian.- iul. 1891. Apare lunar în perioada **1885 - 1900** (cu intermitenţe) şi bilunar în fascicole în perioada **1903 - 1904**. La Satu Mare este editată la Tipografia Liberă; la Baia Mare a apărut la tipografia lui Michail Molnar;

- Cauza episcopiei de Hajdudorog în „Românul"

Discurs rostit la Odoreu în 2 septembrie 1912 în, II, nr. 186, Arad, 1912, pp. 5-6 şi nr. 187, pp. 4-5;

- Conferinţa părintelui Vasile Lucaciu în: „Vrem Ardealul", I , nr. 5, Galaţi, 14 dec. 1915, p.l;

- Discurs rostit cu ocazia alegerii sale ca preşedinte al „Ligii culturale pentru unitatea tuturor românilor", Corneliu Mezea „*Dr. Vasile Lucaciu, Leul de la Sişeşti",1852 - 1922. Viaţa şi faptele lui,* Satu Mare, **1936**, pp.116-119.

Corespondenţa. Din corespondenţa lui Vasile Lucaciu, s-au regăsit consemnate următoarele:

- Epistolă publică către rectorul Universităţii din Budapesta, dr. Michael Herczegh, Baia Mare, Tiparul tipografiei Michail Molnar, **1898**;

- The Roumanian Patriotic National Mission to the United States of America. Misiunea patriotică naţională română către Statele Unite ale Americii, **1917**, trimisă Preşedintelui S.U.A.

-3 scrisori adresate fruntaşului liberal Dimitrie A. Sturdza în „Cronica", VII, nr. 48, Iaşi, 1 Dec. 1972, p.11;

- Scrisoare către V. A. Urechia, cu un comentariu de M. N. Rusu: *Scriitorii şi Memorandul* în „Transilvania", nr. 7, Sibiu, **1972**, p. 25-26.

Colaborări.

A colaborat la următoarele publicaţii:

- „Gutinul", apărut la Baia Mare: 17 mart. 1889 - 26 mart. 1890.
- „Familia", Pesta: 5 iun. 1865 - 17 apr. 1880; Oradea: 27 apr. 1880 - 31 dec. 1906.
- „Românul", Arad, 1 ian. 1911 - 28 febr.1916. A făcut parte din primul comitet de conducere, alături de Alexandru Vaida - Voievod, Vasile Goldiş, Valeriu Moldoveanu.
- „Tribuna poporului", Arad, 1 ian. 1897 - 28 febr. 1912. Semnează articole de fond.
- „Tribuna" din Sibiu,
- „Foaia bisericească şi „Şcoala" din Blaj,
- „Lupta" apărută la Budapesta,
- „Românul" din Bucureşti,
- „Gazeta Orăştiei" din Orăştie,
- „Gazeta Transilvaniei" din Braşov. (vezi Albani, Tiron, p. 30).

Referinţe: ****Minerva Enciclopedie Română*, Cluj, 1930, p. 630;

- Tiron Albani, *Leul de la Şişeşti,* Oradea, 1936;

- *Maramureşul şi Unirea (1918)*, Baia Mare, 1968, pp. 89-105;

- Valentin Băinţan, *Şişeştii părintelui Dr. Vasile Lucaciu*, Baia Mare, 1998, pp. 300-301;

- Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea,* Bucureşti, 1999, p. 496;

- George Vulturescu, *Cultură şi literatură în ţinuturile Sătmarului. Dicţionar 1700-2000*, Satu Mare, 2000, pp. 125-127;

- Viorel Thira, *Cărţile de rugăciuni ale fraţilor Vasile şi Constantin Lucaciu în* „Pro Unione", Revistă a Fundaţiei Culturale „Pro Unione", Baia Mare, Anul IV, nr. 3-4 (11-12)- decembrie 2001, pp. 119-125;

- Lucia Pop, *Vasile Lucaciu şi George Pop de Băseşti în slujba naţiunii române, Reflectare în câteva numere din revista „Familia", anii 1893-1905*, în „Pro Unione", Revistă a Fundaţiei Culturale „Pro Unione", Baia Mare, Anul V, nr. 1-2 (13-14) - iulie 2002, pp. 14-16;

- *Şişeşti - Vatră străbună. Lucrările primului simpozion, 17 aug. 2002*, Asociaţia „Renaşterea şişeşteană", editat de Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2003;

- Vasile Lechinţan, *Dicţionar. Oficiali de stat români din Transilvania (1368-1918),*

Cluj-Napoca, 2003, p. 181;

- Vasile Lucaciu. *Şişeşti: o biserică,*

Vaticanul şi istoria (Simboluri de credinţă, tradiţie, adevăr şi libertate), Extras, Studia Universitas Babeş-Bolyai, Theologia Catholica, XLIX 3, 2004, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2004;

- Gheorghe Muntean, Margareta Muntean, *Negreia-satul de sub Mogoşa*, Editura Scriptorium, Cetăţele, 2006;

- *Şişeştiul şi Memorandul de la 1892*, Editura Scriptorium-Supliment cultural istoric al revistei „Aisberg", 21 mai 2008, Cluj-Napoca;

- Gavril Babiciu, *Memorandiştii şişeşteni* în „Pro Unione" - Revistă a Fundaţiei Culturale „Pro Unione", Anul XII, nr. 1-2 (37-38), Baia Mare, 2009, pp. 53-54;

- Dan Skorka, *Medalioane - Alexiu Berinde,* Editura Zestrea, Baia Mare, 2009;

- Alexandru Iftenie Abrihan, *Scrierile părintelui Vasile Bârsan - monografia satului Rus*, Editura Zestrea, Baia Mare, 2010;

- Vasile Iuga de Sălişte, *Oameni de seamă ai Maramureşului. Dicţionar 1700-2010*, Editura Societăţii Culturale „Dragoş Vodă" Cluj-Napoca, 2012;

- *Şişeşti - Vatră străbună*, vol. V. Gavril Babiciu (coord.), Editura Eurotip, Baia Mare, 2013;

- Gheorghe Muntean, *Cronica parohiei greco-catolice Baia Sprie 1700 - prezent,* Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2014.

La mormântul lui George Pop de Băseşti

Petre Dulfu

Ca un stejar ce veacuri cu vifore-a luptat
Pe-o culme sus...şi-o dată, de-un vifor e culcat:
În ţărnă zaci azi şi tu,culcat de-a morţii coasă,
Dup-o viaţă lungă şi-atât de viforoasă !...
O, Scumpe „bade George" !... o muncă nentreruptă
Ţi-a fost pe lume viaţa ! Şi-o necurmată luptă!

Lucrai cu hărnicie a ta moşie-ntinsă,
Scoţând din bulgări aur... Nu pentru tine însă!
Ci ca să ai de unde să faci la alţii bine,
S-alini - măcar în parte – a Neamului suspine...
Durerea celor care în lanţ părea că mor,
Era şi-a ta durere ... mai mult decât a lor !

Urmaşii mândrei Rome ...încununaţi cu spini ?
Încătuşaţi să fie de-o mână de straini ?
Şi-n loc ţinuţi din drumul spre culmile visate ? ...
Tu nu puteai să suferi această nedreptate !
Un vis hrăniai doar : lanţul , să vezi cum se destramă;
Să-ţi vezi unită ţara, pe veci, cu „Ţara mamă" ! ...

Şi visu-acesta falnic te stăpânia mereu,
Pe cămp la lucru, ziua ... şi noaptea-n cuibul tău
Ori când suna chemarea, căminul îţi lăsai ;
Şi, pentru Neam, la luptă înflăcărat porniai.
Erai mereu în fruntea falangei ce lupta
Şi da la toţi tărie înflăcărarea ta !

Tu n-ai gustat odihnă şi pace-o zi, sub soare !
Tu n-ai vrut, pentru tine, măriri amăgitoare !
Doar pentru Neam trăit-ai ... Şi chiar când presimţişi ;
Că ai să-ţi dai suflarea : la neam doar te gândişi !
Voind să-i fii un sprijin puternic, în vecie,
Lui, danie făcut-ai întreaga-ţi avuţie

Acum,al tău trup doarme jos, somnul veşniciei,
Şi sufletul, la Domnul, ţi-e-n culmea bucuriei !
Că n-ai luptat zadarnic, atâta pe pământ,
Şi nu-n zadar hrănit-ai un vis atât de sfânt !
Norocul cel mai mare ţi-a fost pe lume scris :
Să-ţi vezi, în clipa morţii, cu ochii scumpul vis ! ...

Te-ai dus ! ... dar amintirea-ţi, cât lumea va trăi !
Românii, toţi cu cinste, în veci te-or pomeni!...
Şi-n veci din slăvi albastre, vedea-vei fericit :
Cum Neamul – pentru care atât te-ai străduit-
Mereu nainte merge, de steaua lui condus,
Se – nalţă, printre neamuri mai sus ! ... şi tot mai sus !

Dr. Vasile Lucaciu – Promotor al idealului de Unitate naţională a românilor ardeleni. 1 Decembrie 1918

Prof. Nicolae POP

Secolul al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea a fost perioada afirmării, pe plan istoric şi cultural, a unor mari personalităţi şi oameni de cultură, care şi-au dăruit întreaga lor viaţă şi putere idealului de unitate, de dezvoltare culturală şi prosperitate pentru românii de pretutindeni. Idealul de unitate a fost puternic afirmat prin preocupările şi contribuţiile unor mari patrioţi şi cărturari, cum au fost dr. Vasile Lucaciu, Gheorghe Pop de Băseşti, Octavian Goga, Teodor Albani, Gheorghe Bariţiu, Nicolae Iorga şi mulţi alţii.

Dr. Vasile Lucaciu a fost considerat „cel din urmă romantic al perioadei eroice" din Transilvania, un simbol al celor mulţi însetaţi de dreptate şi unitate.

S-a născut la 22 ianuarie 1852, în localitatea Apa, judeţul Satu Mare, o localitate cu oameni gospodari şi iubitori de dreptate şi unitate a românilor, aşa cum a fost şi familia în care a văzut lumina zilei Vasile Lucaciu, o familie cu puternice tradiţii româneşti, trăitoare într-un mediu socio-istoric în care urmările dublei asupriri administrativ-politice şi naţionale erau deosebit de accentuate. În anul 1958, familia se stabileşte la Baia Mare, acolo unde va începe să studieze şi elevul Vasile Lucaciu, la şcoala primară la care tatăl său, Mihai, fusese numit învăţător. După terminarea cursurilor primare, sudiază la Liceul Rutean din Ungvar –Ujgorod, continuând apoi la Liceul Premonstratensis din Oradea. După finalizarea acestora, se înscrie la concursul organizat de episcopul greco-catolic Ioan Vancea din Gherla, obţinând, începând cu 1868, o bursă pentru Institutul „Sfântul Atanasie" din Roma.

Aici, Vasile Lucaciu îşi însuşeşte vaste cunoştinţe de cultură generală şi ale ştiinţelor universale, fiind atras de operele lui T. Albani. Acesta a afirmat că Vasile Lucaciu a studiat cu deosebită râvnă scrierile marilor filozofi antici, precum Socrate, Platon, Zenon, Pitagora, dar şi lucrările filozofilor germani F.Hegel, Im. Kant şi alţii.

În 1878, Vasile Lucaciu îşi obţine doctoratul în filozofie. A studiat o perioadă şi la Viena, unde s-a afirmat ca fruntaş al societăţii studenţilor români din capitala imperială.

După finalizarea studiilor, devine profesor de limba şi literatura română şi de religie la Liceul Catolic Regesc din Satu Mare (actualul Colegiu Naţional „Mihai Eminescu"), cu stadiu de provizorat. Aici se va implica în viaţa politică a Transilvaniei sprijinind înfiinţarea şi activitatea diverselor societăţi şi reuniuni ale învăţătorilor.

Prin cuvântul şi scrisul său, Vasile Lucaciu va combate politica reacţionară, de oprimare a românilor şi a altor naţionalităţi, dusă de oligarhia maghiară, cu asentimentul Curţii de la Viena.

Totodată, ţine legătura şi corespondează cu Gheorghe Bariţiu, care întemeia, la Sibiu, organul (de presă) politic „Observatorul". Se observă în corespondenţa sa o adâncă mâhnire pentru unele fapte ce se petreceau la Satu Mare, dar şi în alte localităţi din Transilvania, cum ar fi măsurile de deznaţionalizare îndreptate împotriva bisericii româneşti. În acest sens, Vasile Lucaciu manifestă o atitudine hotărâtă faţă de încercările autorităţilor stăpânitoare de a introduce limba maghiară în bisericile şi şcolile româneşti sătmărene. Alături de alţi intelectuali şi patrioţi, ca Alexandru Ferenţiu, I. Pop, precum şi a 28 de credincioşi patrioţi, a întocmit un memoriu, care a fost înaintat vicarului de Maramureş, evitându-se astfel anexarea parohiei româneşti greco-catolice din Satu Mare la Episcopia de Hajdudorog.

Vasile Lucaciu foloseşte toate formele de manifestare pentru apărarea intereselor naţionale ale românilor. A ţinut cuvântări la Satu Mare, Baia Mare, Seini şi în alte localităţi, pentru revendicarea şi apărarea drepturilor istorice ale românilor. Evoca, în cuvântările sale, şi meritele altor patrioţi, printre care Gheorge Maniu din Seini,

Prigonirile brutale din partea autorităţilor stăpânitoare erau îndreptate împotriva intelectualilor români, a preoţilor şi învăţătorilor, însă, cu toate acestea, Vasile Lucaciu continuă să

militeze împotriva nedreptăţilor, îndemnând locuitorii comunelor să-şi unifice lupta pentru drepturile ce le sunt ameninţate.

În „Tribuna” din 28 august 1887, Vasile Lucaciu este menţionat ca fiind unul dintre cei mai hotărâţi şi mai îndrăzneţi susţinători ai cauzei naţionale a românilor. Era considerat ca fiind una dintre cele mai distinse personalităţi ale generaţiei sale. Ca măsură de intimidare, în anul 1889, autorităţile au reluat procesul intentat împotriva sa. În instanţă, Vasile Lucaciu se apără în limba română, fapt fără precedent în justiţia epocii, respingând energic toate acuzaţiile ce i s-au adus. După pronunţarea sentinţei, Vasile Lucaciu s-a reîntors la Şişeşti, unde fusese trimis drept pedeapsă pentru atitudinea sa proromânească. În drumul său, s-a oprit la Seini, Baia Mare şi Tăuţii de Sus, fiind aclamat pretutindeni de mulţi oameni. La Asuajul de Jos a fost întâmpinat de Gheorghe Pop de Băseşti, împreună cu românii din satele învecinate, acesta aducându-i un cald omagiu, afirmând: „Ne-am adunat aici ca să ne facem datoria noastră faţă de cel mai harnic dintre ai noştri, care, cu puterea învăţăturii sale înalte, ne apără pe noi...Azi, ca martor ocular al tuturor mişcărilor noastre de 30 de ani încoace, vin să-ţi dau tributul recunoştinţei mele şi să mă înclin înaintea ta! Înainte, mereu înainte, ostaş iubit, şi în bine şi în rău alături voi fi de tine”.

O activitate laborioasă a avut Vasile Lucaciu şi peste hotare. În 1917, de exemplu, împreună cu alţi patrioţi, pleacă la Darniţa, în Ucraina de azi, unde erau concentraţi mulţi prizonieri români, foşti ostaşi, gradaţi şi ofiţeri în armata austro-ungară, care voiau să plece în Moldova pentru a se alătura armatei române împotriva trupelor de ocupaţie, în faţa cărora a susţinut înflăcărate discursuri.

De la Darniţa a plecat spre Washington, unde se întâlneşte cu secretarul Departamentului de Stat (ministrul de externe al SUA, n.r.) Roberet Laring, cu ministrul de război Newton Baker, având şi o întrevedere cu viitorul preşedinte american Th. Roosvelt. Atât în convorbirile avute, cât şi în cuvântările susţinute la mitingurile din Washington, Cleveland, Detroit ş.a., Vasile Lucaciu face cunoscută situaţia asupritoare din Imperiul austro-ungar şi nedreptăţile la care sunt supuşi atât românii, cât şi alte naţionalităţi nemaghiare.

Din S.U.A., Vasile Lucaciu se îndreaptă spre Paris, unde va colabora la ziarul „La Roumanie” şi unde organizează adunări pentru lămurirea opiniei publice franceze şi europene asupra intereselor reale, de drept, ale românilor din Transilvania.

Ecoul activităţilor desfăşurate peste hotare de către Vasile Lucaciu s-a răspândit rapid, ajungând până la Geneva. Aici îşi avea sediul „Liga Naţiunilor”, unde se afla şi Nicolae Titulescu, ministru de externe al României la acea vreme. Ideile şi perseverenţa de care a dat dovadă Vasile Lucaciu s-au înfăptuit la 1 Decembrie 1918, în cadrul Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, prin voinţa celor peste o sută de mii de români participanţi. De la acest grandios eveniment, anul acesta, se împlinesc 100 de ani. Ca atare, la 1 Decembrie 2018, aniversăm cu toţii Centenarul Marii Uniri a românilor într-un singur stat unitar, suveran şi independent.

Ar fi fost foarte bine şi foarte frumos ca această sărbătoare să ne găsească, dacă nu uniţi şi în deplină frăţie, măcar împăcaţi, înţelegători unii cu alţii. Nu putem cere altora să ne respecte valorile când noi înşine nu le respectăm. Mai mult, nu ne respectăm noi între noi!!!

Bibliografie

1. Achim Valeriu, Socolan Aurel, *Dr. Vasile Lucaciu-luptător pentru drepturile românilor şi Unirea Transilvaniei cu România*, Ed. Comitetului pentru Cultură şi Artă a judeţului Maramureş, Baia Mare, 1968;

2. Mezea Cornel, *Dr. Vasile Lucaciu, Leul de la Şişeşti. Viaţa şi faptele lui*, Satu Mare, 1936;

3. Pop Nicolare, Pop Maria, *Apa-File de istorie, monogafie*, Ed. Citadela, Satu Mare, 2010;

4. Pop Nicolae, *Reflecţii în timp*, Ed. Citadela, Satu Mare, 2016;

5. *Părintele dr. Vasile Lucaciu în paginile revistei „Eroii Neamului”*, volum îngrijit de Voicu Şichet, Editura Academiei Române, 2017.

6. Pro Unione, Anul VI, nr. 1-2 (15-16), decembrie 2003.

Cum este posibil aşa ceva în România?! Limba română trebuie cunoscută de toţi cetăţenii care trăiesc în România

Ing. Angela FAINA

Locuiesc de mai bine de 20 de ani în Canada, dar vin deseori în România să-mi vizitez familia, prietenii şi ţara, o ţară binecuvântată prin tot ceea ce mi-a oferit de-a lungul anilor: şcoală, profesiune, prieteni de nădejde. Găsesc de fiecare dată o societate deschisă, caldă şi primitoare. O regăsesc mereu cu bucurie sporită şi plec mereu îmbogăţită sufleteşte. Mă reîncarc benefic de fiecare dată, să-mi fie suficientă rezerva de energie pozitivă până mă reîntorc.

Este inevitabil să nu observ, să nu analizez, să nu compar, să nu îmi pun întrebări şi să caut răspunsuri relativ la tot ce văd, aud, constat şi experimentez. Uneori găsesc răspunsuri clare, alteori nu, sau rămân în dubiu. Alteori, am parte de **situaţii intrigante, care mă provoacă.**

O astfel de situaţie s-a ivit în acestă vară, urmărind, din pură întâmplare, nişte reportaje. Unul din ele era făcut în zona din curbura Carpaţilor, în judeţul Covasna sau Hargita. O situaţie care m-a lăsat perplex, complet intrigată şi chiar şocată, a fost următoarea: un reporter de televiziune făcea o emisiune despre copii şi tineri adulţi, în parc, pe stradă, în oraş. Li se puneau întrebări simple, pentru vârsta lor, referitor la şcoală, materiile agreate, activitaţile desfăşurate cu prietenii în vacanţă, locuri vizitate, planuri de viitor etc.

Copiii români răspundeau cu amabilitate, îşi susţineau ideile, argumentau politicos, uneori chiar glumind, simţindu-se antrenaţi într-o discuţie care le făcea plăcere. În contrast cu aceştia, copiii maghiari răspundeau toţi, ca pe bandă, cu: **„Nem tudok romanul”** (Nu ştiu româneşte). Scurt, rapid, fără politeţe, fără să încerce să se scuze că nu ştiu limba ţării în care trăiesc sau să motiveze în vreun fel această gravă lipsă. Ba chiar se simţea că au o nedumerire: adică de ce sunt întrebaţi în româneşte şi nu în ungureşte?! Alţii răspundeau pe un ton de frondă, chiar cu afront, sau cu o mândrie prost înţeleasă. O situaţie deloc agreabilă pentru un reporter care vrea să afle părerea a cât mai mulţi copii şi tineri pentru a face o emisiune interesantă la care să participe cu totii, incluzând cu grijă şi copiii de naţionalitate maghiară. La fel de dezagreabilă era situaţia pentru telespectatori, dar şi pentru ceilalţi elevi, care erau alături de reporter, aşteptând întrebările acestuia, urmând să participe la emisiune.

Am rămas nedumerită şi în mod neplăcut surprinsă, obişnuită fiind cu reportaje similare din Canada, unde copiii minorităţilor abia aşteaptă să se manifeste/exprime în engleză sau franceză (limbile oficiale) în faţa reporterilor, având un comportament educat, respectuos, civilizat şi de bună credinţă. Modul în care se manifestă copiii canadieni vis-à-vis de ţara în care au imigrat ori s-au născut este unul de recunoştinţă, civic, responsabil şi dând dovadă de o conduită exemplară. Am să revin cu observaţii referitor la acest aspect, mai jos.

Acest răspuns, rostit parcă la înţeledere unii cu alţii, ca pe bandă, identic, **„Nem tudok romanul”**, spus cu atâta nonşalanţă, îmi răsună mereu în minte. Mă intrigă, mă frământă şi de aceea caut să-mi explic de ce s-a ajuns în această situaţie!? Încerc să caut răspunsuri. Cum adică, să nu cunoşti limba ţării în care trăieşti? Pentru că nu erau copii de grădinită. Erau elevi care déjà au avut la şcoală limba română ca materie de studiu, ani în şir. Tinerii adulţi intervievati, de aproximativ 25-30 de ani, aveau de ani buni (şi în liceu sau facultate) acest obiect de studiu, **limba română**. Atunci, cum se poate să nu ştii româneşte în România!? …să nu cunoşti limba ţării în care te-ai născut şi în care trăieşti?! **În alte ţări nu se poate închipui aşa ceva!!** Suntem în secolul al XXI-lea, când toţi copiii merg la şcoală, nu mai suntem în evul mediu, în întuneric cultural!

Ca răspunsuri sumare, imediate, m-am gândit că ar fi trei variante sau supoziţii posibile: ori cunosc limba română dar nu vor s-o

folosească, ori nu ştiu cu adevărat româneşte, ori răspunsul cuprinde ambele variante, în mai mare sau mai mică măsură.

Varianta că nu ştiu româneşte cade, pentru că toţi erau de vârstă şcolară,10-15-18 ani, şi tineri în jur de 25 ani, deci învăţau sau au învăţat la şcoală limba română.

Dacă nu stăpâneau la perfecţie limba română, ar fi trebuit ca măcar să se scuze în ungureşte că nu înţeleg, aşa cum era normal, de aşteptat, sau să răspundă politicos, aşa cum ştiau, în româneşte, chiar cu greşeli, la întrebările reporterului. Consider că ar fi fost o atitudine de bun simţ. Era imposibil să nu înţeleagă întrebările simple, fără nici un fel de subterfugii sau subînţelesuri sofisticate, şi să nu poată da un răspuns adecvat, la nivelul lor. Dar ei nici **n-au încercat să vorbească** sau **să ofere un răspuns întrebărilor**. Au renunţat imediat, punând în faţă **„Nem tudok romanul".** Deci, mai probabilă este ipoteza întâi, adică: **ştiu româneşte dar nu vor să vorbească**. Dar oare de ce aceşti copii şi tineri refuză să vorbească româna? Acest refuz le este inoculat de alţii, este un afront, un spirit de frondă, o mândrie prost înţeleasă?! Pare plauzibil, pentru că tonul, mimica şi atitudinea lor faţă de reporter trăda această supoziţie. De ce această situaţie?! De ce acest refuz imediat, neargumentat, fără nici o explicaţie?!

Acest **„Nem tudok romanul",** adică **„Nu ştiu româneşte"**, spus acum, în copilărie, îi va costa scump în viitor. Sunt sigură că această decizie se va dovedi, în viitor, infructuoasă, dezastruoasă chiar, se va dovedi a fi de fapt un dezavantaj pe care greu îl vor putea recupera.

Dar din nou caut răspuns la întrebarea: de ce nu vor aceşti tineri să vorbească limba română? O consideră o limbă inferioară, inutilă? Inutilă, pentru că vor să emigreze cât mai curând posibil din ţară?! Dar şi dacă ar avea de gând să emigreze, o limbă în plus faţă de limba maternă dăunează la ceva? Din contră, o limbă cunoscută în plus e un atu, e o valoare intelectuală, constituie un potenţial pentru acea persoană. Aceasta va învăţa mult mai repede şi mai uşor o altă limbă de circulaţie internaţională, înrudită cu româna (franceza, spaniola, italiana, portugheza). Dacă aceşti tineri vor reveni în viitor în România, în vizită, limba română le va fi de mare folos să-şi rezolve unele probleme: să facă turism în vacanţă, să se ocupe de vreo moştenire, sau poate vor avea în viitor membri de familie români cu care şi-ar dori să vorbească, în sfârşit, în limba română etc. Sunt multe alte avantaje oferite de cunoaşterea limbii române. În orice societate, cunoaşterea limbii statului este de o importanţă primordială, covârşitoare. Limba te propulsează în viaţă, îţi deschide porţi nebănuite în a te realiza plenar.

Ipoteza a treia, care ar avea ca şi cauză atât necunoaşterea suficientă a limbii române cât şi încăpăţânarea de a nu o folosi, este de analizat, pe mai multe piste.

Primul tip de intrebări: oare cadrele didactice şi-au făcut în mod corect datoria, au dat suficientă importanţă acestei materii, sau au delăsat orele de limba română printr-o atitudine de superficialitate privitor la metodele folosite şi referitor la bagajul de cunoştinţe predat?! Se face o practică corespunzatoare a limbii române în şcoală? Sau este o nepăsare generalizată în şcolile ungureşti referitor la învăţarea limbii române?

Al doilea: oare să fie din cauza faptului că în multe şcoli limba română este predată de profesori maghiari fără a avea o suficientă cunoaştere a acesteia??

Oricare din răspunsuri ar fi cel adevărat, Ministerul Educaţiei trebuie să se sesizeze de acest fapt, al necunoaşterii limbii române, care dăunează întregii societăţi, dar mai ales elevilor şi tinerilor care vor trebui să muncească şi să trăiască în România. Ei sunt viitoarea generaţie, ei sunt viitorul ţării. Ce fel de societate vor construi dacă, locuitori ai Romaniei fiind, nu cunosc limba statului? Limba este un mijloc de comunicare în interconectarea umană a unei societăţi. Pentru a se realiza în viată, pentru a-şi atinge obiectivele şi a fi utili societăţii prin comunicarea cu aceasta, ei trebuie să stăpânească cât mai bine limba ţării. O persoană nu se poate realiza plenar fără a cuonoaşte limba ţării în care trăieşte şi-şi desfăşoara activitatea. Tinerii nu se pot afirma în societate în lipsa acestui instrument de comunicare care este **limba ţării. Nici o societate nu poate funcţiona fără a avea acest instrument de comunicare, limba oficială,** proclamată în Constituţie şi reglementată prin lege.

Oricare ar fi răspunsul la situaţia din emisiunea cu pricina, gândul mă duce la o eventuală simulare de tip canadian a acestui reportaj, adică cum s-ar fi întâmplat dacă ar fi avut loc în Canada?

Acolo, familiile imigrante se grăbesc să-şi dea copiii din fragedă pruncie să înveţe în grădiniţe limbile oficiale, franceza şi engleza. La fel, în şcoli, copiii au tot interesul să performeze în a stăpâni la un cât mai înalt nivel limbile oficiale, pentru că sunt convinşi de acest avantaj, care le asigură un viitor cât mai bun. **Este de neimaginat ca un elev sau tânăr canadian să nu ştie limba oficială** a provinciei sale. Dacă sunt familii interesate ca în particular să continue a vorbi în limba lor de origine, atunci iau decizia să-şi trimită copiii la şcoala de sâmbătă, organizată de diversele comunităţi în sprijinul învăţării limbii materne. Nu sunt şcoli publice decât în limbile franceză şi engleză. La noi, în România, minorităţile au şcoli în limba maternă a fiecareia, până la nivel de facultate.

În Canada, minorităţile au un respect profund pentru valorile canadiene, pentru limba statului, a legilor, a Drapelului, a Imnului naţional. Limba folosită în administraţie o respectă, o folosesc în comunicarea curentă şi în orice altă situaţie ivită în societate şi nimeni nu refuză să vorbească în limba oficială când este întrebat, conformându-se cu toţii legilor Canadei. Minorităţile greacă, italiană, sud–americană sau asiatică etc., îşi folosesc doar acasă limba maternă, cu prietenii din comunitate sau în locurile de cult (biserici, temple etc). Este ceva subînţeles, normal, legal şi de bun simţ. În rest, la serviciu sau în comunicarea cu ceilalţi, se folosesc limbile oficiale (franceza sau engleza, depinde de provincie).

Această atitudine ar trebui adoptată şi în familiile ungureşti din România, adică **să se insiste ca elevii să posede la un nivel cât mai înalt limba română** (în acelaşi timp, ei pot să-şi practice limba maternă acasă şi în comunitatea lor). Acesta ar fi un pas înţelept de urmat pentru tinerii unguri de azi. Unde în lume se mai poate întâmpla o situaţie ca aceasta, adică să răspunzi că nu cunoşti limba ţării? Doar în Africa sau Amazonia, unde limba oficială nu este cunoscută de către triburile îndepărtate din junglă.

Statul român le asigură maghiarilor o multitudine de drepturi şi facilităţi, în egală măsură cu cele asigurate celorlalţi cetăţeni români: asistenţă medicală gratuită, medicamente gratuite pentru copii, gustări gratuite la şcoală, serviciul de urgenţă, gratuitatea şcolii, inclusiv la nivel de facultate, posibilitatea de a beneficia de tabere în frumoasele noastre staţiuni pitoreşti de la mare şi de la munte, reduceri pe mijloacele de transport, precum şi facilităţi la vârste înaintate, concediu de maternitate de 2 ani etc., toate plătite din bugetul statului.

Cum se poate ca tu, tânăr ungur din România, să nu te gândeşti la toate acestea?? Eşti conştient că şi tu datorezi măcar respect pentru acest stat, pentru limba lui şi pentru tot ce ţi se oferă?? Respectul pentru limba statului este primordial. Aici te-ai născut, aici ai avut toate aceste avantaje şi vei mai avea şi multe altele în viitor…cum te simţi tu, când te comporţi astfel, fără minim respect pentru limba ţării, una din valorile cele mai importante ale ei, răspunzând: **„Nem tudok romanul”,** adică **„Nu ştiu româneşte”??**

Şi atunci mă întreb: creşte, oare, statul român pui de vipere la sânul său?? Statul, ţara, le oferă educaţie şi atâtea alte drepturi şi facilităţi, iar ei, în schimb, aceşti elevi, se comportă ostil, de o manieră lipsită de orice respect!! Eu sper că nu! Sper că ceea ce am văzut la televizor reprezintă cazuri izolate, care ar trebui eliminate total din societatea românească. În primul rând, chiar de către comunitatea maghiară din ţara noastră, aceasta trebuind să conştientizeze că izolarea tinerei generaţii pe criterii etnice, încă de la grădiniţă şi până la facultate, nu poate duce la nimic bun în viitor.

Şi totuşi, ce gust amar mi-a lăsat imaginea în care bietul reporter, ca să nu mai pună paie pe foc, a renunţat să mai insiste în a obţine răspunsuri de la aceşti tineri, văzând şi simţind ostilitatea, obrăznicia şi chiar afrontul!

Ce putem concluziona? Nu prea avem concluzii… Nu vrem să instigăm pe nimeni la intoleranţă, la dezbinare sau ură. Doar că suntem nevoiţi a ne pune din nou întrebări în loc să avem răspunsuri. Oare asta să fie situaţia şi în celellate judeţe unde avem minorităţi ungureşti?! Care este gradul de cunoaştere a limbii române în alte judeţe? Întrebări la care nu avem deocamdată răspunsuri… Las cititorul să încerce să mai găsească şi el.

Ministerul Educaţiei ar trebui să fie mai bine informat despre aceste probleme şi să ia măsuri urgente, în spiritul convenţiilor europene şi conform Constituţiei, legea supremă în statul român.

Profesorii de la Liceul Mihail Eminescu din Satu Mare și ASTRA

Prof. dr. Ovidiu T. POP
C. N. „Mihai Eminescu" Satu Mare

În perioada 1920-1940, dr. Eugen Seleş a fost profesor de limba română şi directorul Liceului *Mihail Eminescu* din Satu Mare, primul liceu din România care poartă numele poetului naţional. Seleş a avut o activitate deosebită în cadrul ASTRA. A fost preşedintele Despărţământului Satu Mare, începând cu anul 1924, funcţie pe care o va ocupa până la sfârşitul perioadei interbelice[1].

Dr. Eugen Seleş a scris despre activităţile desfăşurate de ASTRA şi în anuarele Liceului *Mihail Eminescu* din Satu Mare.

Astfel, „Cronica anului şcolar" din anuarul al V-lea, anul şcolar 1923–1924, conţine şi următoarea activitate: „Elevii clasei a V-a, însoţiţi de director şi mai mulţi profesori, au excursionat în 18 Maiu la Crai-Darolţ, iar la 25 Maiu în Colciul-Mare şi Corod, unde sub egida Astrei, am aranjat şezători poporale, asistând numeros public, intelectuali şi ţărani.[2]"

În anuarul al VII-lea, la „Activitatea extraşcolară şi societatea de lectură", scrie: „ […] Prof. Eugen Seleş, la 8 Aug. 1926, a vorbit ţăranilor din comuna Lozna, despre «Datorinţele ţăranului român în zilele de azi».[3]"

În anuarul al VIII-lea, la „Activitatea extra şcolară şi Societatea de lectură", anul şcolar 1926–1927, scrie: „[…] În 10 Martie directorul Eugen Seleş vorbeşte în piaţă, cu ocazia ratificării de către Italia a tratatului referitor la Basarabia. […] În 15 Maiu în comuna Negreşti directorul Eugen Seleş vorbeşte despre «Menirea Astrei şi curentele vrăjmaşe nouă» […]. În 22 Mai în Viile Apei directorul vorbeşte despre «Scopurile ce urmăreşte Astra» […]. În 24 Iulie directorul Eugen Seleş în comuna Cristolţ, jud. Sălaj, înaintea ţăranilor din sat a făcut elogiul marelui nostru rege Ferdinand.[4]"

În anuarul al XIII-lea, anul şcolar 1931–1932, scrie: „În cadrele societăţii «Astra», profesorii au ţinut la liceu următoarele conferinţe: 1. La 31 Ian. dir. Eugen Seleş, în cadrele unei serbări şcolare, vorbeşte despre poezia d-lui O. Goga, cu prilejul sărbătoririi sale la împlinirea vârstei de 50 ani. 2. În 7 Febr. prof. E. Pandrea vorbeşte despre «Voevozii români în ţara Făgăraşului». 3. În 21 Febr. prof. G. Barbul despre «Călătoriile lui Guliver». 4. În 28 Febr. prof. S. Tămaş despre «Ţara Oaşului». 5. În 6 Martie prof. Aurel Ghitta despre «Opera lui Goethe». 6. În 13 Martie prof. Tr. Potra «O călătorie în ţara sfântă».[5]"

În anuarul al XIV-lea, anul şcolar 1932-1933, scrie: „Discurs rostit de directorul liceului, în ziua de 28 Mai 1933, la marele meeting antirevizionist[6]", apoi „La 1 Dec., ziua unirii Ardealului […]; la marea adunare antirevizionistă din piaţă, unde vorbeşte şi Dl. ministru M. Popovici, vorbeşte şi directorul Eugen Seleş […]. Prof. Eugen Seleş şi Gavril Barbul în 26 Nov. 1932 au vorbit ţăranilor din Mădăras despre neîndreptăţirea acţiunii revizioniştilor. În 18 Martie 1933, prof. E. Seleş vorbeşte micilor industriaşi despre poezia lui Gh. Coşbuc. [7]" La pagina 10: „În cadrele despărţământului «Astra», în sala festivă a liceului nostru, s'au ţinut următoarele conferinţe: 1) La 9 Febr. 1933, directorul Eugen Seleş: «Înlăturarea crizei morale prin iubirea creştinească.»[8]"

În anuarul al XV-lea, anul şcolar 1933–1934, scrie: „În cadrele despărţământului Astra, între 19 Febr. – 3 Martie 1934, a funcţionat o Şcoală Ţărănească. Între profesorii ei, a fost directorul Eugen Seleş, ca director al cursurilor şi profesor de educaţie naţională, iar profesorul G. Barbul ca profesor de istorie. Tot în cadrele Astrei, au ţinut conferinţe următorii: 1) În 6 Mai 1934, în comuna Amaţi, Prof. Eugen Seleş a) «Iubire de neam, lege şi ţară.» […] 2) În 13 Mai, în comuna Ruşeni: a) Prof. Eugen Seleş «Scopurile ce le urmăreşte Astra». […] 3) În 20 Mai în comuna Doba: a) Prof. Eugen Seleş: «Datorinţele ţăranului la graniţă şi scopurile urmărite de Astra». […] 4) În 20 Mai în Colonia Voievodul Mihai a) Prof. Eugen Seleş:

Datorinţele unui colonist. […] 5) În 3 Iunie, în comuna Odoreu: a) Prof. Eugen Seleş: «Greutăţile din trecut ale ţăranului român dela graniţă şi despre datorinţele lui în ţara românească». 6) În 27 Oct. 1933, directorul Eugen Seleş a vorbit la radio în localitatea Kralovo na Tisou (Craia) din Cehoslovacia, la serbarea aranjată de corul intelectualilor din Halmeu, cu ocazia aniversării a 15-a a proclamării Republicei Cehoslovace.[9]"

În Anuarul al XVI-lea, anul şcolar 1934-1935, scrie:

„În cadrele Astrei s'au ţinut următoarele vorbiri:

1. Prof. Eugen Seleş: a) în 23 Sept. 1934 în Negreşti: Scopurile urmărite de Astra; b) în 7 Oct. 1934 în comuna Petea «Limba, cel mai scump tezaur al nostru»; în 4 Nov în Botiz: «Datoria Românilor la graniţă, dragostea pentru graiul strămoşesc»; în 16 Martie 1935 în Halmeu «Despre binefacerile administraţiei româneşti»; în 23 Iunie în colonia Baba Novac «Datoria coloniştilor români la graniţă».
2. Prof. G. Barbul a) în 23 Sept. 1934, în Negreşti «Foloasele cărţii»; b) în 4 Nov., în Botiz «Netemeinicia revizionismului»; c) în 23 Iunie, în Baba Novac «Legende din vieaţa căpitanului Baba Novac».
3. Prof. S. Tămaş: a) în 23 Sept., în Negreşti «Despre antirevizionism»; b) în 7 Oct. în Petea «Netemeinicia încercărilor de revizuire»; c) în 20 Oct. în Mărtineşti «Datoria de a ne cultiva limba»; d) la 4 Nov. în Botiz «Despre însemnătatea cărţii»; e) în 12 Mai, în Corod şi Culciul Mare «Despre revizionism»; f) în 19 Mai, în Apa «Rolul femeii române în educaţia naţională»; g) în 17 Iunie, înVetiş «Datorinţele Românilor la graniţă».
4. Prof. V. Scurtu în 7 Oct. 1934, în Petea «Îndemnare la cultivarea graiului românesc».
5. Prof. O. Ruleanu în 20 Oct., în Mărtineşti «Rolul învăţătorului în organizarea culturală a comunei».[10]"

În 23 septembrie 1934, Astra, despărţământul Negreşti, a organizat o mare serbare populară, la care au participat o mulţime de intelectuali din Satu Mare şi aproape toate comunele din Ţara Oaşului. Astra din Satu Mare a fost reprezentantă de preşedintele ei Dr. Eugen Seleş, secretarul Gavril Barbul şi Titu Demian, Silviu Tămaş, Victor Mathei membrii în comitet[11].

În Anuarul al XVII-lea, anul şcolar 1934-1935, se scrie:

„În cadrele Astrei, au activat:

Pentru reuşita adunării generale a Astrei, care s'a ţinut în Satu-Mare, în zilele de 13-15 Sept. 1935, au colaborat prof. Eugen Seleş, G. Barbul, S. Tămaş, A. Demian, O. Ruleanu.

Au funcţionat ca profesori ai Şcoalei Ţărăneşti din Febr.-Martie 1936: 1. Eugen Seleş, conducătorul şcoalei; 2. V. Herman; 3. G. Barbul; 4. S. Tămaş; 5. V. Scurtu şi 6. Gh. Colda.

S'au ţinut următoarele conferinţe: 1. La 23 Febr. 1936, prof. Eugen Seleş «Fără busolă»; 2. prof. M. Raţiu la 8 Martie «Problematica literară contimporană»; 3. La 15 Martie, prof. A. Peia «Geniul francez»; 4. La 25 Martie, prof. C. Mezea «Târgul de fete»; 5. La 3 Mai, prof. O. Ruleanu le vorbeşte meseriaşilor despre «Foloasele cititului»; 6. În 7 Iunie, prof. S. Tămaş şi O. Ruleanu, în comuna Peleşul-Mare «Despre foloasele cărţii şi ale cititului».[12]"

Câteva rânduri din Anuarul al XVIII-lea, anul şcolar 1936-1937, despre activitatea profesorilor de la Liceul *Mihail Eminescu* din Satu Mare:

„Profesorii au luat parte şi la ciclul de conferinţe pe cari le-au ţinut în cadrele Astrei, distinşi conferenţiari, profesori universitari, din Estensiunea universitară din Cluj.

La Şcoala ţărănească care a funcţionat în cadrele Astrei în Satu-Mare, în luna Febr. 1937, au făcut lecţii următorii: 1. Eugen Seleş. 2. G. Barbul. 3. S. Tămaş. 4. V. Herman. 5. G. Colda şi 6. O. Ruleanu.[13]"

Un fragment din Anuarul al XIX-lea, anul şcolar 1937-1938:

„Profesorii au luat parte la toate conferinţele ţinute de distinşii profesori universitari, membri ai Extensiunei Universitare din Cluj, sau invitaţi din alte părţi şi au activat şi dânşii în cadrele Astrei. Astfel directorul a prezentat publicului pe toţi conferinţierii Astrei, a vorbit în 13 Martie cu ocazia şezătorii scriitorilor din Ardeal; la 9 Iunie, când s'a inaugurat luna cărţii, au vorbit prof. Eugen Seleş, O. Ruleanu şi T. Roşu. – În 27 Sept. 1937, în comuna Mărtineşti au vorbit S. Tămaş «Despre rolul şcoalei»; T. Roşu «Despre trecutul neamului românesc»; tot D-sa la 8 Mai, a vorbit tineretului «Despre Regele Carol al II-lea şi educarea tineretului» - În toamna anului 1937, profesorii Eugen Seleş, G. Barbul,

S. Tămaş şi O. Ruleanu au cutreerat satele dela graniţă, au cules date statistice şi le-au furnizat conducerii centrale a Astrei, la Sibiu. – În ziua de 13 Iunie, la adunarea generală a despărţământului Astrei, în comuna Seini, a vorbit directorul.[14]"

În zilele de 13-15 septembrie 1935, a avut loc la Satu Mare, Adunarea generală a ASTRA. Acest eveniment a fost un moment deosebit în viaţa şi activitatea despărţămintelor din ţinuturile sătmărene. La Adunarea generală a ASTRA au participat personalităţi ale culturii române: „I. Agârbiceanu, Dr. Tiberiu Brediceanu, Dr. Vasile Ilea, Dr. Liviu Ionaşiu, Alexandru Lupeanu-Melin, Dr. Gheorghe Moga, Dr. Augustin Popa, Ilie Rusmir, Dr. Victor Stanciu, Dr. Coriolan Suciu şi Dr. Iosif Stoichiţă, toţi membrii ai Comitetului Central.[15]"

Programul a cuprins între altele: în 13 septembrie şedinţa cu preşedinţii despărţămintelor ASTRA, în 14 septembrie şedinţa Adunării generale, iar în 15 septembrie şedinţa în care s-au discutat rapoartele comisiunilor alese.

Cu această ocazie a fost ales noul *Comitet central* al ASTRA, format din: „preşedinte d. profesor dr. Moldovan, vicepreşedinţi: dr. G. Prodaşi, Gh. Moga, iar membri dnii: dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, dr. Ilie Bou, V. Bologa, Emilan Cioran, Lucian Borcia, Ioan Pelivan (Chişinău), Teodor D. Iacobescu (Cetatea-Albă), N. Colan, L. Jonaş, dr. I. Stoichiţa, Silviu Ţepuşu, I. Vătăşan, Episcop Ciorogariu, I. Agărbiceanu, Al. Borza, N. Drăgan, Silviu Dragomir, Episcop Nicolae Ivan, Ioan Lupaş, Valer Moldovan, P. Poruţiu, Cornel Corneanu, Ştefan Pop (Bucureşti), Octavian Goga, dr. V. Ilea, Episcop Vasile Lăzărescu, Al. Lupanu, Aug. Popa, Ştefan Roşianu, A. Miloia, Episcop Alex. Nicolescu, Voicu Niţescu, P. Suciu, Jacob Popa, I. Rusmir, I. Simu, C. Suciu. Membrii supleanţi au fost aleşi dnii dr. N. Căliman, dr. Nicoară Eugen şi N. Dăncilă din Braşov[16]."

În anul 1935 începe construcţia Palatului Cultural „Casa Naţională", pe terenul de pe str. Mihai Viteazulnr. 13, care a fost donat de Primărie. ASTRA a donat suma de 100.000 lei pentru acest proiect. Pe lista acţionarilor participanţi la adunarea de constituire a Casei Naţionale din Satu Mare, desfăşurată la 15 martie 1935, este şi „ […] 8. «Astra» societate culturală, 400 acţuni 10 voturi; […] 19. dr.Seleş Eugen, 2 acţiuni, 2 voturi; […][17]" În primul Consiliu de administraţie se găsea şi dr. Eugen Seleş, în calitate de membru. În acest proiect s-au implicat şi alţi profesori de la Liceul *Mihail Eminescu* din Satu Mare: Gavril Barbul, AdrianDemian, Alexandru Doroş, Vasile Scurtu, precum şi medicul liceului, dr. Alexandru Dumbrăviceanu.

În acest material apar mai mulţi profesori de la Liceul *Mihail Eminescu* din Satu Mare. Îi vom înşira, trecând în paranteză specialitatea şi perioada în care au profesat la acest liceu: Gavril Barbul (istorie, 1919-1940), Gheorghe Colda (desen, 1930-1940, 1945-1947), Adrian Demian (muzică, 1919-1920, 1945-1947), Alexandru Doroş (drept, 1923-1925), Aurel Ghitta (limbi moderne, 1921-1938), Vasile Herman (religie greco-catolică, 1919-1940, 1945-1948), Victor Mathei (ştiinţe naturale, 1921-1922, 1931-1936), Corneliu Mezea (istorie-geografie, 1935-1936), Eftimiu Pandrea (limba română, 1924-1940), Aurel Peia (limba franceză, 1935-1940), Traian Potra (ştiinţe naturale, 1931-1939), Mihail Raţiu (filosofie, 1932-1940), Titus Roşu (istorie, 1936-1940), Octavian Ruleanu (limba română, 1934-1939), Vasile Scurtu (limba română, 1930-1940),Eugen Seleş (limba română, 1920-1940), Silviu Tămaş (geografie-istorie, 1919-1940) etc[18].

Bibliografie

Documente

Anuarul al V-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1923-1924, Tipografia Simon şi Vescan, Satu-Mare.

Anuarul al VII-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1925-1926, Tipografia „Corvin" S.A. ROMÂNĂ, Satu-Mare.

Anuarul al VIII-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1926-1927, Tipografia „Corvin" S.A. ROMÂNĂ, Satu-Mare.

Anuarul al XIII-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1931-1932, Tipografia „GLORIA", Satu-Mare.

Anuarul al XIV-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare pe anul şcolar 1932-1933, Tipografia „GLORIA”, Satu-Mare.

Anuarul al XV-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1933-1934, Tipografia „Athenaeum”, Satu-Mare.

Anuarul al XVI-lea, XVII-lea, XVIII-lea şi al XIX-lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare pe anii şcolari 1934/1935, 1935/1936, 1936/1937, 1937/1938, Tipografia „HIRSCH”, Satu-Mare, 1938.

Volume

Ciubotă, Viorel, Viman, Ioan, Dobrescu, Adela, Lobonţ Puşcaş, Maria, *Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român în nord-vestul României. Documente (1862-1947)*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2011.

Gheorghiţă, Horia I., *Satu-Mare – Oameni şi fapte*, Tipografia „Gloria” Satu-Mare, 1935.

Pop, Ovidiu T., *Profesor dr. Eugen Seleş*, Caietele eminescienilor sătmăreni, vol. 7, Editura Citadela, Satu Mare, 2015.

Pop, Ovidiu T. şi Pop, A., *Colegiul Naţional „Mihai Eminescu” Satu Mare Monografie*, Colecţia Centenarium, Editura Didactică şi Pedagogică R.A., Bucureşti, 2017.

Studii, articole

Porumbăcean, Claudiu şi Câmpean, Viorel,*Casa Naţională Sătmăreană, un mare proiect ratat al românilor*, „Informaţia de Duminică”, Satu Mare, Anul XIII, Nr. 621, 18 ianuarie 2015, pp. 6-7.

Note

1.Ovidiu T.Pop, *Profesor dr. Eugen Seleş*, Caietele eminescienilor sătmăreni, vol. 7, Editura Citadela, Satu Mare, 2015.

2.Anuarul al V–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, peanul şcolar 1923–1924, Satu-Mare, 1925, p 10.

3.Anuarul al VII–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1925–1926, Satu-Mare, 1926, p. 73.

4. Anuarul al VIII–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1926–1927, Satu-Mare, 1927, pp. 85-86.

5.Anuarul al XIII–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, pe anul şcolar 1931–1932, Satu-Mare, 1932, p. 8.

6. Anuarul al XIV–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare pe anul şcolar 1932-1933, Satu-Mare, 1933, pp. 3-6.

7. Ibidem, p. 9.

8. Ibidem, p. 10.

9. Anuarul al XV–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare, peanul şcolar 1933–1934, Satu-Mare, 1934, pp. 10-11.

10. Anuarul al XVI–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare pe anul şcolar 1934/1935, Satu-Mare, 1938, p. 10.

11.Viorel Ciubotă, Ioan Viman, Adela Dobrescu, Maria Lobonţ Puşcaş, *Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român în nord-vestul României. Documente (1862-1947)*, Cluj-Napoca, 2011, pp. 92-93.

12. Anuarul al XVII–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare pe anul şcolar 1934/1935, Satu-Mare, 1938, p. 15.

13. Anuarul al XVIII–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare pe anul şcolar 1936/1937, Satu-Mare, 1938, p. 5.

14. Anuarul al XIX–lea al Liceului de Stat Mihail Eminescu din Satu-Mare pe anul şcolar 1937/1938, Satu-Mare, 1938, p. 6

15. Viorel Ciubotă, Ioan Viman, Adela Dobrescu, Maria Lobonţ Puşcaş, *Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român în nord-vestul României. Documente (1862-1947)*, Cluj-Napoca, 2011, p. 28.

16.Horia I. Gheorghiţă, *Satu-Mare – Oameni şi fapte*, Satu-Mare, 1935, pp.220-221.

17.Claudiu Porumbăcean; Viorel Câmpean, *Casa Naţională Sătmăreană, un mare proiect ratat al românilor*, „Informaţia de Duminică”, Satu Mare, Anul XIII, Nr. 621, 18 ianuarie 2015, pp. 6-7.

18.Ovidiu T. Pop şi Aurel Pop, *Colegiul Naţional „Mihai Eminescu” Satu Mare Monografie*, Colecţia Centenarium, Bucureşti, 2017, pp. 71-86.

Zdrobiți și uitați, românii transnistreni

Ing. ec. Cristian MAREŞ

„Cui ne lăsaţi pe noi, moldovenii? De ce suntem rupţi din coasta Moldovei şi trăim pe celălalt mal al Nistrului? Fraţii noştri! Nu ne lăsaţi, nu ne lepădaţi şi nu ne uitaţi! Şi dacă ne veţi uita, noi malul Nistrului îl vom săpa şi vom îndrepta apa pe dincolo de pământul nostru!”

Toma Jalbă,
reprezentant al românilor transnistreni la
Congresul ostaşilor moldoveni
din octombrie 1917

Cred că în această perioadă, în care se pune tot mai mult pe plan diplomatic problema rezolvării situaţiei Transnistriei, respectiv fâşia de teren parte a Republicii Moldova în stânga Nistrului care formează astăzi Republica Nistreană, nerecunoscută de nimeni, scăpată de sub controlul Chişinăului şi întreţinută de Rusia, ar trebui cunoscută la noi şi situaţia românilor transnistreni, reduşi acum cu mult ca număr faţă de ceea ce reprezentau odată. Astfel, am putea să ne aplecăm cu mai multă atenţie asupra transnistrenilor şi asupra dăinuirii istorice a românilor în zone la est de Nistru mult mai vaste decât teritoriul actual în dispută. Inclusiv faptul că românii (numiţi moldoveni) din actuala regiune nistreană sunt în superioritate relativă (40%) faţă de ruşi şi ucraineni (aproximativ 30% fiecare) spune multe despre caracterul etnic al acestei zone, în care cea mai numeroasă populaţie continuă să fie cea românească. Ba mai mult, acest fapt aruncă o lumină şi asupra caracterului etnic de bază, valabil cu câteva decenii în urmă, al regiunii mai extinse de la stânga Nistrului, adevărata Transnistrie, care se întinde între Nistru şi Bug. La aceste consideraţii putem adăuga faptul că din actuala Transnistrie din Republica Moldova, procentul de 30% cât îl ocupă în prezent elementul etnic rus este unul cu totul artificial, format din conducerea politică, Armata a XIV-a rusă cu familiile, pensionarii din armata roşie şi alte elemente căzăceşti stabilite pentru paza şi protecţia regimului comunist ce conduce la Tiraspol.

Românii transnistreni, scurtă retrospectivă istorică

Nu intenţionez să fac o prea lungă incursiune în istoria regiunii, ci doar să amintesc unele repere importante, care demonstrează clar caracterul etnic românesc iniţial al regiunii.

Regiunea dintre Nistru şi Bug, poate şi unele porţiuni dincolo de Bug, către Nipru, a făcut parte din imperiul dac al lui Burebista, la fel ca şi alte întinse regiuni din Balcani sau Câmpia Panonică, la sud şi la vest, precum şi până în Carpaţii Păduroşi, la nord. După cucerirea şi retragerea romanilor din Dacia, populaţia daco-română era predominantă în regiunile mai sus menţionate, valurile migratoare venind şi trecând, dar populaţia de bază rămânând pe loc, deplasându-se doar cei cu turmele, prin transhumanţă.

Primii vlahi la est de Carpaţi sunt pomeniţi încă din secolul IX, în tăbliţele runice de pe insula Gotland, şi s-ar putea să fie vorba chiar de români de la est de Nistru, deoarece drumurile vikingilor „de la varegi la greci” treceau de la Marea Baltică la Marea Neagră pe Volga, Nipru, Bug, Nistru şi posibil Prut. Dar pomeniri sigure ale românilor transnistreni apar în jurul anilor 1150, în cronicile slave şi bizantine, care îi menţionează între secolele IX şi XIII. Numiţi bolohoveni, aceştia stăpâneau părţi din provinciile Podolia, Volânia, Kiev şi partea nordică a Basarabiei, pe când partea sudică a Basarabiei şi zona transnistreană limitrofă era sub stăpânirea vlahilor numiţi brodnici. Brodnicii, sub conducerea voievodului Ploscânea, participă la bătălia de la râul Kalka (1223), unde mongolii îi strivesc pe ruşi, brodnicii luptând în aripa stângă alături de mongolii conduşi de Tsukir Han şi Teshi Han. Rezultatul acestei bătălii este intrarea ruşilor sub vasalitatea mongolă pentru mai bine de trei sute de ani. Bolohovenii, pentru a putea rezista presiunii Kievului, se aliază cu Batu Han, hanul tătar din Crimeea. Unul dintre cnezii ruşi învinşi la Kalka, Daniil, cneazul Kievului, şi el sub suzeranitatea tătară, profitând de invazia mongolă din 1241 în

Ungaria a lui Batu Han, atacă şi distruge unitatea politică a cnezatului bolohovenilor. Ulterior, cronicile nu-i mai menţionează pe brodnici şi bolohoveni, ci doar pe vlahi sau valahi, care este similar cu românii. Aceste cronici îi menţionează pe aceştia pe ambele maluri ale Nistrului, apar până la Bug şi chiar dincolo de el, aşa cum ne pot dovedi denumiri geografice şi chiar multe sate rămase ca prin minune româneşti, în ciuda eforturilor de deznaţionalizare şi exterminare, aşa cum arată şi Vasile Şoimaru în cartea sa *Românii din jurul României*.

Acest vajnic căutător face parte din tradiţia altor cercetători ai vieţii româneşti de la est de Nistru, începând cu Teodor Burada, folclorist român ce a călătorit mult în Transnistria în a doua jumătate a secolului XIX, culegând folclor şi identificând multe sate româneşti, inclusiv pe valea Bugului, aşa cum menţionează în cele două lucrări ale sale *O călătorie în satele Moldoveneşti din gubernia Cherson* (1882) şi *O călătorie la Românii din gubernia Kamenitz-Podolsk* (1884), lăsând o mulţime de observaţii asupra obiceiurilor, portului, limbii acestora, remarcând unitatea sufletească a acestora cu românii basarabeni, transilvăneni sau din România. În 1942 apare monumentala lucrare a sociologului român Anton Golopenţia, *Românii de la est de Bug*, motiv pentru care acesta este ucis în închisoare de comunişti (1951).

Sursele documentare medievale sunt în general sărace despre regiunea transnistreană, totuşi, găsim suficiente documente care să ateste permanenţa românilor transnistreni, dar şi stăpânirea lor peste porţiuni destul de mari la est de Nistru. Ion Vodă cel Cumplit vorbeşte de ţara Moldovei de dincolo de Nistru şi, de exemplu, la 10 mai 1574, dă un hristov prin care îl împroprietărea pe Ion Golia, marele logofăt al Moldovei, cu moşii dincolo de Nistru, la gura Iahurlucului şi mai sus de Orhei, la capul Peşterei, inclusiv loc de patru mori. Ori, acest lucru nu putea fi realizat decât dacă domnul moldovean chiar stăpânea acele locuri. Mai departe, sunt numeroase documente ulterioare care confirmă stăpânirea ţinuturilor de pe peste Nistru. Tot aşa, la 4 august 1588, Petru Voievod confirmă printr-un hristov împărţirea moşiilor între jupâneasa lui Golia şi a lui Eremia pârcălabul pe Răut, jumătate din satul Oxintia, o moară la Mihăilaşa etc. La 11 august 1593, Ieremia Movilă reînnoieşte un hristov de pe vremea lui Ion Vodă referitor la aceleaşi moşii, iar în 1602 boieri moldoveni vorbesc de neamurile de dincolo de Nistru. Mai mult, trebuie amintită stăpânirea cetăţii Lerici a genovezilor, de la limanul Niprului, ocupată de moldovenii lui Petru Aron la 1454 şi deţinută de Ştefan cel Mare până la 1475. Secolul XVIII cuprinde mult mai multe documente şi acte de vânzare, danii ale moşiilor de peste Nistru, care dovedesc o dată în plus stăpânirea acestor pământuri de către domnii moldoveni, chiar dacă aflaţi sub suzeranitate otomană.

Cazacii români

Pentru a arăta importanţa românilor transnistreni în regiune în această perioadă, menţionez existenţa unor conducători importanţi români chiar şi în rândurile cazacilor. Dau aici un scurt fragment din articolul lui Viorel Dolha despre Transnistria:

Ştefan Bathory într-o scrisoare către înalta Poartă arată că întinderile dintre Bug şi Nipru erau populate cu o adunătură de oameni compusă din poloni litvani, moscali şi români. Cazacii sunt strânşi dintre moscali şi români. Prin denumirea de cazac, tătarii înţelegeau vagabond. Hatmanul lor Dumitru Vişnovieţchi se cobora dintr-o soră a lui P. Rareş. A pretins şi scaunul Moldovei. După Ioan Vodă cel Cumplit, cazacii vor năvăli în Moldova de mai multe ori aducând cu ei ,,Domnişori", fii adevăraţi sau închipuiţi de dincolo de Nistru ai domnilor de odinioară ai Moldovei.

Ioan Nicoară Potcoavă a fost primul hatman ales de întreaga Sece Zaporojeană. El va reuşi să ocupe pentru scurt timp tronul Moldovei şi acelaşi noroc şi-l vor încerca şi alţi români din fruntea cazacilor: Alexandru şi Constantin Potcoavă, Petre Lungu, Petre Cazacu. Rangul suprem de hatman al cazacilor îl vor mai deţine dintre românii transnistrieni Ion Grigore Lobodă, Tihon Baibuza, Samoilă Chişcă, Ion Sârcu, Opară, Trofim Voloşanin (Românul), Ion Şărpilă, Timotei Sgură, Dumitru Hunu şi eroul legendar al cazacilor în lupta pentru independenta Ucrainei, Dănilă Apostol. Pe tot parcursul sec. XVI – XVIII, înalte ranguri printre cazaci le-au avut polcovnicii Toader Lobădă, (în Pereiaslav), Martin Puşcariu (în Poltava), Burlă (în Gdansk), Pavel Apostol (în Mirgorod), Eremie Gânju şi Dimitrie Băncescu (în Uman), Dumitraşcu Raicea (în Pereiaslav) comandantul Varlam Buhăţel, Grigore Gămălie (în Lubensc), Grigore Cristofor, Ion Ursu (în Raşcov), Petru Apostol (în Lubensc). Alţi mari comandanţi de unităţi căzăceşti dintre ,,dacii transnistrieni" sunt: Ţopa, Scapă, Ţăranul, Moldovan, Munteanu, Procopie,

Desălagă, Drăgan, Gologan, Polubotoc, Cociubei, Turculeţ, Chigheci, Grigoraş, Bogdan, Radul, Focşa, Basarab, Grigorcea, Borcea, etc. Mulţi din ei vor fi semnatari ai documentelor de unire a Ucrainei cu Rusia de la 18 ianuarie 1654, iar alţii, precum generalul Ciorbă şi coloneii Mândra, Ghinea şi Brânca vor intra în serviciul Rusiei.

Din secolul XVII, la revoluţia rusească

La mijlocul secolului XVII, după moartea lui Bohdan Hmelniţki, Ucraina controlată de cazaci se divide în două părţi, mărginite de Nipru. Partea din stânga, sub hatmanul Samuilovici şi partea din dreapta, sub hatmanul Doroşcenko. Cei din stânga intră sub suzeranitatea rusească a ţarului Alexis Mihailovici, iar cei din dreapta, sub cea otomană, Doroşcenko primind un tratament egal cu cel al hanilor din Crimeea sau al principilor români de sub suzeranitatea sultanului.

La 1681, domnitorul moldovean Gheorghe Duca devine domn al Moldovei şi Ucrainei, stăpânirea sa fiind recunoscută de sultan până la Nipru, devenind şi administrator al acestei părţi din Ucraina. Acesta colonizează cu români întinsele teritorii devastate de război, adăugând un nou val de viaţă românească celei existente, dar rarefiate, şi introduce o seamă de reforme pentru a ajuta revenirea vieţii economice, prin privilegiile date din capitala Ucrainei româneşti, Nemirova (Nimirov, pe Bug), la 20 noiembrie 1681. Duca numeşte comandanţi români ai regiunii de dincolo de Nistru şi construieşte cetatea Kanev pe Nipru. Pe lângă hotarul etnic, este împins şi hotarul politic mult dincolo de Nistru. După el, au mai deţinut conducerea Ucrainei şi Ştefan Movilă, Dimitrie Cantacuzino şi Ene Drăghici. Viaţa în Ucraina românească ce cuprindea teritoriul dintre Nistru, Nipru, Camenca (la nord) şi marea Neagră (la sud) era identică cu cea a românilor din Moldova, documentele fiind redactate în limba română şi acolo domnind „jus valahicum", legea română. Teritoriul era împărţit administrativ în două, de la Nistru la Bug şi de la Bug la Nipru.

Speriat de expansiunea românească, hatmanul cazac de la stânga Niprului face paşi şi mai importanţi către Rusia, şi ea îngrijorată. Expediţiile militare ale lui Petru cel Mare îl aduc pe domnul Moldovei Dimitrie Cantemir în tabăra rusească, iar după bătălia de la Stănileşti, pe Prut (1711), acesta este nevoit să fugă în Rusia împreună cu mulţi boieri de-ai săi care vor juca în continuare un rol important în viaţa românească de la est de Nistru şi chiar în viaţa culturală şi militară rusească.

Porţiunea dintre Nipru şi Bug ajunge sub stăpânirea rusească în urma păcii de la Kuciuk-Kainargi (1774), dar şi până atunci românii, cunoscuţi pentru calităţile lor militare, au fost recrutaţi în armata rusă. De exemplu, în 1740 este format un corp de armată din moldoveni, cu colonelul Horvat, maiorul Filipovici, care avea steagurile decorate cu stema moldavă. Ruşii ating Nistrul, în 1792 în urma păcii de la Iaşi, înglobând provincia numită de ei Edisan, între Nistru şi Bug (Transnistria sudică). La 1793 este înglobată în imperiul rus şi Podolia (Transnistria nordică). În Edisan, ruşii găsesc, conform episcopului de la Ecaterinoslav, 67 de localităţi dintre care 49 româneşti (73%), una lipovenească şi 17 armeneşti şi greceşti, niciuna rusească sau ucraineană!

Până atunci ruşii încurajau românii să se stabilească în provinciile ocupate de ei, dar ulterior au trecut la un proces masiv de rusificare, pentru a integra, îngloba şi deznaţionaliza populaţia românească, cea mai veche de pe aceste pământuri, de dinaintea venirii valurilor de migratori dintre care făceau parte şi slavii. Cu toate acestea, populaţia românească a continuat să fie majoritară pe arii extinse şi dincolo de Nistru, mai ales în provinciile mai apropiate de fluviu, unde legăturile cu românii din teritoriul Moldovei erau mai puternice, servind ca o piedică serioasă contra rusificării. Ca şi o dovadă elocventă este faptul că la est de Nistru, noua provincie, alipită la Rusia în 1792 şi împărţită în patru districte, a fost pusă sub administrarea boierilor români, asta până la consolidarea poziţiei ruseşti, când vor fi anulate toate privilegiile şi se va trece la o rusificare forţată, inclusiv prin colonizarea masivă a elementelor alogene ruse şi ucrainene, dar ţinând cont că acestea nu erau suficiente, ruşii vor coloniza cu ce vor găsi, inclusiv cu etnici germani.

În sprijinul existenţei preponderente a elementului românesc la est de Nistru poate fi adus şi argumentul toponimiei şi al etimologiei multor oraşe şi târguri din Transnistria. Movilăul (actual Moghilev) a fost întemeiat de domnitorul Moldovei Ieremia Movilă, Raşcovul (fostă reşedinţă a domniţei Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu) de boierul Raşcu, Dubăsari de boierul Jora. Movilăul şi Raşcovul, cu regiunile împrejmuitoare, au făcut parte din Moldova chiar la 1812, la anexarea rusească a Basarabiei, şi au rămas în componenţa acesteia încă ani buni după 1812. Oceakovul a fost construit cu ajutorul lui Petru Şchiopul, iar Odessa după planurile

arhitectului Manole, mâna dreaptă a ducelui Richelieu (de origine franceză), constructorul oraşului. O mare parte din Odessa, cartiere întregi erau româneşti la începuturile acestuia, românii primind loc de case în oraş.

De la anexarea Basarabiei, la 1812, şi accentuarea spolierii şi rusificării populaţiei, tendinţa se inversează accelerat, tot mai mulţi români fugind înapoi în Moldova de dincolo de Prut, atât din Bararabia cât şi din Transnistria. Sate întregi se depopulează rapid, autorităţile ruseşti intrând în alertă în faţa unui asemenea exod. Funcţionarul în ministerul de externe rus P. P. Svinin, trimis de ţar la 1815 să verifice informaţiile primite referitoare la abuzurile autorităţilor ruse, raporta ţarului că numai în decurs de un an, din judeţul Tighina au fugit dincolo de Prut 900 de familii, din judeţul Codrilor 290 de familii, iar din judeţul Hotin 359 de familii. Cu toate acestea, statistica lui Koeppen, profesor de statistică la Universitatea din Petersburg şi membru al academiei ruse, în lucrarea sa *Despre harta etnografică a Rusiei europene*, apărută sub auspiciile Societăţii imperiale ruse de geografie la Petersburg. în 1852, la capitolul Tabelul străinilor, la rubrica românilor găsim 406182 în Basarabia (86% din populaţia Basarabiei), dar şi 75000 în gubernia Kherson, 9858 în gubernia Ecaterinoslav şi 7429 în Podolia. Asta, după un adevărat exod, care va continua până la revoluţia din 1917.

Unirea Basarabiei şi românii transnistreni

Despre cum s-a realizat şi pregătit unirea Basarabiei cu România, despre acele clipe de frământare, speranţă şi eroism, s-a mai scris şi publicat în ultima vreme, de aceea mă voi referi la partea ce priveşte românii transnistreni în vâltoarea acestor zile de zbucium şi foc.

În condiţiile create de revoluţia rusă, românii moldoveni şi transnistreni încep să se organizeze în urmărirea idealurilor lor naţionale. Zorii libertăţii deschişi de revoluţia din martie vor fi striviţi de cizma bolşevică pentru cea mai mare parte a fostului imperiu al ţarilor, devenit imperiu comunist, cu o apetenţă expansionistă mult mai mare.

Dar, până atunci, românii mai aveau de luptat pentru idealul naţional, pe ambele maluri ale Nistrului. Românii din stânga Nistrului se organizează pe mai multe planuri, în mai multe grupări, toate urmărind realizarea a cât mai multor deziderate pentru români. Fruntaşii românilor transnistreni se organizează alături de românii ardeleni aflaţi la Kiev dintre foştii prizonieri din Rusia, alături de români din regatul român, soldaţi basarabeni din armata rusă, studenţi români şi alţii. Astfel, în cadrul Radei Ucrainene, în urma demersurilor făcute de societatea românească „Deşteptarea", i se recunoaşte minorităţii române din Ucraina dreptul de a fi reprezentată în Rada Centrală de 8 deputaţi. Legea cerea ca acest drept să se acorde în urma unui sufragiu făcut în sânul minorităţii, în urma căruia cel puţin o sută de mii de persoane declarate de o anumită etnie să declare în scris acest lucru şi să declare că vor drepturi naţionale politice şi culturale, iar minorităţile mai mari puteau avea şi un reprezentant în guvern. Strângerea de semnături a început printre românii transnistreni de pe teritoriul ucrainean, iar în acest timp au activat în Rada de la Kiev doi reprezentanţi români, Ion Precul, preşedintele societăţii „Deşteptarea" şi I. Dumitraşcu.

În lunile în care a funcţionat Rada Ucraineană, până în 1918, când războiul se extinde în această ţară, aceştia şi-au făcut datoria de români. Astfel, la 9 ianuarie 1918, Ion Precul, de la tribună, cere drepturi pentru cei 800000 de români ce vieţuiesc la stânga Nistrului, iar Dumitraşcu protestează la 20 aprilie 1918 contra pretenţiilor Ucrainei asupra Basarabiei şi ia apărarea României contra căreia Rada a luat decizia de a trimite o moţiune de protest contra unirii Basarabiei cu România. La apariţia bolşevicilor în Ucraina, fruntaşii românilor au fost nevoiţi să se refugieze dincoace de Nistru.

Trebuie menţionat că încă din aprilie 1917, în programul Partidului Naţional Moldovenesc, la punctul 10 se stipula: „Moldovenilor de dincolo de Nistru să li se chezăşuiască aceleaşi drepturi pe tărâm cultural, bisericesc, politic şi economic, pe care le vor avea în Basarabia locuitorii de alt neam."

În continuare, pe de altă parte, la Congresul ostaşilor moldoveni din Chişinău, deschis la 19 octombrie 1917, au luat parte şi delegaţi de dincolo de Nistru. Aici, Pantelimon Halippa cere unirea cu România, iar unul dintre cei care a luat cuvântul a fost Toma Jalbă, în numele românilor din Transnistria:

„Şi aşa, fraţilor, din cuvintele ce le-am auzit aici, văd că v-aţi hotărât cu toţii să vă luaţi ce vi se cuvine, drepturile şi autonomia. Dar eu acum vă întreb pe domniile voastre, fraţilor, fraţii mei şi neamurile mele, că noi suntem moldoveni dintr-un sânge, cui ne lăsaţi pe noi, moldovenii? De ce suntem rupţi din coasta Moldovei şi trăim pe celălalt mal al Nistrului? Noi rămânem ca

*şoarecii în gura motanului? Fraţii noştri! Nu ne lăsaţi, nu ne lepădaţi şi nu ne uitaţi! Şi dacă ne veţi uita, noi malul Nistrului îl vom săpa şi vom îndrepta apa pe dincolo de pământul nostru!"*Adunarea aplaudă în picioare strigând „Nu vă vom lăsa!" Ion Buzdugan îi răspunde lui Toma Jalbă:

„Când am auzit jeluirea fratelui nostru Toma Jalbă, moldovean de dincolo de Nistru, mi s-a părut că aud bocetul mamei care şi-a pierdut copiii. Cuvintele lui Toma Jalbă sunt o doină, de care plâng văile şi munţii pe tot pământul românesc. În glasul lui Jalbă e toată tânguirea şi deznădejdea neamului nostru. Nu ne lăsaţi! Strigă fratele nostru, eu socot că şi pietrele dacă ar auzi s-ar umple de jale. Nu vă lăsăm, fraţilor, veniţi în braţele noastre! Nistrul îl vom săpa împreună şi vom îndrepta apa lui pe dincolo de hotarul sufletului românesc, pentru ca nimic să nu ne mai despartă!"

La 17-18 decembrie 1917, s-a ţinut la Tiraspol Congresul Românilor de peste Nistru, la care au participat ca invitaţi cinci delegaţi ai Sfatului Ţării din Basarabia conduşi de Onisifor Ghibu şi din care făcea parte şi vicepreşedintele Sfatului, Pantelimon Halippa. Unul dintre cei cinci iniţiatori ai congresului era chiar soldatul ţăran Toma Jalbă. Înaintea congresului, Onisifor Ghibu a văzut proiectul de discurs al lui Toma Jalbă, şi după cum el însuşi mărturiseşte, l-a rugat să-l schimbe, iar Toma Jalbă a acceptat cedând preşedinţia congresului lui Ştefan Bulat, un tânăr învăţător şi ofiţer, ceva mai temperat. Motivul ni-l dă chiar Ghibu, într-un articol din revista *Moldova Nouă* din 1941: „Precauţiunea mea era dată de grija de a nu lăsa să se producă la Tiraspol nimic ce ar putea dăuna pe de-o parte Basarabiei, care deşi era îndrumată relativ binişor în cele politice, totuşi era minată la fiecare pas de anarhia nesăbuită ce se întinsese de la un capăt al său la celălalt, ameninţând în fiecare clipă cu răsturnarea situaţiei de drept şi a ordinei sociale, pe de alta României, care trecea, tocmai în acele vremuri, prin cele mai cumplite încercări din cursul războiului. A te lansa, în aceste împrejurări, la votarea pe faţă a unor rezoluţii care depăşesc prea mult ideologia revoluţionară rusească, putând întărâta pe cei ce dispuneau de situaţie, aceasta o socoteam o greşeală ce ar fi putut deveni fatală şi pe care, tocmai pentru aceea voiam s-o evit, pe cât atârna de mine."

Totuşi, ridicarea chestiunii unirii teritoriilor româneşti de la est de Nistru cu Basarabia nu a putut fi evitată la acest congres. Ţăranii stăruiau înduioşător „să ne soidinim (unim) cu fraţii" şi „oamenii de la ţară sunt trimişi cu aiastă vorbă: să fim toţi împreună, cu aiastă vorbă ne aşteaptă pe noi oamenii la sate". Ţăranii Sofron Coldâba şi Ştefan Logut din satul Garmaţcaia au cerut ca „acum să se facă măcar o bucăţică de rezoliuţie că ne soidinim cu Moldova". Totuşi, nici aceasta nu s-a făcut, doar s-a hotărât ca referitor la această chestiune să se mai ţină un congres special la 8 ianuarie, cu delegaţi din toate satele moldoveneşti din Kherson, Podolia şi Cameniţa. Acest congres nu a mai putut fi ţinut din cauza bandelor bolşevice ce au cuprins în anarhia lor întregul ţinut al Basarabiei şi Transnistriei, făcând necesară intervenţia trupelor române în Basarabia.

Basarabia s-a unit cu România, armata română a trecut Nistrul în 1919 ocupând Dubăsariul şi Tiraspolul, pentru a acoperi flancul armatei franceze de pe Dunăre, care se retrăgea din Odessa, refuzând să lupte contra bolşevicilor. Francezii şi câteva divizii greceşti au trecut Nistrul în sudul Basarabiei, românii au trecut şi ei lăsându-i pe transnistreni, peste un milion de suflete, în afara graniţelor.

Au urmat incursiunile bolşevice peste Nistru, care au făcut din acest hotar o linie fortificată între România şi barbaria comunistă, dar lăsându-i pe bieţii transnistreni victime sigure ale terorii roşii. Chiar întemeierea Republicii Socialiste Sovietice Moldoveneşti la 11 octombrie 1924, deşi cu scopul principal de a menţine pretenţiile sovietice asupra întregii Moldove româneşti, demonstrează indirect existenţa şi preponderenţa populaţiei româneşti în stânga Nistrului.

Masacrele de la Nistru

Dar calvarul românilor transnistreni era abia la început. Teroarea comunistă îşi lăsa aripa grea asupra imperiului, strivind popoare şi mutilând destine. Românii, cei mai refractari la noua doctrină, sunt printre primii vizaţi, odată cu încheierea războiului civil prin victoria lui Lenin. Un genocid antiromânesc prea puţin cunoscut a avut loc încă înaintea ocupării Basarabiei în 1940, asupra dimensiunii crimelor avem parte doar de informaţii fragmentare şi incomplete.

Românii transnistreni erau arestaţi, schingiuiţi, executaţi, sau deportaţi în lagărele Siberiei pentru vina de a fi români. La început zeci, apoi sute dintre aceştia îşi lăsau tot ce aveau şi încercau să treacă apa Nistrului în România, înfruntând curenţii şi gloanţele grănicerilor

sovietici. Câţi au murit în Nistru sau sub gloanţe nu vom putea şti niciodată, dar putem veni cu date şi exemple cutremurătoare despre masacrele de la Nistru.

Ziariştii occidentali spuneau în 1932 că ceea ce se petrece la graniţa sovieto-română este cu desăvârşire necunoscut lumii. În fiecare noapte, la această graniţă se aud împuşcături, zilnic se găsesc morţi şi răniţi, dintre cei care nu au reuşit să treacă. La început, refugiaţii erau în mare parte intelectuali români urmăriţi şi pentru activitatea lor proromânească, dar câţiva ani mai târziu, după epurarea intelectualilor, teroarea s-a mutat asupra populaţiei rămasă fără îndrumători şi care se opunea colhozurilor. De atunci, şi mai ales de la declanşarea foametei din Ucraina, exodul a luat amploare. Părintele îşi lăsa familia în voia soartei, ascunzându-se prin păduri până prindea momentul prielnic să treacă Nistrul în România. Autorităţile sovietice, pentru a stăvili această fugă generalizată, detaşează în Republica Moldovenească Sovietică agenţi GPU şi trupe speciale menite să zăvorească frontiera. Detaşamentele de grăniceri sunt întărite în aşa fel încât nimic să nu mai poată trece. Totuşi, românii, dar nu numai ei, ci şi ruşi sau ucraineni, încearcă. şi uneori reuşesc imposibilul, mai ales în nopţile geroase de iarnă, când puteau păcăli mai uşor vigilenţa grănicerilor şi traversarea se putea face pe gheaţă. Dar victimele erau nenumărate, grănicerii folosind mitralierele pentru a-i opri.

Astfel, corespondentul ziarului *Cuvântul* menţiona, la 19 ianuarie 1932, faptul că în ultimele zile au trecut Nistrul peste 80 de familii din Moldova Sovietică, bărbaţi, femei, unele însărcinate, bătrâni, copii. Datorită acestor treceri şi faptului că refugiaţii nu aveau nimic şi nici posibilităţi de întreţinere, se organizează „Comitetul pentru ajutorarea refugiaţilor moldoveni de dincolo de Nistru" condus de Pantelimon Halippa, care preia donaţiile pentru refugiaţi şi se ocupă de cazarea, hrana, îmbrăcarea lor, face eforturi pentru găsirea rudelor, caută locuri de muncă pentru adulţi şi se ocupă cu şcolarizarea copiilor refugiaţi. Între timp, rândurile refugiaţilor se îngroaşă din ce în ce mai mult, dar şi ale victimelor, iar poveştile supravieţuitorilor sunt cutremurătoare: foamea, frigul, ameninţările deportărilor şi comportamentul bestial al autorităţilor i-a făcut să rişte ce le-a mai rămas, viaţa, în încercarea de a trece Nistrul în România.

De exemplu, doar în 25 februarie 1932 au trecut Nistrul în România următorii: prin punctul Leucani, Jalea Mitică de 15 ani, rănită de grănicerii sovietici, prin punctul Chiţcani, Nichita Talie cu soţia şi trei copii, prin Tighina, 10 refugiaţi, locuitori din Molovata, printre care Arsenie Zaitur cu soţia şi doi copii, Mihail Cebotaru şi Spiridon Oprea, prin Unghia Boului, au trecut Profirie Tudorache, Grigore Tudorache, Dumitru Mihail, Luca M. Mihail, de 18 ani, toţi din satul Stroeşti, Ucraina, prin punctul Lipnic, Ion Borjanu, dezertor din Armata Roşie, regimentul 14, prin punctul Poiana, au reuşit să treacă şase familii din satele Ecaterinovska şi Molovata din raionul Dubăsari, restul de cinci familii (22 de suflete) au fost împuşcate de sovietici.

La 4 martie, la ora 3 după amiază, în faţa Tighinei, Teodor Crăjanov din satul Caragaci cu soţia şi două fiice a reuşit să treacă. Peste două ore, Nichita Bucovanu din acelaşi sat a încercat să treacă împreună cu soţia, fiica şi copilul de cinci luni, cu sania. Sania a fost prinsă în focul grănicerilor în mijlocul râului şi calul a fost ucis. Bucovanu a luat copilul mai mare în braţe şi a luat-o la fugă spre malul românesc, dar un glonţ l-a ucis la câţiva metri de ţărm. Soţia şi copilul mai mic au rămas înţepeniţi în sanie. A doua zi sania a fost ridicată de grănicerii sovietici, iar trupurile îngheţate ale celor doi au fost aruncate pe gheaţă. În aceeaşi zi au mai trecut prin punctul Bârda Vasile Nărăcelu, Evdochia Zidar şi Ana Scodalcu, rănită de grăniceri. Prin pădurea Olăneşti, au sosit din Purcari 36 de refugiaţi.

La 5 martie 1932, ora 10 dimineaţa, în apropierea punctului Rezina, judeţul Orhei, au încercat să treacă o familie compusă din soţ, soţie, un fiu de 7 ani şi o fiică de 8 luni. Gloanţele sovietice l-au ucis pe soţ şi au rănit-o pe soţie. Copilul o ia la fugă spre malul românesc strigând „Ajutor!", dar cade ucis nu departe de ţărm. Soţia cu fiica de opt luni în braţe abia au reuşit să se târască până pe malul românesc unde a fost internată în spitalul din satul Gorna. În acelaşi spital a fost adus ofiţerul Lanitchi, rănit de grănicerii de pe malul celălalt, unde a şi murit.

La 11 martie au apărut la punctul Clucat, lângă Şerpeni, doi copii din familia Zenhan, care au relatat că mama (Domnica) cu cinci fiice (Maria, 19 ani, Daria, 17 ani, Natalia, 14 ani, Titiana, 12 ani şi Serafima, 10 ani), au încercat să treacă Nistrul, dar pe partea românească s-a rupt gheaţa, Maria fiind trasă la fund. Mama a alergat să o salveze, alături de celelalte două fiice mai mari, dar toate patru s-au înecat, salvându-se doar cele două fiice mai mici.

Familia Şagun a încercat să treacă aproape de Talmaz. Aftenie (30 de ani), soţia de 26 de ani şi copilul de doi ani. Nu departe de malul românesc au fost zăriţi de grăniceri şi s-a deschis focul asupra lor. Copilul a fost ucis şi părinţii au fost răniţi la picioare, fiind salvaţi de grănicerii români şi internaţi în spitalul din Talmaz.

Astfel de cazuri au fost zilnice, o graniţă incomparabil mai însângerată decât Zidul Berlinului de mai târziu. O dată la câteva zile sunt pescuite cadavre ciuruite de gloanţe din apele Nistrului.

Dar unul dintre cele mai cumplite masacre de pe Nistru s-a produs la 23 februarie 1932. La ora 12 noaptea, în dreptul comunei Olăneşti, de pe malul sovietic, unde era o pădure, se aude o canonadă prelungă de mitraliere şi bubuituri de grenadă. Canonada durează vreo douăzeci de minute, după care încetează cu totul. După un timp, pe malul românesc îşi face apariţia un grup de douăzeci de refugiaţi moldoveni îngroziţi, cu privirile rătăcite. Opt dintre ei sunt răniţi de gloanţe. Tremurând de spaimă, povestesc că au fost mai bine de şaizeci de români care au pornit spre malul Nistrului prin pădurea Olăneşti, dar au fost surprinşi de grănicerii sovietici şi agenţii GPU care au deschis focul fără somaţie. Mai bine de patruzeci de români transnistreni din grupul lor au plătit cu viaţa încercarea lor de a trăi în libertate alături de fraţii lor din România. Nimeni nu era înarmat, doreau doar să fugă din „paradisul muncitorilor şi ţăranilor”, dar la ieşirea din pădurea de lângă Purcari, cerul s-a luminat de rachetele sovietice şi s-a dezlănţuit măcelul. Prinşi în focul mitralierelor care secerau vieţi omeneşti, supravieţuitorii au luat-o la fugă, urmăriţi de o unitate GPU care trăgea continuu după ei, fără să le pese de ţipetele victimelor, printre care erau femei şi copii.

Acest masacru a ajuns şi în discuţia Parlamentului României în şedinţa de la 26 februarie 1932, dar măsuri concrete nu s-au putut lua, din moment ce sovieticii tratau toate aceste acuze ca şi propagandă capitalistă. Ziaristul Geo London a publicat un amplu reportaj despre acest masacru în ziarul francez „Le Journal”, atrăgându-şi invectivele oficiosului partidului comunist francez „L'Humanite” şi protestele ambasadei sovietice care calificau cele scrise ca şi atacuri incalificabile la realităţile din Uniunea Sovietică. Societatea Naţiunilor, nici ea nu a făcut nimic.

Dar toate acestea vor fi făcute uitate de intensitatea masacrelor şi atrocităţilor comise faţă de români după cedarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord la 26 iunie 1940. Tragedia basarabenilor şi bucovinenilor, mult mai apropiată şi mai mediatizată, a făcut uitată tragedia românilor transnistreni.

Chiar şi în ziua de azi îi uităm cu desăvârşire, deşi astăzi, sub regimul de la Tiraspol, sunt cei mai viteji români ai zilelor noastre. Sub teroare, continuă să fie români, să lupte pentru limba lor. Nişte copii care s-au baricadat în liceele lor de limbă română ameninţate să fie închise de brutele smirnoviste ne-au oferit o lecţie de patriotism şi românism cum demult nu am mai văzut-o. La fel, românii transnistreni au fost în prima linie în războiul de pe Nistru din 1992, au luptat cu curaj şi eroism cu AK-47 contra tancurilor, tot ei formau majoritatea legendarilor luptători din grupările scorpionilor sau burunducilor. Au căzut la datorie şi nu au dat nici un pas înapoi pe platourile de la Coşniţa şi Cocieri, la Dubăsari şi Tighina. La 20 iunie 1992, 20 de tancuri ale armatei a XIV-a ruse intră în Tighina sprijinite de infanterie şi cazaci, arborând drapelul Rusiei fără nicio jenă. Tinerii luptători din Tighina, mare parte transnistreni, fără artilerie, doar cu câteva RPG-uri, distrug şase din aceste tancuri în lupte de stradă, unele cu sticle de benzină. Întrebaţi-vă de unde sunt cei care au făcut 12 sau 15 de ani de închisoare doar pentru că sunt români şi au refuzat să se numească altfel? Şi culmea, mare parte din românii din dreapta sau stânga Nistrului sunt de părere că republica Moldova ar trebui să renunţe la fâşia numită Transnistria, o mică fâşie din ceea ce a fost înainte cunoscut sub numele de Transnistria, realizând astfel o premieră mondială, prima dată când un stat renunţă de bunăvoie la o porţiune din teritoriul său recunoscut de ONU!

Da, aşa e, ne meritǎm soarta!

„Cui ne lăsaţi, fraţilor?” o întrebare sfâşietoare pusă de românul Toma Jalbă acum o sută de ani, la care cu greu putem găsi chiar şi astăzi răspuns. Am putea să parafrazăm cuvintele lui Tudor Vladimirescu, ridicat din mijlocul taberei sale de panduri de către grecii eterişti pentru a fi ucis şi aruncat într-o fântână părăsită. Pandurii l-au întrebat „pe noi cui ne laşi?”, iar el le-a răspuns „corbilor şi câinilor!” Aşa i-am lăsat şi noi pe transnistreni, corbilor şi câinilor.

Şi asta o facem din nou, zi de zi, oră de oră, în care ne dezinteresăm total de soarta celor rămaşi la stânga Nistrului, sub cizma comunistoidă sponsorizată de Moscova.

Părintele Dumitru Bandiciu, tatăl unui erou căzut la Stalingrad

Dr. Viorel CÂMPEAN

Suntem în Anul Centenarului. Al Marii Uniri, precizează cei care îşi întorc cu sinceritate gândul către acea „zi astrală” a neamului românesc, 1 Decembrie 1918. Vă vom prezenta în continuare spicuiri din biografia lui Dumitru Bandiciu, un preot greco-catolic român care s-a pus în slujba împlinirii idealului naţional, dar aducem în faţa cititorilor şi câteva frânturi din scurta, dar tragica, poveste a vieţii unuia din cei trei copii ai săi.

N-a fost să fie prezent în Cetatea Reîntregirii, sufleteşte însă, fără îndoială că protopopul onorar Dumitru Bandiciu a fost acolo, lângă fericiţii care şi-au văzut visul cu ochii. Atitudinea lui de după acea luminoasă zi i-a atras multe şicane şi i-a pus în pericol chiar viaţa. Considerăm că biografia lui merită să fie mai bine cunoscută de către noi, cei de astăzi.

A văzut lumina zilei la 15 octombrie 1882, în Văşad (jud. Bihor), în familia ţăranilor Dumitru şi Rachila Nagy. Vorbind despre localitatea Văşad, vecină cu judeţul Satu Mare în actuala formulă administrativă, gândul oricărui cunoscător al istoriei moderne a românilor zboară către mitropolitul Ioan Vancea (1820-1892), originar din acest sat aparţinător astăzi comunei Curtuiuşeni. Vecinii sătmăreni din Andrid, Dindeşti, Pişcolt, Resighea, povestesc şi astăzi despre tineretul naţionalist din Văşadul interbelic. Familia Bozântan din Văşad este una care a avut de suferit din acea prea mare dragoste de ţară. Pentru părţile sătmărene, Văşadul este important şi prin faptul că în această localitate s-a născut preotul greco-catolic Grigore Nistor, slujitor la Pişcolt. Un fiu al său, Iuliu, de asemenea preot greco-catolic, a fost multă vreme profesor la „Fântâna darurilor”, aşa cum mai este cunoscută în istorie Mica Romă, Blajul.

Dumitru Bandiciu a urmat atât studiile gimnaziale cât şi pe cele liceale la Blaj, beneficiind de o bursă („un lăsământ”) a mitropolitului Vancea, în valoare de 100 sau chiar 200 coroane anual[1]. Este greu de spus dacă tânărul Bandiciu era rudă cu mitropolitul; în orice caz, bursa obţinută de elevul de gimnaziu şi liceu demonstrează că ierarhul avea în inimă Văşadul natal. Dumitru Bandiciu s-a remarcat la Blaj în cadrul corului liceului, la un moment dat aflându-se chiar la conducerea formaţiei. De asemenea, a fost un apreciat violonist[2]. A fost coleg de-a lungul anilor, printre alţii, cu viitorii preoţi greco-catolici Coriolan Podoabă, Patriciu Trufaşiu, Romul Erdeli, tustrei cu numeroase legături cu Sătmarul.

Teologia a urmat-o la Oradea şi Ungvár (azi Ujgorod, în Ucraina). Cât a studiat la Oradea, a activat cu osârdie în Reuniunea de cântări „Hilaria”[3]. În anul al treilea de studiu, 1905/1906, se afla la Ungvár, alături de alţi viitori preoţi greco-catolici: Georgiu Moody (fost coleg şi de liceu), Paul Voştinar, Eugeniu Szekely[4].

S-a căsătorit cu Maria Mureşan (născută în 1890 la Sanislău). A fost hirotonit la 7 ianuarie 1908, în catedrala din Oradea, de către episcopul Demetriu Radu, în aceeaşi zi cu colegii săi, George Moody şi Augustin Traian Mihalca[5].

Şi-a început misiunea preoţească prin a fi administrator parohial la Cărăşeu, din aprilie 1908. Nu a uitat anii săi de formare intelectuală, astfel că s-a implicat în sprijinirea materială a studenţilor teologi greco-catolici din Oradea, constituiţi în Societatea „Sf. Ioan Gură de Aur”[6].

Şi a venit toamna anului 1918. Se apropia acea zi mult visată a împlinirii idealului naţional. În 10 noiembrie 1918 a fost ales preşedinte al Consiliului Naţional Român din Cărăşeu. În ianuarie 1919 a sfinţit un drapel tricolor, comandat la Arad de către cinci săteni din Cărăşeu, cu un cost de 298 de coroane, pentru a fi arborat. Tricolorul a fost sfinţit de către părintele în 1 ianuarie 1919[7]. După această slujbă era să fie linşat de un grup de turbulenţi unguri, care au intrat în turnul bisericii şi au sfârtecat steagul. În Vinerea Mare a aceluiaşi an, 13 bolşevici înarmaţi i-au făcut percheziţie domiciliară[8].

Aceste lucruri, precum şi numeroasele şicane ale maghiarilor făcute îndeosebi cu ocazia sărbătorilor de Paşti din 1919 au fost consemnate într-o cronică a parohiei, întocmită de către pr. Dumitru Bandiciu[9]. Până în acest moment nu am reuşit să dăm de urma acelei cronici, dar cine ştie, poate că viitorul o va scoate la iveală…

În 22 septembrie 1923 a fost confirmat paroh la Cărăşeu şi a primit dreptul de a purta brâu roşu[10]. A fost apreciat şi la nivel de protopopiat, astfel că în 1932 era şi defensor şi fisc în cadrul districtului Satu Mare, aparţinând Episcopiei Greco-Catolice a Maramureşului, care se înfiinţase în anul 1930. În 1936 funcţiona şi ca defensor al Forului protopopesc de instanţă[11].

Ştim că la Cărăşeu s-au născut copiii Adrian Parteniu (n. 1910, avocat) şi Augustin Corneliu (născut în 1912, a decedat la doar doi ani, în 1914). După cum mărturisea în 1949, a mai avut doi copii: Dumitru (născut în 1914, comerciant) şi Ileana (născută în 1919, funcţionară, a fost căsătorită cu Traian Rusu)[12].

Vom zăbovi acum asupra biografiei fiului Adrian Parteniu, ajuns avocat, după cum deja am precizat. Despre studiile sale, ştim deocamdată că a urmat ultimele două clase de liceu la „Mihai Eminescu" din Satu Mare, diriginte fiindu-i Francisc Groza. În ultimul an, elev în clasa a VII-a, schimbându-se sistemul de învăţământ, a fost nevoit să treacă peste examenul de tranziţie pentru clasa a VIII-a, iar în sesiunea septembrie-octombrie a anului 1928 a trecut cu bine şi examenul de bacalaureat. I-a avut colegi, printre alţii, pe viitorul avocat Emil Demian şi pe viitorul preot greco-catolic Adrian Iosif Boşca[13].

A colaborat la publicaţia sătmăreană „Cuvântul Nou", condusă de către poetul şi gazetarul Valeriu Cârdu, semnând articole precum *Străini la noi acasă*[14].

După Dictatul de la Viena a plecat în refugiu. Iniţial a ajuns în Arad, unde a activat în calitate de inspector de control pe lângă Industria Agricolă Ardeleană – fosta Moară Neuman[15]. După intrarea României în război, a fost concentrat. A dispărut în 1942 în bătălia de la Stalingrad. Afirmaţia despre dispariţia băiatului este făcută de preotul Dumitru Bandiciu în 1949, semn că mai exista cel puţin un sâmbure de speranţă că Adrian Parteniu se va întoarce într-o zi…

Despărţindu-se de Cărăşeu, părintele Dumitru Bandiciu a trecut Someşul, slujind la Odoreu, probabil din 1946[16]. Aici a funcţionat până la repausare, demonstrându-şi vrednicia. Astfel, în vremea păstoririi sale, s-a reparat biserica şi casa parohială, s-a tencuit exteriorul bisericii şi s-a pictat în interior sfântul lăcaş. A rămas în memoria credincioşilor din Odoreu ca o fire veselă, un iubitor de oameni, aşa cum ar trebui să fie fiecare păstor de suflete.

Șocul interzicerii Bisericii Greco-Catolice în toamna anului 1948 nu a fost ușor de trecut. După multe frământări a cedat în cele din urmă presiunilor de a trece la ortodoxie. Adânc întristat, nu a trăit decât un an după aceasta. A trecut la cele veşnice în mod subit în ianuarie 1950, la Odoreu[17]. Este îngropat în cimitirul pe care îl înfiinţase cu un an înaintea trecerii la veşnicie.

Am considerat că este important să aducem în memoria celor care au cunoscut această familie, atât pe preotul Dumitru cât şi pe cel care a fost avocatul Adrian Bandiciu, unul dintre eroii neamului căzuți pe câmpul sângeroaselor bătălii care s-au dat la Stalingrad.

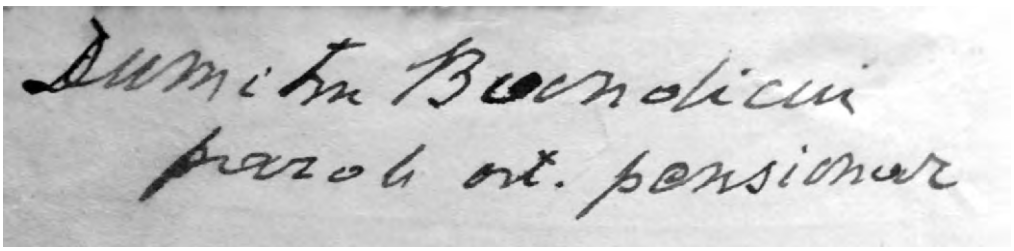

Note

1.Raport despre Institutele de învăţământ greco-catolice din Blaş: Gimnasiul superior, Institutul Pedagogic, Şcoala de aplicaţie, Şcoala de fete şi Şcoala Învăţăceilor de meserii şi neguţătorii pe anul şcolastic 1900/1901, Blaş, 1901, p. 107.

2.Programa Gimnasiului superior, Preparandiei,Şcoalei poporale de băieţi şi fetiţe gr.-cat. din Blaş pe anul şcolastic 1895/1896, Blaş, 1896, p. 64.

3.Reuniunea de cântări „Hilaria" din Oradea. Documente, Oradea, 1975, p. 213.

4. Viorel Ciubotă, Diana Kinces, „Colecția de carte veche de la Biserica Ortodoxă din Slatina, Ucraina", în vol. *Relaţii româno-ucrainene. Istorie şi contemporaneitate*, Satu Mare, 2015, pp. 81-82.

5.„Gazeta Transilvaniei", Braşov, an LXXI, nr. 1, 1 (14) ianuarie 1908, p. 5.

6.„Unirea", Blaj, an XXIII, nr. 130, 25 decembrie 1913, p. 5.

7.Doru Radosav, Viorel Ciubotă, *1918 în Sătmar*, Cluj-Napoca, 1996, p. 113.

8.Sebastian Stanca, *Contribuţia preoţimii române din Ardeal la Războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, Cluj-Napoca, 2015, p. 190.

9.Vasile S. Pop, *Istoricul parohiei Cărăşeu*, 1973, p. 5.

10. Viorel Ciubotă, *Vicariatul naţional român din Carei*, Satu Mare, 1997, p. 190.

11.Şematismul Veneratului Cler Român Unit al diecezei de Maramureş pe anul 1932, Baia Mare, 1932, pp. 44, 120; Idem, 1936, p. 55.

12.Biroul Județean Satu Mare al Arhivelor Naționale, fond *Autobiografii de preoți din județul Satu Mare. 1949-1953*, f. 47.

13.Anuarul al VIII-lea al Liceului de Stat „Mihail Eminescu" din Satu Mare pe anul şcolar 1926/1927, Satu Mare, 1927, p. 39; *Anuarul al IX-lea al Liceului de Stat „Mihail Eminescu" din Satu Mare pe anul 1927/1928,* Satu Mare, 1928, pp. 38, 54, 57.

14.„Cuvântul Nou", Satu Mare, an I, nr., 4-5, 1936, p. 4.

15.https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7b/Monitorul_Oficial_al_Rom%C3%A2niei._Partea_1_1941-06-16,_nr._139.pdf

16.Gheorghe Dragomir, *Istoricul parohiei Odoreu*, 1973, pp. 4-5.

17. Felician Pop, *La margine de mijloc. Monografia comunei Odoreu*, *judeţul Satu Mare*, Satu Mare, 2003, p. 85.

Încă un Monument al Eroilor, dezvelit în Anul Centenarului. *Chegea în straie de sărbătoare*

Drd. Marta CORDEA
Col. (r) Radu OLAH

Satul Chegea a marcat Ziua începutului Anului Bisericesc, 1 septembrie 2018, îmbrăcându-se în straie de sărbătoare, trăind momente înălţătoare de patriotism, prilejuite de sfinţirea Monumentului Eroilor, ridicat aici de o mână de oameni, fii şi fii adoptivi ai satului. Aceştia au înveşnicit în granit Numele Eroilor care şi-au vărsat sângele pentru patrie şi au dăltuit pentru totdeauna în sufletele tuturor credincioşilor prezenţi în curtea bisericii din Chegea amintirea eroilor cunoscuţi sau nu cu numele, îngropaţi în împrejurimile satului.

Iată, deci, un nou monument, ridicat în Anul Centenarului, un vis împlinit al sătenilor şi al descendenţilor eroilor căzuţi vitejeşte pentru ţară.

ROMÂNIA
JUDEȚUL SATU MARE
COMUNA SĂCĂȘENI
SAT CHEGEA

HRISOV
LA SFINȚIREA MONUMENTULUI EROILOR DIN SAT CHEGEA

Sfințim astăzi 1 septembrie 2018 monumentul ridicat în cinstea eroilor satului căzuți la datorie pe diverse câmpuri de luptă și în diferiți ani. Materializarea acestui monument s-a născut acum 3 ani (2015) din inițiativa părinte protopop de Carei **Mariau Crainic**, preot paroh **Gheorghe Steț**, colonel (r) **Radu Olah** și alții. Realizarea lui s-a făcut în anul 2018 prin efortul lui **Liviu Chiș**, colonel (r) **Radu Olah, Nicolae Mașlinca, Leontin Lenghel, Nicolae Pitaci** și alții.....

Descrierea monumentului: este placă de granit monolit negru cu înălțimea de 1,70 m și lățimea de 0,70 m care în partea superioară este sculptat sub formă de cruce, pe față sunt inscripționate numele eroilor: **Ardelean Vasile, Ardelean Vasile, Chiorean Vasile, Copciac Ioan, Groza Florin, Groza Ioan, Macec Vasile, Mateiaș Vasile, Mureșan Gheorghe, Rebic Vasile, Pișcorean Mihai, Sabău Teodor, Țoca Vasile.**

În partea inferioară se arată că „a fost ridicat prin contribuția credincioșilor ortodocși din sat". Partea verso este placată cu figura Maicii Domnului cu pruncul în brațe.

Este așezat pe un postament de beton având pe laterale două vaze pentru flori și este vegheat de un catarg cu 2 drapele. Accesul spre monument se face pe poarta principală a bisericii pe o alee betonată spre partea stângă. Fața este orientată spre strada principală.

Amplasarea și lucrările de construcție au fost executate voluntar de fii satului : **Țoca Ioan, Vanț Ioan, Mașlinca Nicolae. Zahari Gheorghe, Rebic Florin, Sabău Felician, Lenghel Leontin, Chiș Liviu, Chiș Vasile, Zahari Pavel, Șanta Daniel.**

Dezvelirea și sfințirea au avut loc astăzi, 1 septembrie 2018, în curtea bisericii din sat în prezența credincioșilor satului, numeroși invitați și urmași ai celor comemorați, de către un sobor de preoți în frunte cu părintele protopop de Carei **Mocan Felician**, preot protopop **Mariau Crainic**, preot paroh **Gheorghe Steț**, preoți **Alexandru Chiș** - Satu Mare, **Turău M.** - Cehal, **Mureșan Gh.** - Supur.

Execuția monumentului o datorăm inimoaselor familii **Vancea Marian** și **Mariana** din Beltiug.

La acest hrisov se mai anexează:

- Cartea de onoare a monumentului care va fi păstrată tot în biserică și va fi pusă la dispoziția vizitatorilor ori de câte ori se vor desfășura evenimente de omagiere a eroilor.
- tabel nominal cu persoanele care au contribuit cu bani și donații.

Se aduc mulțumiri tuturor care într-un fel sau altul au participat la reușita acestui eveniment.

Prezentul hrisov a fost citit în prezența tuturor participanților și se va păstra în original în altarul bisericii prin grija preotului paroh.

GLORIE ETERNĂ EROILOR NEAMULUI !!!

01 Septembrie 2018, Chegea

Se autentifică acest document prin semnăturile celor care au inițiat și materializat proiectul.

Protopop Marian Crainic | Liviu Chiș | col (r) Radu Olah | Nicolae Mașlinca
Protopop Florian Mocan
preot paroh Gheorghe Șteț | Nicolae Pitaci | Leontin Lenghel | Dr. Viorel Câmpean | bibl. Hideyuină

Unul dintre inițiatorii acestui proiect, colonelul (r) Radu Olah, a întocmit cu acest prilej un Hrisov, căruia i-a dat citire la eveniment şi în care sunt menţionate cele mai importante lucruri legate de monumentul ridicat în cinstea eroilor satului căzuți la datorie pe diverse câmpuri de luptă și în diferiți ani: „Materializarea acestui monument s-a născut acum 3 ani (2015) din inițiativa părinte protopop de Carei Marian Crainic, preot paroh Gheorghe Steț, colonel (r) Radu Olah și alții. Realizarea lui s-a făcut în anul 2018 prin efortul lui Liviu Chiș, colonel (r) Radu Olah, Nicolae Mașlinca, Leontin Lenghel, Nicolae Pitaci şi alţii. Descrierea monumentului: este placă de granit monolit negru cu înălțimea de 1,70 m și lățimea de 0,70 m care în partea superioară este sculptat sub formă de cruce, pe față sunt inscripționate numele eroilor: Ardelean Vasile, Ardelean Vasile, Chiorean Vasile, Copciac Ioan, Groza Florin, Groza Ioan, Macec Vasile, Mateiaș Vasile, Mureșan Gheorghe, Rebic Vasile, Pișcorean Mihai, Sabău Teodor, Țoca Vasile. În partea inferioară se arată că «a fost ridicat prin contribuția credincioșilor ortodocși din sat». Partea verso este placată cu figura Maicii Domnului cu pruncul în brațe. Este așezat pe un postament de beton având pe laterale două vaze pentru flori și este vegheat de un catarg cu 2 drapele. Accesul spre monument se face pe poarta principală a bisericii, pe o alee betonată spre partea stângă. Fața este orientată spre strada principală. Amplasarea şi lucrările de construcţie au fost executate voluntar de fiii satului: Țoca Ioan, Vanț Ioan, Mașlinca Nicolae, Zahari Gheorghe, Rebic Florin, Sabău Felician, Lenghel Leontin, Chiș Liviu, Chiș Vasile, Zahari Pavel, Șanta Daniel [...] Monumentul a fost realizat de familiile Vancea Marian și Mariana din Beltiug".

La dezvelirea şi sfinţirea monumentului au participat numeroşi săteni, urmaşi ai celor comemoraţi, oficialităţi judeţene şi locale, precum şi alţi invitaţi.

Solemnităţile au început cu intonarea Imnului de Stat al României, moderator al evenimentului fiind istoricul dr. Viorel Câmpean,

care a subliniat faptul că în Anul Centenarului fiii satului Chegea şi fiii adoptivi ai satului Chegea au sfinţit acest an în mod exemplar pentru poporul nostru şi au realizat acest frumos monument.

După dezvelirea monumentului şi slujba oficiată de către un sobor de preoți în frunte cu părintele protopop de Carei Mocan Florian, preot paroh Gheorghe Şteţ, preoţii Alexandru Chiş – Satu Mare, Turău M. – Cehal, Mureşan B. – Supur, colonelul (r) Radu Olah a dat citire Hrisovului amintit mai sus, apoi documentul a fost autentificat prin semnăturile celor care au realizat proiectul. Hrisovului i s-a mai anexat Cartea de onoare a monumentului, care va fi păstrată, împreună cu Hrisovul, tot în biserică, şi va fi pusă la dispoziția vizitatorilor ori de câte ori se vor desfăşura evenimente de omagiere a eroilor, un tabel nominal cu persoanele care au contribuit cu bani și donații.

Fapt mai puţin obişnuit în părţile noastre, după slujbă s-a împărţit colivă.

Solemnitățile de cinstire a eroilor au continuat prin depunerea de coroane de către Parohia Chegea şi credincioşii din această parohie, Asociaţia Naţională a Veteranilor de Război, Filiala „Dr. Vasile Lucaciu” din Satu Mare, Asociaţia Naţională Cultul Eroilor „Regina Maria”, filiala Satu Mare, Asociaţia Naţională a Cadrelor Militare în rezervă şi retragere din Ministerul Apărării Naţionale, filiala Satu Mare. Garda a fost asigurată de Inspectoratul Judeţean de Jandarmi SatuMare, grupa Tăşnad, prin locotenent colonelul Mircea Moise şi plutonierii majori Stelian Ciobanu şi Zoltán Băbuţ, precum şi de locotenent colonelul (r) Adrian Farcaş şi colonelul (r) Radu Olah. De asemenea, trebuie menţionate aici cele două fetiţe, Antonia Orha şi Florentina Lenghel, îmbrăcate în port naţional.

Personalităţile prezente la eveniment s-au întrecut în a explica simbolistica acelor lucruri care ne leagă de Dumnezeu şi de eroi: drapelul nostru naţional, catargul, granitul, precum şi acei oameni excepţionali, care ne slujesc de exemple de urmat în viaţă.

Primul a vorbit părintele protopop Florian Mocan, care şi-a exprimat bucuria de a se afla în parohia Chegea, tocmai cu ocazia începutului Anului bisericesc, amintind cele două motive pentru care sărbătorim începutul Anului bisericesc la această dată, 1 septembrie fiind ziua în care se consideră că Dumnezeu a început crearea lumii, iar Iisus Hristos, tot pe 1 septembrie, şi-a început propovăduirea Cuvântului. Părintele protopop a subliniat faptul că, prin ridicarea acestui frumos monument în cinstea eroilor cunoscuţi şi trecuţi pe acestă placă, dar şi necunoscuţi, care s-au luptat pentru demnitatea şi libertatea neamului nostru strămoşesc, împlinim ceea ce Sf. Scriptură ne spune prin Sf. Apostol Pavel (Evrei 13:7): „Aduceţi-vă aminte de mai marii voştri, de înaintaşii voştri care v-au grăit vouă Cuvântul lui Dumnezeu. Priviţi cu luare-aminte cum şi-au închinat viaţa şi urmaţi-le credinţa". Referindu-se la faptul că deasupra plăcii comemorative se înalţă Sf. Cruce, a realizat o prezentare a simbolurilor cuprinse aici: „Şi simbolic vorbind despre cele două braţe ale Sf. Cruci spunem că braţul vertical reprezintă credinţa neamului nosrtru strămoşesc, dragostea noastră pe care noi cei de pe pământ o avem faţă de Tatăl nostru din ceruri, iar acel braţ orizontal – dragostea şi credinţa noastră şi a înaintaşilor pentru pământul nostru strămoşesc şi aici este dovada vie că cei care au fost înaintea noastră, eroii sunt cei care au luptat, s-au jertfit ca noi astăzi să vorbim limba noastră românească, ca noi astăzi să nu ne ruşinăm ca atunci când trecem pe lângă o biserică să ne facem semnul crucii". Părintele protopop a ţinut să amintească credincioşilor că de-acum înainte, la Chegea, eroii vor avea două zile închinate sărbătoririi lor, de Ziua Eroilor, de Înalţarea Domnului, pentru că aşa cum Domnul Iisus Hristos s-a înnălţat la Ceruri să se înalţe şi jertfa eroilor noştri şi ei înaintea Tronului cesresc să ajungă, dar şi pe data de 1 septembrie pentru că „ne-am adunat azi să sfinţim acest monument în cinstea lor alături de drapelul nostru naţional şi drapelul episcopilor noştri", făcând o rememorare a ceea ce înseamnă culorile drapelului nostru naţional: albastru – albastrul cerului, legătura cu Dumnezeu, galben – bogăţia ţării noastre, roşu – jertfa tuturor celor care s-au luptat şi şi-au vărsat sângele pentru această ţară. În finalul cuvântului său, părintele protopop a ţinut să-i felicite pe toţi cei care au făcut ca acest eveniment să aibă loc, la trei luni înainte de 1 Decembrie.

A urmat la cuvânt col. (r) Radu Olah, care a vorbit în calitate de membru al Asociaţiei Naţionale a Cadrelor Militare în rezervă şi retragere dar şi în calitate de fiu al acestei localităţi, căci soţia sa îşi are originea aici. Ţinându-şi promisiunea făcută în urmă cu trei ani, aceea de a ridica aici un monumet al eroilor, a spus cu lacrimi în ochi că 1 septembrie 2018 este ziua în care s-a născut pentru a treia oară. Pentru prima oară, fiind careian prin naştere, a doua oară la Chegea în urmă cu 47 de ani la căsătorie şi „a treia oară azi când am văzut că am reuşit să dăltuim în granit numele celor care s-au jertfit pentru noi, ca noi să putem vorbi acum liber". În calitate de militar, a dat citire unui citat al patriotului Ioan Rațiu: „Existența unui popor nu se discută, ci se afirmă" şi, plecând de la aceaste cuvinte, a conchis că valorile prin care se afirmă o naţie sunt simbolurile naţionale reprezentate prin imn, drapel şi eroi, apoi valorile materiale şi spirituale. I-a evocat apoi pe filosofii antici care spuneau că atunci când armele vorbesc, muzele tac, concluzionând apoi că în secolul XX au vorbit mai mult armele, dar că astăzi (1

septembrie 2018), au vorbit mai mult muzele. În continuare, col. (r) Radu Olah a dat glas voinţei sale de a aduce un pios omagiu celor care şi-au dat viaţa pentru ţară şi neam iar urmaşilor lor, care au fost beneficiarii jertfelor şi s-au gândit să facă prin evenimentul de azi ca amintirea lor să nu fie uitată, le-a adus mulţumiri. „Dacă până acum numele lor era scris pe o foaie de hârtie în altarul bisericii, de astăzi sunt publice, văzute şi citite de noi toţi, devenind nemuritori prin ridicarea acestui monument din granit, care simbolizează rezistenţa, tenacitatea, forţa şi puterea, aşa cum au fost cei pe care azi îi omagiem. De astăzi, aici şi acum, dragii noştri eroi, rămâneţi veşnic în amintirea şi cinstirea urmaşilor şi sunt convins că şi voi v-aţi fi bucurat. Dumnezeu să vă odihnească în pace în împărăţia Lui. Glorie eternă eroilor satului Chegea şi ai Neamului românesc" a încheiat emoţionantul discurs Radu Olah.

În cuvântul primarului comunei Săcăşeni, Ferenc Levente, citit de reprezentantul Primăriei, Laurenţiu Kin, s-a făcut o asociere între jertfa mântuirii lui Iisus Hristos şi ofranda de sânge depusă pe altarul poporului român, fapt care conferă sacralitate momentului. De asemenea, a fost exprimată recunoştinţa profundă şi preţuirea pentru toţi cei care şi-au îndeplinit cu preţul vieţii misiunea pe care ţara le-a încredinţat-o.

Livia Şipoş Şutu, fostă profesoară, bibliotecară şi angajată a primăriei, a mulţumit celor care au ridicat acest simbol al satului, foştilor elevi, mai ales lui Liviu Chiş, că au realizat acest „de suflet monument", precum şi eroilor ale căror oseminte zac în împrejurimile pădurilor de lângă Chegea, al căror nume nu este ştiut şi nici locul unde au fost îngropaţi, menţionând căutările pe care domnia sa le-a făcut ani la rând pentru a le afla locul de veci. „M-a frământat un gând să-i găsesc...", mărturiseşte ea în mod emoţionant.

Moderatorul evenimentului, dr. Viorel Câmpean, emoţionat fiind că a fost făcut părtaş la bucuria credincioşilor din Chegea, a vorbit despre eroi, eroism, tinereţe şi mândrie, gândindu-se la cei care n-au avut uniforma de eroi, dar „au plecat dintre noi, fii ai satului dumneavoastră. Poţi să fii erou şi prin viaţa de zi cu zi, eu am cunoscut un astfel de erou şi vreau să-i amintesc azi numele, Vasile Piroş, un profesionist cum n-am mai văzut în viaţa mea, dar mai ales un om, un om de îndemână. La înmormântarea acelui om am văzut un puhoi de lume aşa cum oamenii de cultură nu au parte, din diferite pricini".

Referindu-se la ridicarea Monumentului Eroilor de la Chegea, afirmând că suntem la începutul Anului bisericesc, dar şi că suntem şi pe ultima sută de metri, despărţindu-ne doar trei luni de 1 Decembrie, a evidenţiat reuşita proiectului de la Chegea întrebându-se dacă în Anul Centenarului, Departamentul de la nivel naţional va reuşi ceea ce a reuşit această mână de oameni, care nu are un stat de plată... Monumentul s-a născut greu, a spus în continuare dr. Viorel Câmpean, „dar să nu uitaţi că orice lucru frumos se naşte greu şi vă îndemn să aveţi grijă de monument pentru că uneori realizăm monumente dar nu ştim să le întreţinem. Şi nu e bine! Şi mai ştiu că sunteţi mai multe forţe aici, Chegea, ca orice localitate din lume, merită să aibă un monument pentru eroi şi merită să aibă o Carte. Cu puterile mele eu vă voi sprijini. Să fie mobilizate energiile atâtea câte sunt în sat şi răspândite în ţară şi în lume şi să faceţi o carte de identitate pentru satul Chegea!".

Cuvintele de încheiere ale evenimentului i-au aparţinut gazdei, preotul paroh Gheorghe Şteţ, care, emoţionat fiind pentru că a fost sfinţită Sf. Cruce din interiorul curţii bisericii, a desluşit credincioşilor prezenţi alte simboluri ale acesteia: „Această Sf. Cruce are trei dimensiuni: trecut, prezent şi viitor", trecutul fiind reprezentat de eroi, prezentul, de „noi cei prezenţi aci şi cei care nu sunt aici" iar viitorul de tineri. „Românul, oricât ar fi de sărac, arată dragostea de Dumnezeu, dragostea de ţară" a mai spus parohul.

Festivitatea s-a încheiat cu o agapă creştinească la Căminul Cultural din localitate.

Patrioți din trei județe îngemănați pentru omagierea „Bătrânului nației”

Colonel (r) Voicu ŞICHET

Dintr-o frumoasă iniţiativă a doamnei Florica Pop – manager al Bibliotecii Judeţene Sălaj „Ioniţă Scipione Bădescu”, a rezultat un eveniment de excepţie, încărcat de emoţie şi patriotism, de mândrie şi trăire românească.

Astfel, Asociaţia Civică Tempora Satu Mare a dat curs invitaţiei doamnei Florica Pop (făcută cu ocazia întâlnirii din 19 iunie de la Zalău, unde am prezentat sălăjenilor volumul omagial *Părintele dr. Vasile Lucaciu în paginile revistei „Eroii Neamului”*) de a participa, alături de maramureşeni şi sălăjeni, la omagierea lui Gheorghe Pop de Băseşti, „Bătrânul naţiei”, cel care, prin prezenţa sa la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, pe care a şi prezidat-o, şi autoritatea morală de care se bucura în sânul românimii ardelene, a limpezit apele dezbaterilor şi a arătat reprezentanţilor poporului calea ce trebuie urmată, fără echivoc, în acel „ceas astral” al nostru: **Unirea necondiţionată şi pe vecie cu Patria mamă – România**.

Drept urmare, 9 sătmăreni de la Asociaţia Civică Tempora, Asociaţia Cadrelor Militare în Rezervă şi în Retragere din Serviciul Român de Informaţii şi Biblioteca Judeţeană Satu Mare s-au alăturat gazdelor – Primăria şi Consiliul local Băseşti şi Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu” din Baia Mare şi iniţiatorilor – susamintita bibliotecă din Zalău, împreună cu reprezentanţi ai partenerilor săi în proiectul „Caravana Unirii”, respectiv ai Consiliului Judeţean şi Prefecturii Sălaj, Muzeului de Istorie şi Artă, Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria”-filiala Sălaj şi ai Garnizoanei Zalău, la o manifestare de închinare şi omagiere a marelui înţelept ce a adunat în jurul său floarea intelectualităţii române la cumpăna secolelor XIX şi XX.

După reunirea grupurilor la Primărie, în faţa bustului celui omagiat, acompaniaţi de cântece patriotic, toţi cei prezenţi, gazde şi oaspeţi, ne-am deplasat pe „uliţele satului”, purtând pancarte şi drapele tricolore şi cu logo-ul Centenarului, Casa Memorială Gheorghe Pop de Băseşti, unde a avut loc primul moment al manifestărilor. Aici, primarul comunei, Călăuz Ioan, ne-a ţinut o adevărată lecţie de istorie, pe care a continuat-o de altfel şi în alte locaţii, demonstrând că şi la noi se poate să ajungă în funcţii publice oameni cu carte, buni cunoscători ai trecutului şi istoriei comunităţii pe care o reprezintă şi, nu în ultimul rând, buni patrioţi. În acest cadru, au mai făcut recurs la istorie doamna Florica Pop şi istoricii Marin Pop de la muzeul din Zalău, Dalia Mintaş de la biblioteca sălăjană şi constantul şi fidelul nostru colaborator de la biblioteca sătmăreană, dr. Viorel Câmpean. O impresie aparte au făcut primarii din Pericei şi Bocşa, ambii maghiari, care au însoţit caravana sălăjană până în Maramureş, dovedind astfel că românii şi ungurii pot convieţui paşnic în această ţară, respectându-şi reciproc sărbătorile, tradiţiile, istoria.

Din partea asociaţiei noastre, dar şi în calitate de redactor coordonator al revistei „Eroii Neamului”, am rostit şi eu câteva cuvinte, scoţând în evidenţă necesitatea omagierii, nu doar separat, ci şi împreună, a personalităţilor ce au contribuit decisiv la făurirea României Mari, aşa cum sunt Gheorghe Pop de Băseşti, Iuliu Maniu şi Vasile Lucaciu – personalităţi emblematice pentru cele 3 judeţe reprezentate la eveniment. Interesant este că, pe unul din pereţii încăperii în care s.a desfăşurat acest moment al manifestării era un montaj fotografic cu fugurile celor 3 mari

corifei ai Unirii. Totodată, am oferit gazdelor câteva exemplare din cel mai recent număr al publicaţiei, precum şi din volumul omagial *Părintele dr. Vasile Lucaciu în paginile revistei sătmărene „Eroii Neamului”*.

A urmat apoi o vizită la TEIUL UNIRII, monument al naturii prin vechimea sa – 275 de ani, dar şi simbol al unităţii naţionale, acesta aflându-se cândva în grădina/livada celui omagiat, la umbra lui ţesându-se şi punându-se la cale multe din demersurile liderilor români ardeleni ce au culminat cu actul de la 1 Decembrie 1918. Iată ce scrie pe plăcuţa amplasată în apropiere:

„Teiul Unirii (Tilia Tomentosa)

Arbore multisecular, monument al naturii,

Teiul Unirii de la Băseşti are puternice semnificaţii istorice, asemeni Gorunului lui Horea de la Ţebea. Ramurile lui semnifică cele 3 provincii istorice româneşti, sub umbra coroanei sale, adevărată catedrală, fruntaşii Naţiei Române, conduşi de George Pop de Băseşti, au pus la cale tactica şi strategia luptei de emanicpare naţională şi de unire a Transilvaniei cu România, luptă încununată de succes la 1 Decembrie 1918.”

Pe lângă informaţiile comunicate de către domnul primar, am avut plăcerea de a audia un adevărat curs de botanică şi istorie al managerului bibliotecii maramureşene, dr. Teodor Ardelean. De menţionat este faptul că Teiul Unirii se află pe o colină ce oferă privitorului o privelişte de vis, atât asupra localităţii Băseşti, cât şi a întregii zone din acea parte a Codrului, iar alături s-a construit, după 1990, o frumoasă biserică greco-catolică, conform dorinţei celui sărbătorit, transmisă comunităţii locale de către membri familiei sale.

Un moment deosebit s-a consumat la mormântul lui George Pop de Băseşti, acolo unde au fost depuse coroane şi jerbe de flori, inclusiv din partea Asociaţiei Civice Tempora şi a bibliotecii sătmărene, iar doamna Florica Pop a citit emoţionanta şi plina de patriotism poezie a lui Petre Dulfu, ***La mormântul lui Gheorghe Pop de Băseşti,*** pe care o publicăm în acest număr.

Manifestările s-au încheiat la Căminul cultural din Băseşti, cu o gustare alcătuită din sarmale şi plăcinte, stropite cu pălincă şi vin, dar mai ales cu un discurs savuros, în stilul caracteristic, al lui Teodor Ardelean.

În final, nu putem decât să ne declarăm satisfăcuţi că am petrecut o frumoasă zi de 1 agust 2018, într-un cadru natural deosebit şi într-un context patriotic pe măsură, omagiind, la 183 de ani de la naştere, în anul Centenarului Marii Uniri, pe unul dintre cei care au avut un rol hotărâtor în ducerea la îndeplinire a acestui vis şi ideal naţional, Badea Gheorghe Pop de Băseşti. Mulţumim şi felicităm gazdele şi iniţiatorii acestui frumos eveniment cultural-patriotic, dorindu-le să aibă parte de cât mai multe astfel de momente în decursul acestui an, dar şi în cei care vor veni, pentru că, nu-i aşa?, unirea trebuie consolidată şi după consumarea acestei aniversări. Ceea ce ne dorim şi nouă, sătmărenilor!

La Carei s-au vărsat lacrimi de mulţumire sufletească

Ing. Daniela CIUTĂ

17 iunie 2018. Zi memorabilă pentru românii din municipiul Carei. După 3 ani de eforturi susţinute, a fost dezvelit Monumentul Refugiaţilor şi Expulzaţilor din 1940 în urma Dictatului de la Viena. Nu mai sunt mulţi trăitori ai acelei perioade întunecate din istoria noastră, dar cei prezenţi au vărsat lacrimi de mulţumire sufletească pentru ridicarea acestui simbol al suferinţei lor, dovadă pentru generaţiile viitoare a prigoanei la care au fost supuşi.

„În drum mi se desfac prăpăstii,
Şi-n negură se-mbracă zarea,
Eu în genunchi spre tine caut:
Părinte, orânduie-mi cărarea!”

Şi iată că acum ni s-a orânduit cărarea. Jertfa noastră a fost primită. Am devenit mai puternici, am devenit fiecare dintre noi o cetate, o cetate a rezistenţei româneşti. Limba românească a supravieţuit provocărilor şi oprimărilor.

După ani de chin tăinuit, a venit vremea să ne adunăm laolaltă, liberi şi întăriţi în cuget şi simţiri, călţi de aspra suferinţă! Nu ne-am adunat la Carei pentru a aniversa, ci pentru a comemora şi a ne închina în faţa suferinţelor trăite de părinţii şi bunicii nostri! Nu ne-am ruşinat şi am dat drumul lacrimilor ca să spele durerea şi suferinţele.

Cuvintele nu pot descrie acel septembrie întunecat din 1940**. Iertăm, dar nu uităm!** Să fim demni şi să ne comemorăm eroii şi martirii pentru a ne putea privi în ochi părinţii refugiaţi, pentru a putea sta cu demnitate în faţa mormintelor celor care nu au mai apucat să vadă că cineva s-a gândit, totuşi, la suferinţele lor, îndurate doar pentru că nu au renunţat la identitatea lor românească.

Am suferit destul... Acum e vremea să ridicăm privirea, să ne îndreptăm spatele şi să ne creştem copiii în spiritul dragostei de neam. Lacrimile noastre din data de 17 iunie 2018 au fost omagiul adus părinţilor şi bunicilor noştri refugiaţi. Istoria trebuie povestită şi scrisă! Nu mai trebuie să permitem vreodată ca astfel de fapte să aibă loc!

Românii sunt un popor prea tolerant şi a venit vremea să ne creştem copiii în deplină cunoştinţă de valorile noastre culturale, spirituale şi nu numai. Nu suntem cu nimic mai prejos decât alţii, ci dimpotrivă.

„România este patria noastră, e România celor de demult şi a celor de mai apoi… e patria celor dispăruţi şi a celor ce va să vie!”

Monumentul Refugiaţilor şi Expulzaţilor din 1940 din Carei a fost ridicat de Asociaţia foştilor refugiaţi şi expulzaţi în urma Dictatului de la Viena, cu sprijinul financiar al familiei Bertieanu şi Mola, prin firma AutoKarma Bucureşti, a Consiliului Judeţean Satu Mare şi a donaţiei domnului Mihai Pătruţescu.

Locul de amplasament este curtea Bisericii Sf. Andrei din Carei, singura care a acceptat acest monument comemorativ.

La ceremonia de dezvelire au participat: Prefectul judeţului Satu Mare, Darius Filip, Episcopul greco-catolic de Oradea, PS Virgil Bercea, senatorul Gabriel Leş, primarii Aurelia Fedorca din Negreşti-Oaş şi Gheorghe David din Moftin, fostul ministru Ovidiu Silaghi, directorul Direcţiei judeţene de Cultură Danciu Zamfir, reprezentanţii a numeroase asociaţii culturale sătmărene şi din alte judeţe. Amintim aici pe colonelul (r) Constantin Moşincat de la Asociaţia Cavalerilor de Clio din Oradea, are a susţinut un documentat şi înflăcărat discurs, Mircea Cosma, preşedintele Societăţii „Mihai Viteazul” din Ploieşti, precum şi pe reprezentanţii Fundaţiei „Alba Iulia 1918 pentru unitatea şi integritatea României”.

Sutele de participanţi, veniţi din toate colţurile judeţului şi din cele limitrofe, au depus câte o lacrimă la Monumentul Refugiaţilor şi Expulzaţilor din municipiul Carei, în semn de adâncă recunoştinţă pentru suferinţa înaintaşilor lor.

„Sărut vatra şi-al ei nume
Care veşnic ne adună,
Vatra ce-a născut pe lume
Limba noastra cea română.

Pe pământ străvechi şi magic
Numai ea o să rămână,
Limba doinelor de aur,
Limba noastra cea română.”

Comemorare de un înalt nivel civic și cu profund simț patriotic

Lt. col. (r) Ioan BĂLĂNESCU

În data de 30 August a anului Centenar, în municipiul nostru a avut loc o amplă manifestare pentru comemorarea evenimentelor provocate de Dictatul de la Viena din 1940, care a debutat lângă Lupoaica din fața Muzeului Județean.

Manifestarea a fost organizată de către Asociația Județeană Satu Mare a Românilor Refugiați, Expulzați şi Deportați în urma Dictatului de la Viena din 30 August 1940, împreună cu Muzeul Județean Satu Mare.

La grandioasa manifestare şi-au adus o contribuție însemnată reprezentanții următoarelor organizații: Filiala județeană a Asociației Veteranilor de Război; Filialele județene ale Asociațiilor Cadrelor Militare în Rezerva şi în Retragere din M.Ap.N, M.A.I şi S.R.I; Vatra Românească – filiala Satu Mare; Asociația Județeană a Pensionarilor; Liga Pensionarilor „Unirea”; Asociația Culturală „Țara Oașului”; Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu” – filiala Satu Mare; Asociația „Codrenii” şi Asociația Civică Tempora Satu Mare.

După oficierea unui Te Deum de către un sobor de preoți ortodocşi, s-au rostit alocuțiuni de către Doamna Dr. Daniela Bălu, director adjunct al Muzeului Județean, Profesor Dr. Ioan Corneanu, Colonel (r) Constantin Manșicat din Oradea, Profesoara Lidia Haidu şi Petrică Ardelean de la Asociația Vatra Românească. În cadrul acestor alocuțiuni au fost descrise atrocitățile săvârşite de către hortiști, care au provocat multe suferințe populației române din acest teritoriu, obligându-i să-şi părăsească căminele şi să ia drumul pribegiei. Mulți români au fost schingiuiți, mutilați sau chiar omorâți.

A urmat deplasarea până la Troița din Piața Libertății, ridicată în memoria martirilor Horea, Cloşca, Crişan şi Avram Iancu, prin grija Asociației Vatra Românească. Aici au rostit alocuțiuni Col.(r) Voicu Şichet şi patriotul Petrică Ardelean. Corul Asociației Județene a Pensionarilor şi renumita folcloristă sătmăreancă Angela Munteanu au interpretat cântece patriotice, s-au recitat poezii şi s-au depus coroane şi jerbe de flori.

Ceremonia a continuat cu deplasarea la bustul lui Avram Iancu unde, din nou, s-au recitat poezii, s-au cântat cântece patriotice şi s-au depus coroane şi jerbe de flori.

Un amănunt care trebuie scos în evidență, îl constituie violonistul de la bustul lui Corneliu Coposu, care şi-a întrerupt repertoriul şi s-a alăturat corului alături de care a cântat melodii patriotice.

-Cunoşti cântecele astea, sau le cânți o dată cu coriştii?

-Eu cunosc aceste cântece şi altele patriotice, fiindcă la 22 ianuarie (ziua nașterii lui Vasile Lucaciu) cânt la statuia marelui patriot, la 24 ianuarie cânt Hora Unirii la statuia lui Al.I.Cuza de lângă politie, la 30 mai cânt la bustul lui Avram Iancu (s-a născut în luna cireşelor) şi-i cânt „Sus sus sus la munte sus”, în ziua Înălțării Domnului cânt Imnul Eroilor, precum şi în multe zile care nu îmi vin acum în minte.

În continuare, la statuia marelui patriot şi luptător pentru drepturile românilor din Ardeal Dr. Vasile Lucaciu, s-a derulat ultimul moment al manifestării. Şi aici, un sobor de preoți greco-catolici a oficiat un Te Deumul, după care s-au rostit alocuțiuni şi s-au intonat cântece patriotice.

S-au depus coroane şi jerbe de flori din partea filialelor județene ale Asociațiilor Naționale a Cadrelor Militare în Rezerva şi în retragere din M.Ap.N, M.A.I. şi S.R.I, Asociației Veteranilor de Război, Asociației Vatra Românească, Asociației Județene a Pensionarilor, Societății Civile Satu Mare, CARP Satu Mare, precum şi a doamnei doctor Sava Toader Vasile, una din inițiatoarele şi animatoarele întregii manifestări.

După ceremonie, am fost înconjurat de către vechi cunoscuți, aflați încă în viață, care m-au rugat să prezint în paginile revistei modul în care s-a desfăşurat marea manifestare. Este de remarcat faptul că, pe toată durata acesteia s-au făcut îndemnuri la unitate, la desfăşurarea acțiunilor prin unire, conlucrare, înțelegere, aşa cum au procedat înaintaşii noştri, care au înfăptuit actul de la 1 Decembrie 1918. Veteranul de război Ioan Babolea şi-a manifestat indignarea față de lipsa totală de conlucrare între coaliția aflată la guvernare şi opoziție, considerând că prin această

atitudine este pătată memoria înaintaşilor, dându-l ca exemplu pe I.C.Brătianu, care a ştiut să coaguleze toate forţele politice ale vremii spre îndeplinirea idealului naţional: Unirea tuturor românilor într-un singur stat suveran şi independent! Din păcate, urmaşii săi exclud orice colaborare cu partea adversă, ducând la o situaţie tensionată şi o stare conflictuală, neconstructivă, în întreaga ţară..

La această însemnată activitate s-a arătat preocuparea pentru reconstruirea **Monumentului Eroului Necunoscut** prin subscripție publică, colonelul (r) Voicu Şichet asigurându-i pe cei prezenţi că demersurile în acest sens decurg normal, existând şanse reale să fie inaugurat la 1 Decembrie 2018.

În săptămâna în care a avut loc această manifestare, membrii comitetului şi simpatizanții filialei județene a A.N.C.E ,,Regina Maria" au contribuit financiar cu importante sume. Ca urmare a apelului lansat la manifestare de către Doamna Dr. Daniela Balu şi colonelul (r) Voicu Şichet, această acțiune continuă, filiala contribuind la strângerea fondurilor pentru monument.

Balada refugiatului ardelean

Colonel (r) Vasile Rus

Ce eşti tu?
Mă întreba-i aseră.
Ce să fiu?
Răspund tot eu.
Bob de grâu sau de secară,
om simplu şi nu unzeu,
sunt un firav fir de iarbă
şi sunt floare şi stejar
prin viaţă cu câte-o treabă
să nu trăiesc în zadar.
Eu seamăn cu raza lunii
şi caut soarele ascuns
nu cred în Budha Seka-Muni
credinţa în viaţă îmi e de-ajuns.
Pe scena lumii sunt actor:
râd, plâng, cânt, dansez,
lumina mi-e umbrită
de câte un nor
iar noaptea de singurătate oftez.
Sunt din cosmos un semnal,
un semn al eternei vieţi,
sunt al apei dulce val,
un strop de roua caldei dimineţi.
Înapoi când privesc
nu nostalgic –
copil eram
şi mă jucam cu florile
şi fluturii pe luncă –
cu tata pe Someş umblam
să prindem un somn,
sau o ştiucă.
Mai mare că am crescut
am muncit am slugărit
căci pe tata l-am pierdut
iar bujorii au veştejit.
În '940 an negru, însângerat,
într-o zi de septembrie tristă,
a intrat la noi în sat
verdea armată hortyistă.
Ne-a umplut dealurile şi câmpia,
cu duşmănie ne-a călcat
limba, naţia, mândria
şi-a-nceput să pornească
crunta dramă românească.
Bătut am fost şi umilit,
că am rostit cuvântul MAMA
cel cu ,,anyu" înlocuit
şi mi-au spus:
,,Laszlo te cheamă,
Vasile-i nume hulit".
,,Să fii român e o ruşine"
-instructorul îmi repeta
imnul lui Horty să-l învăţ
la Levente mă silea,

jandarm cu pene-n pălărie
fudul prin sat urla
la români, ca toţi să ştie
că sunt în Ungaria
şi să uite limba,
portul, rugăciunea
de vor linişte a avea.
Ne tot aminteau duşmanii
că sute de ani au fost stăpâni
dar nu pricepeau tiranii
cum românii
au rămas români,
n-a existat forţă în lume
să le smulgă rădăcina,
în cuget aveau puterea
iar limba le-a fost lumina.
Pentru că „minge”
am spus la minge
şi nu „labda”, i-a înfuriat,
cu deportarea nu ştiu unde
jandarmii m-au ameninţat.
Atunci măicuţa, sfânta măicuţă,
de frică mi-a zis: „Fătul meu
du-te-n România noastră
şi să te ajute Dumnezeu”.
Aşa s-a frânt copilăria
şi m-am trezit tânăr-matur
batjocura şi silnicia
neputând să mai îndur.
Am lăsat plângând pe mama
şi satul în care m-am născut
privind cum flutură năframa
am înţeles tot ce-am pierdut.
Spre România ca spre soare
am mers cu prietenul Manţa,
fără a şti pe ce cărare;
însă n-am pierdut speranţa.
la miez de noapte înstelată
urcând dealul în piptiş
am dat de borna blestemată
ce jalnic stătea în luminiş,
borna brună, însângerată,
ce la Viena a afost dictată,
era în trupul ţării mele implântată.
Atunci s-a născut mărturia
în inima-mi de 16 ani,
că pământ sfânt din România
fost-a răpit de duşmani.
Ochii în lacrimi amare
ni se scăldau pân-la orbire
gândind la România Mare
la grabnica ei întregire
la dulcele nostru Ardeal
de cruzi duşmani sfâşiat
cum va înfrunta răul val
până fi-va liberat.
Sculaţi! Vodă Mihai, Iancu, Horea
şi voi, eroi din optsprezece,
Daţi poruncă la nepoţi
că „Pe aici nu se trece”.
Singur eşti între hiene
n-aştepta vreun ajutor
glasul străbunilor te îndemne,
salvează-te, român popor,
forţă ia-ţi ca Prometeu
de la pământ, că este al tău,
şi-alungă duşmanii răi
ardelenii-s fiii tăi.
Mie, însă, mi-a fost dat
viaţă de refugiat
ca să fiu singur pe lume
fără avere, fără nume
ca un biet copil orfan
plecat din casă de ţăran
rămasă în satul cel cu flori
ce se cheamă Roşiori.
Blestemat să fii honvede,
blestemat cu Horty al tău
şi pe trupul ţării mele
nu te rabde Dumnezeu.
Acum plecăm pe căi pribege
dar iute vom reveni,
că tot ce-i românesc nu piere,
şi nici nu va pieri.

Ziua Marinei Române

Dr. ing. Luminița Cornelia ZUGRAVU

Cu o lungime de 245 km a coastei maritime, România ocupă un loc important în cadrul țărilor riverane Mării Negre prin amploarea spațiului terestru cu ieșire la mare. De asemenea, țara noastră deține 1.075 km de fluviu, reprezentând 38% din lungimea totală a Dunării, din care 236 km sunt ape interioare, ambele maluri ale acestuia fiind pe teritoriul român. Ca suprafață, bazinul Dunării ocupă pe teritoriul României 221.670 km2, reprezentând 28% din totalul bazinului hidrografic.

În aceste condiții, primele atestări documentare ale populațiilor care s-au stabilit în zonele adiacente Mării Negre și ale Dunării au demonstrat, fără tăgadă, preocupările economice, culturale și militare legate de luciul de apă. Pescuitul, comerțul pe apă sau marinăria sunt tot atâtea ocupații specifice populațiilor din aceste zone.

Putem spune că prima atestare a marinei romane apare în picturile, frescele cu pânzarul moldovenesc care se regăsesc la Suceviţa, Rîşca, Humor, Moldoviţa, Voroneţ, Neamţ ş.a.m.d., toate reproducând prova întoarsă specifică şi însemnele statale ale Moldovei. La acestea se adaugă şi inscripţia găsită la mănăstirea Zografu: „Io, Ştefan Voievod cu mila lui Dumnezeu, Domn Ţării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, am zidit acest turn pentru corăbii în anul 6982 (1475)."

România, ca stat maritim european – acum și membru al Uniunii Europene și al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord -, și-a afirmat, în spațiul geopolitic al Mării Negre, după obținerea și recunoașterea Independenței sale (1877-1878), un rol recunoscut pe măsura statutului său, beneficiind de avantajul natural al propriei rețele hidrografice și de larga deschidere spre orizontul lumii mediteraneene și atlantice, prin bazinul de vest al Pontului.

Dezvoltarea Marinei Române a început să se contureze odată cu Unirea Principatelor Române, în 1859, care a atras după sine unificarea flotilelor celor două țări surori, la 22 octombrie 1860, sub denumirea de Corpul Flotilei, comanda acestei structuri, care a constituit nucleul viitoarei conduceri a Marinei Militare, fiind încredințată colonelului Nicolae Steriade.

Ziua Marinei, 15 august 2018

Ziua Marinei Române, este o sărbătoare —civilă și militară, marcată de autoritățile publice și celelalte instituții ale statului prin organizarea unor programe și manifestări cu caracter evocator, în spiritul tradițiilor poporului român, precum și prin ceremonii militare și religioase organizate de Ministerul Apărării Naționale și Ministerul Administrației și Internelor. A fost instituită prin Legea nr. 382 din 28 septembrie 2004, publicată în Monitorul Oficial partea I, nr. 896 din 1 octombrie 2004. Începând din anul 2009, ziua de 15 august a fost declarată sărbătoare națională, astfel că manifestările dedicate Zilei Marinei Române se desfăşoară într-o zi nelucrătoare.

Marina Română desemnează patru ansambluri de nave navigând sub pavilion românesc[1] : marina militară; marina comercială; marina științifică și de pescuit; flota turistică.

Istoric

De la instituire până la 1949

Ziua Marinei Române s-a aniversat pentru prima dată în 1902, la 15 august, fiind strâns legată de sărbătoarea religioasă a Sfintei Maria, ocrotitoarea marinarilor de pretutindeni. La acea dată, evenimentul a fost marcat în Portul Constanța, la bordul crucișătorului Elisabeta, în prezența ministrului de război Dimitrie A. Sturdza și a tuturor ofițerilor Diviziei de Mare. De

asemenea, pe —faleza Cazinoului au fost organizate ample manifestări, spectacole în aer liber şi jocuri de artificii.

În anul 1912, serbarea a fost pusă sub Înaltul Patronaj al Majestăţii Sale Regina Elisabeta, iniţiativa organizării sale aparţinând Societăţii „Regina Elisabeta" a Marinarilor Civili din Constanţa. Manifestările au evoluat ca amploare şi spectaculozitate, ele fiind susţinute, în special în perioada interbelică, de Liga Navală Română, Yacht Clubul Regal Român şi Asociaţia Marinarilor Civili Regina Elisabeta.

În anii Marelui Război al Reîntregirii Ţării (1916-1918), marina noastră s-a încadrat în efortul general de război, Comandamentul Marinei organizând misiuni de apărare a capului de pod de la Turtucaia, de sprijin al flancului drept al trupelor de uscat, de retragere a navelor române pe linia frontului, de neutralizare a artileriei inamice din zona oraşului Tulcea, de transport al materialelor şi de lichidare a rezistenţei navelor ruseşti din Delta Dunării. Viceamiralul Constantin Bălescu, comandant al marinei, s-a remarcat în timpul operaţiunilor militare desfăşurate sub comanda sa, în vara şi toamna anului 1917, când bateriile marinei şi artileria monitoarelor au bombardat, cu multă eficacitate, poziţiile inamice de la Tulcea şi Galaţi, forţele navale înregistrând atunci succese notabile.

Bricul Mircea

Tot de Ziua Marinei, M.S. Regele Carol al II-lea a hotărât ca unica şcoală pentru toţi marinarii români să se numească Şcoala Navală a Majestăţii Sale „MIRCEA" şi a creat „—Medalia Maritimă", transformată în anul 1938 în „Virtutea Maritimă".

În anul 1933 s-a instituit —Ziua Apelor, precedând Ziua Marinei, care a fost sărbătorită până în anul 1945.

La 15 august 1936 a fost botezat în cadrul festiv al serbărilor, primul submarin românesc, NMS Delfinul. (N.R. vezi Prodan, Petru. Cu submarinul, în imersie, de la Novgorod la Flămânzi. *Eroii Neamului*, Satu Mare, 2011, 3 (s.n.), nr. 3 (8), p. 34-36.)

În anul 1938, datorită decesului Reginei Maria, la 18 iulie, Ziua Marinei a fost serbată la 8 septembrie, de Sfânta Maria Mică. În timpul celui de-al doilea război mondial, Ziua Marinei s-a serbat într-un cadru sobru, de reculegere şi preamărire a eroilor marinari.

În timpul celei de-a doua conflagraţii mondiale, întreaga marină, sub conducerea Comandamentului Marinei Regale, şi-a adus un aport considerabil la susţinerea efortului general de război, edificatoare în acest sens fiind acţiunea din 26 iunie 1941, când, în faţa oraşului Constanţa, artileria distrugătoarelor „Mărăşti" şi „Regina Maria" şi bateriile de coastă au respins incursiunea navelor sovietice, liderul „Moskva" - nava comandant de flotilă - fiind scufundat, iar distrugătorul „Harkov" avariat. O altă acţiune deosebit de importantă a constituit-o evacuarea, pe calea mării, a trupelor române şi germane din Peninsula Crimeea, în cadrul celei mai mari operaţii navale organizată şi desfăşurată în Marea Neagră, cu numele de cod „Operaţiunea 60.000". Deloc întâmplător, Comandamentul Marinei Regale şi întreaga Marină au făcut obiectul citării prin Ordin de Zi pe întreaga Armată de către Conducătorul Statului.

În anul 1945, la sărbătoarea marinarilor români au participat şi membrii Comisiei Aliate de Control.

Din 1950 până în 1990

Între anii 1949-1953, Ziua Marinei s-a rezumat la marcarea Zilei Flotei U.R.S.S., în ultima duminică din luna iulie. De la 1 august 1954, Ziua Marinei s-a serbat de Ziua Forţelor Maritime Militare, programul Zilei Marinei fiind politizat şi adaptat noii ideologii.

Începând cu anul 1960, manifestările au dobândit accente propagandistice, care includeau conferinţe despre semnificaţia Zilei Marinei susţinute de către ofiţeri şi propagandişti în întreprinderi şi în garnizoanele de marină, înmânarea de către delegaţiile de marinari a unor machete de nave, organizarea vizitării de către pionieri a navelor-şcoală Mircea şi *Libertatea* şi ieşiri pe mare cu acestea. Semnificaţia creştină a

sărbătorii a fost substituită cu una mitologică: participarea zeului Neptun în calitate de patron al întrecerilor și jocurilor marinărești. Din anul 1970, la Constanța se organizau, timp de două săptămâni, „Serbările Mării", care se încheiau cu Ziua Marinei.

După 1990

Din anul 1990 s-a revenit la tradiția de a celebra Ziua Marinei Române, odată cu sărbătoarea Sfintei Marii – Praznicul Adormirii Maicii Domnului. Astfel, cu prilejul Zilei Marinei Române din 15 august 1991, a avut loc o impresionantă paradă navală și evoluția aviației militare, elicoptere de luptă, precum și demonstrații sportive marinărești susținute de scafandrii militari și echipajele unor ambarcațiuni cu rame și vele. La festivităţile de la Constanța au fost prezente, în premieră, echipajul crucișătorului —U.S.S. Belknap, aparținând Flotei a-VI-a a S.U.A., echipajul navei militare sovietice *Azov*, distrugătorul turcesc *Kocatepe* și nava de patrulare bulgară *Smeli*. În anul 1999, spre deosebire de edițiile precedente, festivitățile de Ziua Marinei și a Lucrătorului Portuar, s-au desfășurat la —Cuibul Reginei și în zona farului Carol I din Constanța.

Prin Legea nr. 382 din 28 septembrie 2004, s-a instituit Ziua Marinei Române pe data de 15 august. Se recunoaște astfel că, în calitate de stat riveran Mării Negre, situat în apropierea zonei de insecuritate din Balcani și la intrarea principalei axe de transport fluvial dintre Orientul Mijlociu și Europa Occidentală, România trebuie să dispună de o forță navală credibilă și bine structurată, cu o putere combativă pe măsura responsabilităților ce-i revin la mare și fluviu. În contextul evoluției contemporane a mediului de securitate, puterea maritimă a țării este un factor de importanță vitală, iar Forțele Navale Române sunt pilonul principal al acesteia.

Festivităţi şi activităţi specifice sărbătoririi Zilei Marinei Române:

- ridicarea pavilionului - este un moment solemn al începerii ceremonialului militar specific zilelor de sărbătoare în Forțele Navale Române.
- lansarea unei coroane de flori - pentru cinstirea memoriei eroilor marinari căzuți la datorie pentru patrie
- parada navală - cuprinzând nave de luptă fluviale ce execută exerciții demonstrative și nave civile cu diferite destinații
- sosirea lui Neptun - stapânul mărilor și al oceanelor și zeul fluviilor, care declară deschise jocurile marinărești pe apă și va da botezul marinăresc
- botezul marinarilor
- jocuri și întreceri marinărești:
    - concursuri de bărci 6+1 și 2+1, concursuri de caiac-canoe și de înot
    - demonstrații de sărituri în apă și de aruncare a colacului de salvare
    - prinderea porcului la școndru
    - vânătoarea de rațe
- diverse activități:
    - vizitarea navelor de luptă
    - jocuri marinărești pe uscat: trasul la parâmă, ștafeta marinărească, oul în lingură, fuga în sac, alergare câte doi
    - programe artistice
    - retragerea cu torțe
    - focuri de artificii.

Bibliografie

1. Anton Bejan, Carmen Atanasiu, Raymond Stănescu, Neculai Pădurariu, *Dicționar Enciclopedic de Marină*, ed. Semne, 2006
2. Ion Ionescu, Marian Moșneagu și al., Muzeul Marinei *Române*, ed. Modelism, 1999, ISBN 973-98883-6-4, 115 pp.
3. Constantinescu, N.N., *Istoria economică a României*, Vol.2, Editura Economică, București, 1998

Primii voievozi și eroi români ai Transilvaniei: Gelu, Menumorut și Glad

Ing. Mircea PÎRLEA
Biblioteca Județeană Satu Mare

În Anul Centenarului Unirii, am socotit că este necesar să amintim faptele de vitejie ale primilor voievozi români din Transilvania, cei care au oprit expansiunea maghiarilor în Ardeal și Banat: Gelu, Menumorut și Glad.

Gelu a fost un mare voievod român, care a stăpânit în Podișul Transilvaniei, în regiunea Someșurilor, având ca centru al puterii sale cetatea Dăbâca (Dlubocu = înfundătură, adâncitură), situată la 30 km nord-est de Cluj-Napoca. Stăpânirea lui Gelu se situează la sfârșitul secolului al IX-lea (896), dar nu se știe cât a domnit și când și-a sfârșit domnia.

Gelu domnește în perioada de început a expansiunii statului feudal maghiar creat în pusta Panoniei de către triburile asiatice de origine fino-ugrică. Primul voievodat român atacat de unguri a fost condus de Menumorut. În timp ce se desfășura acest atac, cel mai faimos conducător militar al regelui Arpád, pe nume Tuhutum, se îndrepta cu oștile sale spre voievodatul lui Gelu.

Auzind că oștile conduse de Tuhutum pătrunseră prin sate și se îndreptau spre centrul puterii sale, Gelu se pregătește de rezistență. Despre lupta de apărare a voievozilor români împotriva pătrunderii maghiare ne informează **„Cronica anonimă maghiară”** (***Gesta Hungarorum = Faptele ungurilor***), scrisă în secolul al XII-lea de către notarul anonim al regelui Bela al II-lea sau Bela al III-lea.

Acest Anonymus descrie și lupta condusă de Gelu, precum și deznodământul ei. Gelu și-a strâns oastea și a pornit călare ca să-l oprească pe Tuhutum la porțile Mezeșului. Planul lui Gelu consta în ocuparea unei poziții întărite, bună de apărat. Tuhutum ajunge însă înainte pe malurile râului Almaș, un afluent al Someșului. Armatele ajung față în față, având între ele apa Someșului. Gelu, având o oaste mică, dar formată din arcași iscusiți, a încercat să aibă inițiativa și, cu săgeți bine țintite, să împuțineze din numărul oastei dușmane înainte de angajarea bătăliei finale. Dispunând de forțe copleșitoare, Tuhutum își împarte oștile în două, izbutind să străpungă zidul arcașilor și să-i înconjoare pe români. Gelu își strânge resturile oștirii și se retrage spre fortăreața sa, situată lângă Zomus (Someș), dar n-a avut parte să ajungă acolo. Știind că o dată ajuns acolo, Gelu cu greu ar mai fi putut înfrânt, Tuhutum îl ajunge lângă râul Copus (Căpușul de azi, un afluent al Someșului), silindu-l la o luptă cu totul inegală. În fruntea oștii sale, Gelu cade rănit în luptă. Pentru a nu-l prinde de viu dușmanii (ca și Decebal odinioară), el aleargă pe cal departe în câmpie. Nu i se cunoaște mormântul.

Dar, poetul George Coșbuc, pentru a eterniza fapta eroică a lui Gelu, îi închină o poezie, ***„Moartea lui Gelu”***, unde calul, prietenul lui credincios, este menit a-i îndeplini ultima dorință, aceea de a rămâne în pământul străbun : „*Tu sapă-mi mormântul la margini de apă,/Și-n urmă cu dinții mă prinde/Și-aruncă-mă-n groapă”.*

Gelu reprezintă simbolul luptei și jertfei pentru apărarea pământului străbun.

Menumorut stăpânea peste Țara Crișurilor, între râurile Tisa, Someș și Mureș, cu centrul la cetatea Biharea (Bihor). De aceea, Menumorut mai este numit și *dux Bihorensis*. Între hotarele voievodatului său străjuiau și două alte mari cetăți: „castrum Zotmar” (Sătmar) și „Zyloc” (Zalău). Formațiunea politică ce era condusă de Menumorut, ca și celelalte două amintite, prezentau un caracter statornic, conducătorii lor promovau relații cu statele vecine și, ceea ce este mai important, aveau conștiința unor tradiții de cârmuire politică.

Când Arpad pornește expansiunea spre pământurile românești, prima este atacată „Țara lui Menumorut”. Formele de organizare din Transilvania erau deci mult mai vechi decât cele menționate de Anonymus (secolul al X-lea). Chiar Menumorut le spune trimișilor lui Arpad,

Usubun și Veluc, că țara de azi au stăpânit-o și strămoșii lui și că se bucură de sprijinul împăratului de la Bizanț. Aceasta, întrucât Arpad pretindea „ca din drepturile strămoșului său, regele Attila, să-i cedeze pământul de la fluviul Someș până la hotarul Nirului, pădure în stânga Tisei" (Informațiile din **Anonymus,** în **Gh. Popa-Lisseanu,** ***Izvoarele Istoriei Românilor,*** vol. I).

De remarcat faptul că solii lui Arpad se prezentaseră la Biharea cu daruri. Voiau să câștige bunăvoința lui Menumorut fără luptă, printr-o abilă acțiune diplomatică. Menumorut i-a primit bine și i-a ospătat, probând dorința de a trăi în pace cu vecinii. Răspunsul este plin de demnitate: „Spuneți lui Arpad, ducele Ungariei, domnului vostru, că teritoriul însă ce l-a cerut bunăvoinței noastre nu i-l vom ceda niciodată câtă vreme vom fi în viață...". Invocarea alianței cu puternicul împărat de la Bizanț demonstrează că Menumorut era un conducător vestit în epocă.

„Înțelegând că Menumorut nu se va supune fără luptă, Arpad își trimite oștile care atacă cetatea Zotmar (Satu Mare). Avea oștire numeroasă, arme bune și experiența încălcării de pământuri ce nu le aparțineau. Deși rezistența românilor a fost îndârjită, superioritatea numerică și în armament a asediatorilor și-a spus cuvântul. Pătrunzând în fortăreață, asediatorii fac prizonieri pe românii găsiți în viață. Apoi lupta continuă. Înaintând spre porțile Mezeșului, oștile conduse de Tuhutum ajung la Zyloc (Zalău). Menumorut alege tactica retragerii. Voia să organizeze o puternică apărare pe râul Criș, fapt relatat de Anonymus în cuvintele : „*Au început românii să păzească fluviul Criș".* Văzând aceasta, căpeteniile maghiare, speriindu-se că nu vor putea obține biruința, pornesc cu oști numeroase cu scopul spargerii apărării voievodului român: „*Au hotărât ca marginea regatului lui Arpad să fie la poarta Mezeșului... locuitorii țării la porunca lor, au zidit porți de piatră și au făcut o îngrăditură mare de copaci".*

După luarea unor astfel de măsuri, Tosu și Zobolsu încep iarăși atacul, în timp ce Tuhutum, părăsind acest front de luptă, înainta cu oamenii lui spre inima Transilvaniei, unde stăpânea voievodul român Gelu. Voiau în felul acesta să-i împiedice pe voievozii români să se unească în luptă.

După treisprezece zile de luptă cu Zulta, fiul lui Arpad, Menumorut ajunge la înțelegere cu acesta: îi dă pe fiica sa de soție, iar ca zestre ducatul său, păstrându-și pentru sine cetatea Biharea. (**Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu,** ***Istoria Românilor,*** vol. I).

Glad este al treilea mare voievod al românilor din perioada primelor alcătuiri statale românești și a luptei de rezistență împotriva expansiunii maghiare spre meleagurile locuite din străvechime de strămoșii românilor. Voievodul Glad stăpânea peste un teritoriu întins, cuprins între Dunăre și Mureș (pe care l-am putea numi „Voievodatul Bănățean"). Centrul puterii lui Glad era la Cetatea Cuvin.

Arpad, cu oști numeroase, a atacat toate cele trei voievodate românești, trimițând căpeteniile de oaste în cele trei direcții, în așa fel încât să-i oprească pe cei trei conducători români, Menumorut, Gelu și Glad să-și unească forțele. Glad dispunea de o oaste puternică de călăreți și pedeștri, români (blaci), cumani (adică pecenegi) și bulgari. Oastea maghiară trece Timișul pentru a ataca frontal, dar suferă un eșec. Atunci execută o manevră de diversiune în josul râului și Glad, înfrânt, se retrage în Cetatea Kevea (Cuvin), pentru a o apăra, dar numărul mare de asediatori îl determină să ceară pace.

Lupta lui Glad, Menumorut și Gelu n-a fost în zadar. Maghiarii n-au putut să desăvârșească decât mai târziu cucerirea teritoriilor ce aparținuseră voievozilor amintiți, dovadă fiind faptul că în secolul al XI-lea îl întâlnim la conducerea „voievodatului bănățean" pe voievodul Ahtum, iar pe o parte a voievodatului lui Gelu pe Giula.

Bibliografie

1. **Columbeanu, Sergiu – „*Cnezate și voievodate românești*"**, București, Editura Albatros, 1973
2. **Popescu, Petru Demetru – „*Dicționar de personalități istorice: voievozi, principi, domnitori, regi*"**, București, Editura Niculescu, 2001

RĂZBOIUL PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI ROMÂNESC (1916-1919)

Pr. prof. Gheorghe-Radu SĂLĂGIAN
Parohia Ortodoxă Română Bercu Nou
Şcoala Gimnazială „Avram Iancu" Satu-Mare

Introducere. Despre Războiul de întregirea a neamului a fost preocupat Victor Lazăr, profesor, bibliotecar, scriitor şi ziarist român, membru fondator al ASTREI. El s-a născut în data de 14 octombrie 1869, la Porceşti (astăzi Turnu Roşu) şi a decedat în 1935 la Sibiu.

Cele mai importante opere ale sale sunt lucrări în colecţia ***Bibliotecii poporale a Asociaţiunii „Astra" (1928-1929)*** intitulate:

- nr. 96, 97 Ardealul şi Ardelenii;
- nr. 109 David Urs de Marginea – biografia eroului şi susţinătorul şcolilor grănicereşti;
- nr. 153 Războiul neamului românesc (1916-1919);
- nr. 154 Cultivaţi legume în grădinile voastre;
- nr. 157 Îngrijirea copilului mic până la înţărcare. Sfaturi pentru mame;
- nr. 159 Copii cu renume.

Pe lângă cele de mai sus, a mai scris şi alte opere:

- Baronul David Urs de Marginea – biografie;
- Clujul, 1923;
- Creşterea în familie;
- I. Buteanu – schiţă biografică;
- Istoria Românilor;
- Istoria universală a popoarelor vechi;
- Legende istorice de pe pământul României, 1921;
- Românii de sud din Turcia şi ţările limitrofe.

Lucrarea sa de referinţă se intitulează *Războiul de desrobire pentru întregirea neamului (1916-1919)*, scrisă într-un limbaj al acelor vremuri, fapt pentru care o voi comenta şi adapta la limbajul actual. Textele puse în ghilimele sunt citatele ad-literam ale autorului, iar cele puse în paranteză dreaptă sunt comentariile mele personale.

Lucrarea lui începe cu o introducere, astfel: *„Războiul cel mare, în care s-au prăpădit milioane de oameni din toate continentele pământului, rămânând zeci de milioane de orfani, prăpădindu-se şi averi de mii de miliarde, a produs o schimbare uriaşe şi în viaţa poporului român: liberarea lui de sub jugul nemilos al străinilor şi reîntregirea statului român între marginile Daciei, străvechea noastră patrie. Acest războiu a produs însă şi schimbări spre rău în sufletul poporului nostru. Răii pământului au sămănat în sufletele lor turburate de grozăviile războiului sămânţa rea a necredinţei în Dumnezeu, a lipsei de cinstire a aşezămintelor Bisericii şi statului, a lăcomiei, a lenei şi chiar a desfrâului. La această stricare sufletească s-a mai adaos şi starea rea economică, scăderea valoarei banilor, nu numai la noi ci în toate ţările amestecate în războiu. Frământările acestea sufleteşti, apoi lipsurile materiale au făcut, de la noi foarte mulţi nu-şi dau seamă de binele mare la care au ajuns prin liberarea şi întregirea neamului şi văd numai relele mărunte, încetarea cărora atârnă tot de vrednicia noastră. Muncă cu spor pentru vindecarea relelor putem face numai dacă, pe lângă altele, ne dăm seama de suferinţele din trecut şi de ce jertfă a fost nevoie ca să ieşim din robie".*

Autorul şi-a sistematizat lucrarea în câteva părţi, astfel:

- Introducere;
- Războiul României;
- Împlinirea întregirii neamului;
- Cuvânt de încheiere.

La rândul ei, Introducerea tratează următoarele subiecte:

- Suferinţele Românilor de sub stăpânire străină;
- Ajutorul fraţilor români din vechiul Regat;
- Războiul cel mare.

Suferinţele Românilor de sub stăpânire străină. Suferinţele Românilor din Ardeal au fost

mari şi necurmate de când au început Ungurii şi Saşii, mai târziu şi Şvabii, să pătrundă cu încetul pe pământul nostru, începând de la râul Tisa spre Răsărit, unde se află Dacia noastră. În secolele al XIII-lea şi al XIV-lea, prigonirile erau îndreptate mai ales *„contra religiei noastre răsăritene şi contra organizaţiei noastre administrative şi judecătoreşti. Atunci am pierdut partea cea mai mare dintre boierii şi fruntaşii noştri, care au trecut la lege străină, apoi s-au prefăcut în Unguri, ca să nu-şi piardă moşia şi drepturile boiereşti. Deodată cu acestea a început şi iobăgia grea pentru poporul de la sate, înăsprită tot mai mult în vecurile următoare. Iobăgia a devenit tot mai aspră începând din secolul al 15-lea până în al 19-lea, când în anul 1848 am scăpat de ea”*.

Autorul mai scoate în evidenţă faptul că, în secolul a XVI-lea, peste noi au venit şi alte necazuri, mai ales de ordin religios. El scrie: *„În unele ţări din Apusul Europei s-au iscodit legi religioase ereticeşti, pe care le-au primit la noi în Ardeal toţi Saşii şi partea cea mai mare dintre Unguri. Saşii s-au făcut luterani (evanghelici), Ungurii calvini (reformaţi) şi unitari. Căpeteniile Ungurilor au ştiut să silească şi pe Români să se lapede de religia lor şi să se facă reformaţi sau calvini. Pe nobilii sau nemeşii, cari rămaseră cu credinţă în legea românească, dar şi pe cei ce se făcuseră catolici au reuşit să-i calvinizeze, căci alminteri aceştia şi-ar fi pierdut drepturile boiereşti. N-au reuşit însă cu poporul de la sate căci numai în puţine locuri s-au calvinit ţărani români deveniţi apoi unguri”*. Pe bună dreptate, autorul îi socoteşte, pe luterani şi calvini, eretici, căci prin Reformă, ei au desacralizat toată credinţa creştină catolică, căci din catolicism s-au rupt şi au încercat acelaşi lucru să-l facă şi cu credinţa ortodoxă, dar fără sorţi de izbândă.

În ceea ce priveşte suferinţele românilor, principii calvini ai Ardealului (de la 1526 până la 1700) nu au renunţat la gândul de a-i calviniza şi maghiariza pe români. Mitropolitul românilor, care erau la acea vreme toţi ortodocşi, a fost sub supravegherea episcopului calvin, care îşi zicea episcop ortodox. Ţinuturi întregi în Caraş-Severin, la Haţeg, Orăştie, Făgăraş şi Maramureş au fost scoase de sub jurisdicţia mitropolitului ortodox român şi puse sub jurisdicţia episcopului calvin. Mitropoliţii care se împotriveau erau alungaţi din scaunul arhieresc şi întemnitaţi, soartă pe care au avut-o şi mitropoliţii Ilie Iorest şi Sava Brancovici. S-au înfiinţat câteva şcoli calvineşti anume pentru distrugerea sufletească şi a credinţei ortodoxe a românilor, s-a tipărit şi un catehism calvinesc în limba română plin de învăţături eretice. Au oprit apoi pe preoţii români să săvârşească slujbe mângâietoare şi întăritoare de suflet, cum sunt Taina Sfântului Maslu şi Sfeştania, au dat porunci să nu se mai boteze pruncii cu apă sfinţită, să nu mai fie Sfânta Cruce în biserici, nici icoane sfinte. Legea românească, care însemna credinţa ortodoxă, a fost declarată numai tolerată în Ardeal, iar legi privilegiate erau acordate numai religiilor romano-catolice, reformate (calvine), luterane (evanghelice) şi unitariene.

Văzând că poporul român nu se leapădă de credinţa ortodoxă, au iscodit asupriri de alt fel. În Camera (Dieta) Transilvaniei, unde se adunau numai nobilii (nemeşii) unguri şi (românii) maghiarizaţi, apoi reprezentanţii saşilor şi secuilor, s-a votat legea, că *„pe Români îi rabdă în Ardeal numai cât timp le place celor ce stăpâniau ţara aceasta”*. O altă lege prevedea că *„Românul nu e iertat să aibă altă avere decât braţele, cu cari să muncească pentru boieri”*. Din averea mişcătoare a iobagilor morţi, nobilul lua două din trei părţi, ca să nu se poată întări urmaşii celor răposaţi. Nobilul îi putea lua chiar şi moşia. Fetele nu puteau moşteni fără învoirea nobilului (nemeşului, domnului de pământ) nimic afară de haine. Unii nobili opreau fetele şi văduvele românilor de la căsătorie, respectiv recăsătorie, numai ca să se pustiască neamul românesc, atât de mult se temeau că va veni vremea când românii vor ajunge la dreptate şi libertate. Ţăranii erau *„legaţi de glie, lipiţi pământului”*, adică nu se puteau muta de pe o moşie nemeşească pe alta. Ei, cu soţiile şi copiii lor, munceau moşia nobilului, lucrau în curtea lui, uneori săptămâna întreagă, aşa că nu se puteau ocupa de pământul şi de vitele lor. Afară de muncă, trebuiau să-i dea dări nobilului: vaci, caş, unt, grâu, fân, ouă, pui, găini, a zecea parte din porci, din miei, oi şi din mierea de albine. Tot ţăranii făceau serviciul militar, ei plăteau şi dările. Românilor li s-a interzis de a avea arme, de a umbla călare, de a purta haine de postav şi cămăşi de pânză, precum şi cizme. În secolul al XVII-lea, principele Ardealului Apafy, a interzis românilor să mai cumpere pământ, întocmai precum guvernul unguresc din anii 1917 şi 1918, în timpul războiului celui mare. În oraşe, înlăuntrul zidurilor de împrejmuire, românilor le era interzis să locuiască. În Sibiu, obişnuiau cei din Sfatul (Consiliul) săsesc al oraşului să poruncească din când în când să se incendieze

casele românilor aşezaţi în afara zidurilor oraşului, dacă li se părea că se înmulţesc.

„Carte rar de putea învăţa Românul şi şi atunci numai dacă avea să se facă preot”. Într-o şedinţă a Camerei ardelene, puţin înainte de 1848, un nobil ungur a propus ca românilor să li se ieftinească cât mai mult băuturile alcoolice, mai ales ţuica, *„care cu siguranţă îi va prăpădi cu timpul”.* [Nu i-a prăpădit atunci, că-i prăpădeşte în zilele noastre, că, Doamne, mulţi mor de alcool. Constatăm cu stupoare, dar şi îngrijorare, că după Revoluţia din decembrie 1989, România a devenit o ţară de consum, în care predomină cârciumele şi farmaciile. Ce nu au putut face atunci ungurii cu românii, astăzi, la 100 de ani de la Marea Unir, şi-o fac românii singuri. Într-un sat, cât de mic ar fi, dacă lipseşte farmacia, nu lipseşte cârciuma. Tristă constatare.].

Chiar şi conducătorii saşilor aşezaţi printre români în număr mic, i-au prigonit pe români tot cu gândul de a opri înmulţirea şi creşterea bunăstării economice. Cea dintâi legiuire din secolul al XIII-lea, care cuprinde drepturile lor, specifică că şi ei (saşii) se pot folosi de munţi, de păduri, de păşuni şi de apele curgătoare împreună cu românii. Cu timpul, mai ales după ce s-au *„întovărăşit mai strâns cu nobilii unguri şi cu reprezntanţii Săcuilor”* – tovărăşie numită *„Uniunea celor trei naţiuni, a nobililor, Săcuilor şi Saşilor”* – au început să răpească pe seama lor tot mai mult din *„Pământul regesc”* cum se numea teritoriul, pe care li s-a îngăduit să se aşeze. Apoi le-au interzis românilor să mai voteze la alegerea juzilor regeşti, care erau căpeteniile scaunelor (judeţelor), i-au silit să dea a zecea parte (dijmă) din bucate şi vin preoţilor săseşti. Românilor le erau interzise meseriile, ca să nu facă concurenţă meseriaşilor saşi. Răşinărenii erau siliţi să-şi vândă lâna postăvarilor din Cisnădie, ca să nu facă postavuri şi alte ţesături de lână pentru vânzare. Românul nu avea dreptul să facă un car întreg, ci numai reparaţii la car. Când se înmulţeau românii prea tare într-o comună în care erau saşi, venea poruncă de la căpeteniile săseşti să dea foc caselor româneşti şi pe români să-i alunge. În Săliştea Sibiului au încercat cu armata să-i silească pe bătrânii satului să iscălească un document prin care românii de acolo să se declare iobagi ai judeţelor din Sibiu. Românii s-au împotrivit şi atunci au fost împuşcaţi 18 inşi, dar tot nu s-au lăsat. Toate aceste fărădelegi se făceau împotriva legii vechi a Pământului regesc, locuitorii căruia, români sau saşi, aveau drepturi egale.

„De veacuri întregi, străinii pripăşiţi pe pământul nostru românesc, aveau numai batjocuri la dresa Românului, cercând ca prin ele să-i nimicească mândria îndreptăţită de Român, ca doară-doară Românul va ajunge la convingerea, că el e născut să fie rob!”

Suferinţele românilor n-au încetat nici după încetarea iobăgiei în 1848, mai ales de la 1867 încoace, când Ardealul a ajuns sub cârmuirea guvernelor ungureşti din Budapesta. Acestea nu numai că nu au înfiinţat şcoli de stat în care să se înveţe şi în limba română după cum cerea legea votată în parlamentul unguresc, dar au închis sute şi sute de şcoli româneşti, în sate curat româneşti, înfiinţând în locul lor şcoli în care se învăţa numai ungureşte. Pentru Ardeal, unde românii earu şi sunt şi acum cei mai mulţi la sate, au făcut o lege electorală, care da drept de vot numai ţăranilor care plăteau o dare de nouă ori mai mare faţă de cum plăteau ţăranii din Ungaria. În felul acesta, numărul alegătorilor români era mic şi în multe ţinuturi câştigau la alegeri străinii, care aveau majoritatea la oraşe, unde *„toţi cârpacii şi scriitorii flămânzi aveau drept de vot”.*

Gazetele (foile) româneşti, care prin conţinutul lor protestau împotriva asupririi românilor, erau prigonite, fiind pedepsite de tribunalele ungureşti cu sume mari de bani, iar redactorii lor închişi în temniţele de la Cluj, Seghedin şi Vaţ. Ca să spargă faţa românească a Ardealului, au adus colonişti unguri de pe Pustă şi ciangăi (unguri) din Bucovina, întemeind sate ungureşti printre români. Pe ţăranii unguri îi ajutau cu sume mari de bani, cu vite de rasă bună, le făceau case frumoase, iar pe români îi împiedicau de la orice progres economic şi cultural.

Toată munca stăpânitorilor unguri era îndreptată spre nimicirea neamului românesc şi, dacă este cu putinţă, maghiarizarea românilor.

Iată de ce chinuri au scăpat românii din Ardeal prin *„războiul de desrobire din 1916-1919”.*

Mult au avut de suferit şi românii din Bucovina, răpită de Austria de la Moldova în anul 1775. Guvernul austriac *„a dat drumul la un potop întreg de venetici, Jidovi, Germani, Ruteni sau Ucrainieni, ca să se aşeze pe acest pământ românesc, unde se odihnesc, la Putna, şi*

osemintele lui Ştefan cel Mare. Mare a fost îndeosebi năvala Rutenilor, cari veniră la început ca cerşitori, apoi în număr tot mai mare îmbiindu-se la proprietari mari români să-i primească clăcaşi (iobagi). Rutenii se lepădară şi de religia catolică, făcându-se ortodocşi, numai să ajungă părtaşi, apoi singuri stăpâni pe averile mari ale Bisericii de-acolo. Românii din Bucovina ajunseseră să fie ameninţaţi de rutenizare tot aşa de tare, ca Românii ardeleni de maghiarizare". [Într-o conferinţă preoţească P.S. Iustin, episcopul Mramureşului şi Sătmarului spunea că românii puteau fi mai uşor desnaţionalizaţi de cei de aceeaşi credinţă, (în cazul de faţă de către ruteni), decât de cei de altă credinţă, (adică, în Transilvania de către maghiari.)].

În Basarabia, românii erau robi ca şi ruşii. Afară de ruşi, ei nici în şcoli, nici în Biserică nu-şi puteau întrebuinţa limba lor maternă.

Ajutorul fraţilor români din vechiul Regat. Partea cea mai mare a românilor din Dacia veche, astăzi [adică în timpul vieţii autorului şi mai ales când el a scris această lucrare] România Mare, *„a reuşit să înfiinţeze două principate româneşti, spre Miazăzi şi Răsărit de Ardeal, anume Muntenia (Ţara Românească) şi Moldova. Înfiinţarea acestor principate s-a făcut şi cu ajutorul Românilor din Ardeal, de unde au trecut mulţi peste munţi, ca să scape de prigonirile străinilor năvăliţi în Ardeal. Aceste două principate româneşti au ajuns cu timpul să plătească tribut Turcilor, cari supuseseră şi Ungaria în veacul al 16-lea, prefăcând partea locuită numai de Unguri (Pusta şi capitala lor Buda) în ţară turcească, iar pe principele Ardealului silindu-l să plătească şi el tribut ca şi Muntenia şi Moldova. Oricât de mult i-au apăsat pe fraţii noştri din Muntenia şi Moldova tributul şi jafurile turceşti, ei nu şi-au uitat nici odată de fraţii lor din Ardeal. Unii principi (voevozi) români s-au gândit la o unire a Ardealului cu Moldova şi Muntenia. Aşa a fost Petru Rareş din Moldova, care n-a reuşit, apoi Mihai Viteazul, care a înfăptuit unitatea naţională, dar pentru timp preascurt. Alţi principi români ajutau cu mână largă bisericile româneşti din Ardeal, cum a făcut mai ales Constantin Brâncoveanu. Căci ideea, că suntem toţi românii un popor de aceeaşi limbă, de acelaş sânge, a fost totdeauna vie în sufletul nostru. Iar ideia, că trebuie să pearăgraniţele dintre noi, s-a rostit mai cu tărie în veacul al 19-lea. Încă din 1848 poetul Vasile Alexandri îndemna în poezia Deşteptarea României: Sculaţi fraţi de-acelaşi nume! Iată timpul de frăţie! / Peste Molna, peste Milcov, peste Prut, peste Carpaţi / Aruncaţi braţele voastre c-o puternică mândrie / Şi de-acum pe veşnicie / cu toţi mânile vă daţi!*

Nu trebuie uitat faptul că atunci nu a existat o România, ci numai cele două principate române. În 30 iunie 1859, Ion Brătianu i-a făcut lui Cavour, întemeietorul unităţii naţionale a italienilor, următoarea declaraţie: *„Eu nu cred în liberalitatea şi moderaţiunea domnilor maghiari. Ea este numai o mască, cu care vreau să înşele. În felul acesta nu ne-am putea niciodată înţelege asupra Ardealului, pe care nu-l putem lăsa în nici un caz Ungurilor. Românii de dincolo de Carpaţi vreau să se unească cu noi şi noi le-am promis că-i vom sprijini. Ar fi o trădare, dacă i-am lăsa Ungurilor".*

Din 1859 încoace, de când s-a făcut Unirea Principatelor Române, Moldova şi Muntenia sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, ajutoarele au fost tot mai mari. Se trimeteau, uneori pe ascuns, mii şi mii de cărţi româneşti. Bisericile şi şcolile româneşti erau ajutate, tot pe ascuns, cu sute de mii de lei convertiţi în aur. Vechiul Partid Naţional Ardelean primea de asemenea ajutoare mari în lupta împotriva asupririi guvernelor ungureşti din Budapesta. Zeci şi zeci de mii de ardeleni refugiaţi în România veche, fie ca să scape de prigonire, fie ca să-şi croiască o viaţă mai bună, erau îmbrăţişaţi cu căldură, sprijiniţi şi cinstiţi. În conferinţe, apoi în cărţile de şcoală se spunea şi se scria mereu de asupririle pe care le îndură românii din Ardeal şi de dorinţa de a-i scăpa la momentul potrivit, chiar şi prin forţă armată, de aceste asupriri. Şi într-adevăr, când a sunat ceasul, românii din România veche, animaţi timp îndelungat de ideea de a trece Carpaţii şi de a-i elibera pe fraţii lor din Austro-Ungaria, au pus cu înflăcărare mâna pe arme pentru eliberarea Ardealului şi a Bucovinei, apoi şi a Basarabiei.

Războiul cel mare – începe în anul 1914. Cauzele mai adânci ale izbucnirii acestui război au fost deosebite. Germania voia să ajungă la subjugarea economică a unei părţi cât mai mari din suprafaţa pământului şi, fiindcă se temea de împotrivirea altor state, şi-a format o armată foarte puternică. Austro-Ungaria era un imperiu neeficient, căci nici unul din popoarele ce alcătuiau componenţa acestui imperiu, nu erau majoritari. În schimb, *„Ungurii, cari nu făceau nici jumătate din locuitorii Ungariei, voiau să*

maghiarizeze pe toţi Românii, Germanii, Slovacii, Sârbii şi Rutenii".

Austro-Ungaria se mai temea de Serbia şi România, căci aceste state nu puteau privi cu nepăsare la asuprirea conaţionalilor lor din Ungaria. Şi Rusia ameninţa Austro-Ungaria – căci aceasta se împotrivea planului rusesc de a cuceri Constantinopolul cu ieşirea la Marea Mediterană. Franţa, ameninţată de dorinţa de expansiune a Germaniei – care îi luase în anul 1871 Alsacia-Lorena, se pregătea de război şi în ideea de a recupera aceste provincii amintite. Anglia era nemulţumită de concurenţa comercială pe care i-o făcea Germania. În virtutea acestui fapt, Germania încheie alianţă cu Austro-Ungaria, iar Italia se alătură lor fiind *„supărată"* pe Franţa, mai ales pentru că aceasta ocupase partea cea mai mare din nordul Africii, la care *„râvnia"* şi Italia. Astfel se formă **Tripla Alianţă**. Chiar şi România, de teama Rusiei, încheie un fel de alianţă cu Austro-Ungaria *„obligându-se a o ajuta în răsboiu, dacă va fi atacată de Rusia, tot aşa să ajute Austro-Ungaria pe România, dacă aceasta va fi atacată de Rusia".* [Aici am o părere strict personală. Anul acesta sărbătorim centenarul Marii Uniri şi constatăm cu câte sacrificii economice şi mai ales umane s-a înfăptuit acest ideal. Dacă atunci, Germania voia să ajungă la **subjugarea** economică a unei părţi cât mai mari din suprafaţa pământului, oare acum nu se vrea a fi cea mai mare putere economică şi politică din Uniunea Europeană, ea împreună cu Austria? Putem trece cu vederea distrugerea sistematică a economiei româneşti din 1990 până în prezent? Oare de ce „chelesc" munţii noştri prin exploatarea şi exportarea masei lemnoase în cantităţi megaindustriale? De ce astăzi firme austriece vând resursele petroliere româneşti? Atunci a început un război militar de subjugare, astăzi suntem subjugaţi printr-un război economic. Suveranitatea României există în Constituţie, doar pe hârtie. La 100 de ani ar trebui nu numai să cântăm imnul, ci şi să-l punem în practică, adică să fim suverani în adevăratul sens al cuvântului!!].

Franţa a ajuns la înţelegere cu Rusia contra Germaniei, iar la această înţelegere se alătură şi Anglia, formându-se **Tripla Înţelegere** sau **Tripla Antantă**.

Toate statele cele mari din Europa stăteau acum înarmate şi împărţite în două tabere mari, aşteptând prilejul de a intra în război. Acest prilej a şi apărut în scurt timp: nişte tineri l-au asasinat la Sarajevo, în Bosnia, pe Franz sau Francisc Ferdinand, principele de coroană al Austro-Ungariei, iar ministrul de externe al imperiului Austro-Ungar a declarat război Serbiei, învinovăţind guvernul acestei ţări că ar fi pus la cale omorul, cunoscut în istorie sub numele de „Atentatul de la Sarajevo". Motivul adevărat pentru care Austro-Ungaria a declarat război Serbiei a fost acela ca aceasta să nu se mai gândească niciodată la unirea naţională a tuturor sârbilor, croaţilor şi slovenilor, care sunt de un neam. Rusia a sărit în ajutorul Serbiei contra Austro-Ungariei, Germania a sărit în ajutorul Austro-Ungariei, Franţa a sărit în ajutorul Rusiei, iar Anglia a sărit în ajutorul Franţei şi al Belgiei, unde au pătruns armatele germane, cu toate că Germania semnase un tratat prin care s-a legat să nu atace niciodată Belgia. Turcia s-a alăturat Germaniei şi Austro-Ungariei contra Rusiei, Bulgaria – contra Serbiei, mai târziu contra României. Aşa început **Războiul cel Mare.**

Atât Italia cât şi România au declarat că ele nu sunt obligate să ajute Austro-Ungaria şi aliatele ei, căci ea (Austro-Ungaria) a început războiul, deşi nu a fost atacată de duşman. Afară de aceea, guvernele ungureşti crezându-se aliate prin tratatul de alianţă cu România, au asuprit pe românii din Ardeal tot mai mult.

Războiul acesta s-a încheiat în 1918 cu înfrângerea Germaniei, Austro-Ungariei, Turciei şi Bulgariei.

Războiul României. Cu toate că guvernele României se alăturaseră, de teama Rusiei *„hrăpăreţe"* la Tripla Alianţă, sufletul poporului român din România era potrivnic acestei alianţe. Din Transilvania şi Bucovina răsunau jalnic gemetele românilor subjugaţi. În războiul din 1913, între Serbia şi Grecia deoparte, Bulgaria lacomă de cealaltă parte, România a sărit în ajutorul sârbilor şi grecilor, ocupând fără lupte partea de miazănoapte a Bulgariei. Sârbii şi grecii au rămas învingători. Cârmuirea Austro-Ungariei, ajunsă în treburile de politică externă să îndeplinească totdeauna poftele guvernelor ungureşti, a sprijinit de data aceasta Bulgaria. Acest lucru i-a îndemnat pe românii din România veche să rupă relaţiile cu Austro-Ungaria şi să se pregătească de războiul pentru întregirea neamului.

[VA URMA în numărul din decembrie.]

Cronicarul Eftimie Murgu (1805 – 1870)

Prof. Ioan CORNEANU
Lacrima TEOCAN ISTRĂUAN

Eftimie Murgu s-a născut la 28 decembrie 1805 în localitatea Rudăria, județul Caraș-Severin. A decedat la 30 aprilie 1870 și a fost înmormântat în cimitirul Kerepesy din Budapesta.

Părinții săi au fost Samu Murgu, ofițer în armata imperială, cu serviciul la Caransebeș, făcând parte din Regimentul de Graniță, și Cumbria Pungilă. A avut ca naș de botez pe Mandru Suta.

Eftimie Murgu (1805 – 1870)

Cursurile primare le-a făcut în limba slavonă în localitatea natală avându-l ca învățător pe Ion Măzăran, după care și-a continuat studiile la Caransebeș. Apoi, a urmat cursurile la Facultatea de Filosofie din Seghedin, pe care a absolvit-o în anul 1827. În anul 1830 a absolvit și Facultatea de Drept la Universitatea din Pesta, iar în anul 1834 obține titlul științific de Doctor în Drept, în specialitatea drept universal. De remarcat este și faptul că toate diplomele pe care le-a obținut în decursul timpului au avut calificative de „Eminence". Pe lângă Limba Română, mai vorbea fluent: limba latină, limba slavonă, limba greacă, limba germană și limba maghiară.

Eftimie Murgu a fost un excelent jurist și profesor român, om politic de excepție, deputat în Parlamentul Revoluționar Ungar în Dieta din Debrețin din timpul Revoluției de la 1848. A fost un adversar de temut al absolutismului habsburgic, ceea ce a făcut să fie condamnat la moarte, dar împrejurările au făcut să nu fie executat.

Eftimie Murgu a fost inițiat în tainele Masoneriei la Iași, devenind venerabilul unei Loji Masonice din fosta capitală a Moldovei. A fost unul dintre cei mai clarvăzători revoluționari pașoptiști, care n-a pregetat a se jertfi pentru fericirea Poporului Român. A fost unul dintre deschizătorii învățământului filosofic în Limba Română.

În anul 1830 intră în viața publică odată cu tipărirea lucrării sale: „Combaterea Diserției", ca răspuns la defăimarea de către Sava Tököli, care punea la îndoială autenticitatea Limbii Române și a Istoriei Poporului Român.

În activitatea sa laborioasă, Eftimie Murgu a fost un luptător consecvent împotriva absolutismului, prin poziții ferme și în Dieta de la Debrețin, unde a votat cu entuziasm detronarea habsburgilor. El s-a mai declarat și împotriva oligarhiei Bisericii Ortodoxe Sârbești condusă de Iosif Rojacic, cu scopul vădit de a scoate Biserica Ortodoxă Română din Banat și din Transilvania de sub tutela sârbească. A mai militat cu toată puterea ca slujbele religioase în Bisericile Românești să se desfășoare în Limba Română. A militat în permanență pentru unirea tuturor românilor într-un singur Stat Românesc, independent și suveran.

La 27 iunie 1848, Eftimie Murgu a convocat o impresionantă Adunare Generală a Românilor la Lugoj, care l-a ales ca președinte. A

fost considerat „Zeul Românilor Bănățeni”.

Adunarea Generală a Românilor Bănățeni a hotărât următoarele: 1. Înființarea unei armate formate din Români din toate categoriile sociale; 2. Organizarea Banatului ca un Căpitanat în frunte cu Eftimie Murgu; 3. Recunoașterea Limbii Române ca limbă oficială în tot Banatul; 4. Unirea tuturor Românilor într-un singur stat. Pentru cererile Românilor Bănățeni, Eftimie Murgu a fost arestat și a fost condamnat de habsburgi la patru ani închisoare, pe care a executat-o în Boemia.

După eliberarea sa din închisoare, a fost ales din nou deputat de Oravița. În anul 1865 scrie o altă lucrare intitulată: „Despre Memorandumul Sârbesc”. Slăbit și foarte bolnav, a murit la 12 mai la Budapesta.

Eftimie Murgu a scris și o Cronică intitulată **„**Despre cei ce au criticat Istoria lui Petru Maior”, din care redăm următoarele:

„Acest bărbat erudit, răposatul Petru Maior, a publicat în anul 1812 în Limba Națională Română, Istoria despre începutul Românilor sau a Valahilor.

Această lucrare de o importanță deosebită este de interes pentru orice doritor de cunoștințe, îndeosebi pentru orice Român, ea înfățișează în mod critic originea Romană a Românilor.

Numita lucrare a cucerit de timpuriu plăcerea tuturor celor chibzuiți și istoricilor imparțiali, care nu au făcut nici o obiecțiune împotriva concluziilor ei principale, totuși pe câțiva dintre cei mai neînsemnați i-a putut îmboldi fie timpul liber, fie (ceea ce e mai verosimil) o rea voința înnăscută să ia hotărârea disperată de a încerca să surpe dintr-o suflare edificiul temeinic și adevărul întărit autentic să-l tragă în orice caz la îndoială prin concluzii deformate, prin sofisme fantastice și prin fabule plăsmuite.

Obiecțiunilor repetate li s-a dat din partea lui Petru Maior răspunsul cuvenit, astfel încât dovedindu-se lipsa lor de temeiu, autorii lor au trebuit să tacă.

Dar după moartea pomenitului învingător pare a li se oferi un nou prilej spre a-și duce la îndeplinire întreprinderile lor. Căci în anul 1823 se ridică unul care prea mult vrea să pară ca un „Hercule” și publică o pretinsă disertație despre „originea neromană a Românilor”. (Sub titlul: Dovadă că Valahii nu sunt de origine Romană și că aceasta nu rezultă din limba lor slavo-italiană. Este vorba de lucrarea de la Halle, scrisă de Sava Tököli, în 1823)

Autorul Sava Tököli, un sârb ungurizat până în măduva oaselor, s-a refugiat cu visurile sale în Germania, le-a publicat mai întâi la Halle, probabil pentru a împrumuta lucării sale o greutate mai mare, ori și mai probabil că se temea de inconveniente neobișnuite dacă s-ar fi publicat în Ungaria.

În următorii cinci ani s-a continuat cu o altă lucrare asemănătoare, care, sub pretextul unei traduceri românești a pomenitei disertații, a fost tipărită în anul 1827, la Buda (Sub acest titlu, dar cu adaosul: sporită cu mai multe argumente de Sava Tököli).

Autorul se numește traducătorul, dar eu l-aș numi reformator al visurilor sale de mai înainte. Căci un traducător nu e în drept de a schimba cu totul o lucrare străină, de a cărei traducere se apucă, și ori câte dovezi aparente ar mai fi plăsmuit, acestea ar putea fi anexate, nu însă amestecate în cuprinsul lucrării, astfel încât să nu se mai cunoască în ea dovada de la 1823. Cred așa dară că nu greșesc, dacă pe acel consilier regesc (Sava Tököli), chiar dacă se ascunde sub inițialele S.T. îl caut în patria noastră.

Scopul disertației amintite este să prefacă pe Valahi în Slavi și Greci; intențiunea scriitorilor ar fi (oricum vrei) înlăturarea unei diversități religionare, cunoscute numai lor și care ar putea fi pricinuită prin nestrămutata origine romană a Românilor. Întreaga eroare grosolană poate deriva din împrejurarea că s-a căutat originea unei națiuni în religia ei și amândouă acestea le-au amestecat în așa măsură, încât la urmă n-au mai putut ieși din încurcătură.

Sava Tököli procedează în disertația sa foarte dur contra valahilor, îi insultă cu orice ocazie, cu un cuvânt este dușman declarat al lor. Eu care în locul acestora recurg la arme mortale, îmi reamintesc cunoscuta poruncă a lui Cristos: iubiți și pe dușmanii voștri, dar îmi aduc aminte și de porunca aceea, care zice: cu măsura, cu care vi se măsoară vouă, să măsurați și voi, de aceea voi purcede și eu fără cruțare împotriva jignirilor nemotivate”.

Din Cartea Manuscris intitulată: ***Cronicari Români din Ardeal***

Tentamen Historiae Vallachicae

Marius Ioan CHIOREAN

Existența manuscrisului ***Tentamen Historiae Vallachicae*** (*Încercare de istorie românească*), lucrare a profesorului brașovean Johann Filstich (1684-1743) a trecut multă vreme neobservată. După moartea autorului, manuscrisul autograf a intrat în fondurile bibliotecii gimnaziului brașovean al cărui rector a fost, de aici ajungând ulterior în fondurile Arhivei Bisericii Negre și apoi în cele ale Arhivelor de Stat Brașov, unde se găsește și astăzi.

Născut într-o familie de magistrați brașoveni, Johann Filstich a studiat la prestigioasele universități din Halle, Leipzig și Jena. În 1720 i se oferă postul de rector al gimnaziului din Brașov, pe care l-a condus timp de aproape 24 de ani, până la deces. Materiile pe care le-a predat la gimnaziu au fost istoria, filozofia și teologia.

Impresionanta sa lucrare ***Tentamen Historiae Vallachicae*** a rămas în manuscris. Redactarea manuscrisului a început în 1728, data încheierii acestuia neputând fi până în prezent stabilită. Scrisul lui Johann Filstich este caligrafic, ordonat, cu cerneală neagră, pe o hârtie de 22,5 x 18 cm, de proveniență locală.

Importanța acestei lucrări depășește cu mult sfera didactică și informativă, înscriindu-se în domeniul cercetării erudite.

În redactarea sa, autorul s-a folosit de multiple izvoare scrise – lucrările cronicarilor sași, maghiari și mai ales cronicile muntene ***Letopisețul cantacuzinesc*** și biografia lui Constantin Brâncoveanu scrisă de Radu Greceanu.

Autorul nu s-a bazat numai pe izvoare scrise, ci s-a folosit și de experiența sa personală, de cunoașterea nemijlocită a unor realități pe care le-a descris.

Johann Filstich a fost un excelent cunoscător al limbii latine. În manuscris putem surprinde și influențe ale limbii române. Terminologia românească este păstrată așa cum apare în originalele românești, autorul evitând latinizarea sau germanizarea lor.

Autorul surprinde cu acuitate faptele esențiale ale istoriei românești: romanitatea poporului român, formarea sa pe teritoriul pe care îl locuiește, unitatea de limbă, neam, cultură și viață economică dintre românii de o parte și de alta a Carpaților, majoritatea numerică a populației românești în Transilvania, impactul negativ al intervenției forțelor străine, agresoare asupra stărilor de lucruri din țările românești, idealul unirii acestora, concretizat în Evul Mediu prin acțiunile lui Mihai Viteazul.

Membru al comunității săsești din Transilvania, Johann Filstich s-a apropiat cu multă simpatie și înțelegere de istoria poporului român, existența sa fiind, fără îndoială, marcată de conviețuirea zilnică cu românii, a căror prezență se făcea simțită și la acea vreme în Brașov.

Despre moldoveni și munteni autorul remarcă faptul că aceștia nu se deosebesc decât prin nume, *„...întrucât sunt de aceeași stirpe, având același grai, credință și port*" (Încercare de istorie românească, E.Ș.E., București, 1979, p.41).

Potrivirea dintre limba latină și cea vorbită de români îl îndreptățește pe autor să afirme că aceștia sunt urmașii romanilor.

Asocierea limbii românilor cu aceea a romanilor apare ca firească la acest erudit, bun cunoscător al limbii latine, care a fost limba oficială a Imperiului Austriac până în anul 1844, dar și al limbii române, pe care o cunoștea într-o oarecare măsură ca urmare a conviețuirii.

Filstich remarcă unele influențe mai puțin favorabile: stăpânirea turcească a dus la împământenirea unor obiceiuri ca bătaia la tălpi, surghiunirea cu ocna pe viață, împrumutarea alfabetului chirilic și a multor elemente lexicale de la slavi.

Etnonimul „*român*" este considerat de Filstich o denumire de onoare, care oglindește originea nobilă a națiunii, iar cât privește cel de

„*valah*", autorul indică posibilitatea ca acesta să fie derivat de la numele generalului roman Flaccus.

Este făcută o scurtă descriere geografică a Țării Românești, a orașelor sale mai importante – București și Târgoviște -, a resurselor sale naturale, a locuitorilor.

Cât privește confuzia pe care unii cronicari din trecut o făceau între geți și goți, Filstich scrie următoarele:

„*Istoricii se ceartă strașnic pentru a hotărî dacă geții, dacii și goții sunt un singur popor cu mai multe nume, au ba. Dintre cei noi arată aceasta Lorenz Töppelt, Martin Schmeitzel, cel din urmă încercând să lămurească acest lucru" încă îndoielnic în „**Istoria**" sa scrisă de mână prin următoarele temeiuri: (1) Mărturia celor mai vechi scriitori (2) Întâmplările cele petrecute la fel (3) Potrivirea felului de trai, a obiceiurilor, a limbii și a locuitorilor țării*." („***Încercare de istorie românească***", E.Ș.E., București, 1979, p.33).

Încă din antichitatea târzie s-a făcut o confuzie între geți și goți, două popoare deosebite.

Primul care a utilizat etnonimul „*got*" ca echivalent al lui „*get*" a fost împăratul Iulian Apostatul (361 – 363 e.n.). Confuzia apare la mai mulți autori, între care și Iordanes.

Dacă echivalența între *geți* și *goți* este exclusă, totuși există o legătură veche între cele două popoare, o anumită înrudire în cadrul marii familii indo-europene, confuzia fiind bazată nu numai pe asemănarea etnonimelor ci și pe unele caracteristici comune: și unii și alții erau oameni albi, voinici, războinici și locuiau de-a lungul văilor. La un moment dat, în cursul istoriei, cele două popoare au ajuns să locuiască în aceleași spații geografice, chiar dacă nu perfect suprapuse, și au interacționat în mod mai pașnic sau mai violent. Prima traducere a Bibliei în limba goților a fost efectuată de episcopul Wulfila, undeva în nordul Peninsulei Balcanice.

Primul rege al dacilor menționat în această lucrare este Cotiso, care adunând oaste împotriva romanilor „*îi lovi cu bărbăție*".(op.cit., p.71).

Despre Decebal se arată că a înregistrat la început mai multe victorii împotriva romanilor, până când pe tronul Imperiului Roman a ajuns Traian.

Sunt punctate momentele mai importante ale conflictelor dintre daci și romani: învingerea lui Decebal și încheierea păcii (anul 102), încălcarea condițiilor tratatului de pace de către daci, construirea podului peste Dunăre de Apolodor din Damasc, al doilea război daco-roman soldat cu cucerirea Daciei, sinuciderea lui Decebal, sărbătorirea victoriei la Roma și ridicarea Columnei lui Traian.

Colonizarea Daciei de către romani a fost impulsionată, potrivit autorului, atât de rodnicia pământurilor dace cât și de tendința dacilor de a se răscula contra noii stăpâniri, ceea ce a dus la constituirea multor garnizoane în noua provincie romană. Localnicilor li s-a impus respectarea legilor romane. Receptarea dreptului roman în provincia Dacia este dovedită și de descoperirea tăbliței cerate de la Alburnus Maior (Roșia Montană), care conțin contracte și alte categorii de acte juridice întocmite potrivit normelor dreptului roman.

Filstich subliniază că retragerea aureliană nu a presupus trecerea întregii populații peste Dunăre, mulți dintre localnici și colonișți preferând să trăiască împreună cu goții decât să-și abandoneze locuințele și agoniseala dobândită cu multă trudă. În sprijinul tezei continuității populației daco-romane, autorul invocă argumentul lingvistic – asemănarea dintre latină și româna. Prin evoluția limbii latine în spațiul carpato-danubiano-pontic, cu influențe din partea popoarelor migratoare, s-a ajuns la limba română de azi.

În legătură cu hunii, autorul menționează legenda apărută la Iordanes, că aceștia s-ar fi născut din împerecherea vrăjitoarelor cu dracii, de care se delimitează consemnând că „*de acestea nici Dumnezeu nu îngăduie și nici prin firea duhului nu se poate face*" (op.cit., p.85).

Comentariile autorului asupra faptelor hunilor sunt nefavorabile, conducătorul acestora Attila fiind considerat „biciul lui Dumnezeu". Lui Attila îi fu sortit nu să moară ca un erou, în război, ci în pat, din cauza beției.

Potrivit lui Filstich, secuii ar fi urmașii

hunilor, aceştia deosebindu-se „în obiceiuri, rostirea vorbelor şi altele de ceilalţi unguri" (op.cit., p.87).

După venirea saşilor în Transilvania, în secolul XII, românii au ajutat la ridicarea cetăţilor săseşti. Saşii braşoveni i-au primit pe români în mahalale şi sate, dându-le voie să îşi ridice biserică.

Autorul face vorbire despre voievozii români, începând cu Basarab, acordând o atenţie mai mare lui Vlad Ţepeş, Ştefan cel Mare şi, mai ales, Mihai Viteazul. Despre acesta din urmă, după ce îi enumeră victoriile militare, arată că: „*...acest voievod, aşa cum nu-i fu dat cândva unui înaintaş al său, fu cinstit ca singur domnitor al vechii Dachii şi al celor trei ţări*" (op.cit., p.147).

Este surprins momentul de mare dramatism al asasinării lui Mihai:

„*Ieşi dar Mihai înaintea valonilor, întrebând de pricina venirii lor şi cum că ce vor vrea ei, iar aceia răspunseră scoţându-şi şpăngile şi paloşele, de-l răniră, că nu avea arme pe sine, şi-l tăiară.*" (op.cit., p.151).

În penultima parte a lucrării se face vorbire despre „*starea politică*" a „*valahilor*" (românilor).

Sunt enumerate dregătoriile curţii voievodale din Ţara Românească: *vornicul mare*, care conducea divanul ţării; *banul mare*, însărcinat cu cârmuirea banatului Craiovei, de peste Olt; *spătarul mare*, conducător al întregii oştiri; *logofătul mare*, a cărui slujbă era conducerea cancelariei domneşti; *postelnicul mare*, care înfăţişa domnului jalbele şi pricinile supuşilor; *vistierul*, care avea în grijă vistieria domnească; *cămăraşul*, care se îngrijea de odăile şi iatacele domneşti, fiind totodată un sfătuitor de taină al domnului; *stolnicul*, care avea în grijă aşternerea şi împodobirea mesei domneşti; *comisul*, care răspundea de grajduri şi de îngrijirea cailor domneşti; *serdarul*, care era ajutorul marelui spătar; *şetrarul*, care veghea asupra corturilor domneşti la ieşirile la câmp; *aga*, conducătorul gărzii personale a domnului; *armaşul mare*, responsabil cu cercetările penale; *portarul*, a cărui sarcină era să se îngrijească de transmiterea corespondenţei diplomatice şi de găzduirea solilor; *slugerul*, care se îngrijea de tainul de hrană cuvenit oamenilor curţii; *medelnicerul*, care avea în grijă baterea de monedă; *paharnicul mare*, responsabil cu băuturile pentru trebuinţa domnului; *culcerul*, care aduna roadele moşiilor domneşti şi dijmele; *vameşul mare*, care veghea să nu fie scoase mărfuri din ţară întru paguba voievodului şi *pitarul*, care se îngrijea de căruţele domnului, atât în vreme de pace cât şi de război, trimiţând sultanului acele daruri care erau duse cu căruţa.

Această enumerare este importantă prin prisma faptului că dovedeşte existenţa unei nobilimi de curte în Evul Mediu românesc. Filstich arată că, potrivit voinţei domnului, în dregătoriile de curte erau desemnaţi atât greci, cât şi boieri localnici, români.

Ultima parte a istoriei lui Johann Filstich este consacrată cultului religios din Ţara Românească.

Asemenea grecilor şi ruşilor, românii au îmbrăţişat credinţa creştinească a răsăritului.

Autorul nu uită să vorbească despre trecerea la cultul catolic a unei părţi a românilor din Transilvania, în jurul anului 1700 (greco-catolicismul).

În fruntea clerului din Ţara Românească se află mitropolitul, subordonat patriarhului din Constantinopol. Membrii clerului din Ţara Românească – episcopi, popi, diaconi, călugări etc. – sunt respectaţi şi cinstiţi de mireni, care obişnuiesc să sărute mâinile feţelor bisericeşti, cu smerenie.

Membrii clerului românesc poartă barbă şi plete, portul acestora fiind în ochii poporului un lucru de cinste. Episcopii obişnuiesc să ţină în mână toiege păstoreşti, iar celelalte feţe bisericeşti ţin în mâini mătănii, folosite când murmură rugăciuni.

La români este obiceiul de a se afuma bisericile cu cădelniţe umplute cu tămâie, despre care există credinţa că ar izgoni duhurile rele. În biserică, bărbaţii stau despărţiţi de femei, ca să nu se întâmple lucruri necuviincioase în timpul slujbei. Enoriaşii sunt chemaţi la slujbă ori prin clopotele atârnate în turlele bisericilor, ori cu toace de lemn, lovite cu ciocanul.

POVESTEA POPORULUI MEU

Nicoleta Câmpian **Ioan Rațiu**

Refren:
Țara mea
Azi e ziua ta!
O zi cum nu mai e sub soare.
Îți voi da
Toată iubirea mea,
Țesută din lumină și culoare.

1. Istoria la ușă bate
Cu tolba-i plină de povești,
Astăzi ne-a adus dreptate
Din nesfârșirile cerești.

2. De sus, din cuibul său de vulturi,
A coborât și Decebal
Și dintre miile de scuturi
Și-a făurit un ideal.

3. De la Rovine-n trap de cai
Aleargă Mircea cel Bătrân;
Zboară oștenii lui Mihai
Pe-ntinsul plaiului străbun.

4. Codrii Cosminului răsună-
Gonesc voinicii lui Ștefan,
Dumbrava Roșie să spună
Că sângele n-a curs în van.

5. Și-n goana cailor nebună
Sosește Pintea cel Viteaz;
Haidicii-n cete se adună,
Să țină focul vieții treaz.

6. La Alba-Iulia cu toții,
În inimi cu același țel,
Se-adună-n numele dreptății
Sub umbra-aceluiași drapel.

7.Căci este ziua asta mare
O zi a-ntregului popor...
Istoria, stând în picioare,
Salută steagul tricolor.

RO
1918-2018
ROMÂNIA
PĂRINTELE VASILE LUCACIU
ÎN REVISTA SĂTMĂREANĂ
„EROII NEAMULUI"
EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE